

РАЙОНДУН КООРДИНАЦИЯЛЫК КЕҢЕШИ:

70 актуалдуу суроого жооптор жыйнагы

(практикалык колдонмо)

Бишкек - 2026



Райондун координациялык кеңеши диалог платформасы катары: 70 актуалдуу суроого жооптор жыйнагы

**Актуалдуу суроолорго жооп түрүндө
практикалык колдонмо**

Бишкек – 2026

УДК 351/354
ББК 66.3(5), 1
Р 18

А. Балакунова. Н. Добрецованын редакциясы алдында

Р 18 Райондун координациялык кеңеши диалог платформасы катары: 70 актуалдуу суроого жооптор жыйнагы. Актуалдуу суроолорго жооп түрүндө практикалык колдонмонун демонстрациясы. / А. Балакунова, Н. Добрецованын редакциясы алдында - Б.: ӨСИ, 2026. – 66 б.

ISBN 978-9967-11-892-8

Райондун акимиатына караштуу Координациялык кеңешти уюштуруу жана анын иши боюнча колдонмо – бул бийлик, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын адистери жана активдүү жарандар үчүн практикалык курал. Ал районду өнүктүрүү боюнча кызыкчылыктарды макулдашуу жана биргелешкен иштер үчүн бийлик, бизнес жана коомдун ортосундагы натыйжалуу диалог платформасын түзүүгө жардам берет. Учурда колдонуудагы ченемдик документтердин жана чыныгы тажрыйбанын негизинде түзүлгөн колдонмо ырааттуу ык-амалдарды, даяр шаблондорду жана кеңештерди сунуштайт, бул кеңешти өлкөнүн каалаган жеринде түзүүнү жана иштетүүнү жеңилдетет.

Кайра иштелип, толукталган экинчи чыгарылышы.

Колдонмо "Экономикалык өнүгүү үчүн эффективдүү башкаруу" программасынын (EGED программасы) каржылык колдоосу менен иштелип чыкты. EGED программасы – бул Улуу Британиянын Өкмөтү тарабынан каржыланган Борбордук Азияда беш жылдык техникалык көмөк көрсөтүү программасы. Программа мамлекеттик реформаларды пландаштыруу жана ишке ашыруу процесстеринин фактыларына негизделген жайылтуу жолу менен Казакстан, Кыргызстан, Тажикстан жана Өзбекстанда экономикалык саясаттын натыйжалуулугун жакшыртууга багытталган. Программа ошондой эле Кыргызстан, Тажикстан жана Өзбекстандагы жарандык коомду колдойт, бул үч өлкөнүн өкмөттөрүнө фактылык маалыматтарды колдонууну жакшыртууга көмөктөшөт, ал эми мындай шарт өз кезегинде башкаруунун натыйжалуулугун жана отчеттуулугун жогорулатуунун маанилүү шарты болуп саналат.

Бул материал Улуу Британиянын Өкмөтүнүн каржылык колдоосу менен даярдалды. Материалда камтылган пикирлер жана көз караштар сөзсүз түрдө Улуу Британиянын Өкмөтүнүн расмий көз карашын чагылдырбайт.

Долбоордун менеджери - Алтынай БУЗУРМАНКУЛОВА.

ISBN 978-9967-11-892-8

**УДК 351/354
ББК 66.3(5), 1**

© А. Балакунова, Н. Добрецова, 2026-ж.
© “Өнүктүрүү саясат институту” КБ, 2026-ж.

Тексти жана анын фрагменттерин ар кандай формада жана ар кандай каражаттар менен кайра чыгарууда булакты көрсөтүү жана укук ээлерине электрондук почта дареги боюнча маалымдоо зарыл ndobretsova@dpi.kg.

МАЗМУНУ

КЫСКАРТУУЛАРДЫН ЖАНА ШАРТТУУ БЕЛГИЛЕРДИН ТИЗМЕСИ.....	6
КИРИШҮҮ	6
ЫРААЗЫЧЫЛЫК	8
1-БӨЛҮМ. РАЙОНДУН КООРДИНАЦИЯЛЫК КЕҢЕШИНИН ӨНҮГҮҮДӨГҮ РОЛУ.....	8
1. Райондун Координациялык кеңеши эмне үчүн керек, анын функциялары кандай?	8
2. Райондун Координациялык кеңешинин функциялары менен жергиликтүү мамлекеттик администрациянын функциялары ортосунда кайталануу барбы?	9
3. Райондун Координациялык кеңешинен жергиликтүү мамлекеттик администрацияга кандай пайдасы бар?	9
4. Райондун Координациялык кеңешинин укуктук негизи эмнеде?	10
5. Райондун Координациялык кеңеши коллегиядан жана башка кеңешүүчү органдардан эмнеси менен айырмаланат?	11
6. Координациялык кеңештин кандай укуктары бар?	11
2-БӨЛҮМ. РАЙОНДУН КООРДИНАЦИЯЛЫК КЕҢЕШИН ТҮЗҮҮ ЖАНА АНЫН КУРАМЫ	12
7. Райондун Координациялык кеңеши кандай жол менен түзүлөт жана анын курамына кимдер кирет?	12
8. Райондун Координациялык кеңешин түзүүдө иш-аракеттердин тартиби кандай?	12
9. Райондун Координациялык кеңеши канча мөөнөткө түзүлөт?	13
10. Жергиликтүү кеңештин депутаты райондун Координациялык кеңешинин мүчөсү боло алабы?	13
11. Мамлекеттик жана муниципалдык кызматчы райондун Координациялык кеңешинин мүчөсү боло алабы?	14
12. Райондун Координациялык кеңешинин курамын түзүүдө эмне үчүн конкурс өткөрүлүшү керек? ..	14
13. Райондун акими өзүнүн жеке чечими менен райондун Координациялык кеңешинин мүчөлөрүн дайындай алабы?	15
14. Райондун Координациялык кеңешинин жетекчиси жөнүндө маселени ким чечет?	15
15. Эмне үчүн райондун Координациялык кеңешинин төрагасынын эки орун басары болушу керек?	15
16. Координациялык кеңештин мүчөлөрү кандай укуктарга ээ?	15
17. Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн кандай милдеттери бар?	16
3-БӨЛҮМ. РАЙОНДУН КООРДИНАЦИЯЛЫК КЕҢЕШИНИН ӨНҮГҮҮНҮН БАШКА КАТЫШУУЧУЛАРЫ МЕНЕН ӨЗ АРА АРАКЕТТЕНҮҮСҮ.....	16
18. Райондун Координациялык кеңеши мамлекеттик органдар менен кандайча өз ара аракеттенет?	16
19. Райондун Координациялык кеңеши жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен кандайча өз ара аракеттенет?	17
20. Райондун Координациялык кеңеши бизнес, жарандар, мамлекеттик эмес уюмдар менен кандайча өз ара аракеттенет?	17
4-БӨЛҮМ. РАЙОНДУН КООРДИНАЦИЯЛЫК КЕҢЕШИНИН ИШ ТАРТИБИ.....	18
21. Райондун Координациялык кеңеши ишин жүргүзүүдө кайсы документти жетекчиликке алат?	18
22. Райондун Координациялык кеңеши канча жолу чогулушу керек?	19
23. Райондун Координациялык кеңешинин отурумунун протоколун жүргүзүү керекпи?	19
24. Райондун Координациялык кеңеши өзүнүн отурумдарында кандай маселелерди карайт?	19
25. Райондун Координациялык кеңешинин отурумдарында кароо үчүн суроолорду ким сунуштай алат?	20
26. Катардагы жаран же жеке ишкер өзүнүн маселесин райондун Координациялык кеңешинин кароосуна киргизе алабы?	20
27. Райондун Координациялык кеңештин мүчөлөрү жалпы пикирге макул болбошу мүмкүнбү?	20
28. Координациялык кеңеш өз ишин кандай формада жүргүзөт?	21

58.	Районду өнүктүрүү үчүн мамлекеттик программаларды жана донорлорду колдоонун механизмдерин кантип натыйжалуу пайдаланса болот?	42
59.	Райондун инвестициялык демилгелерин ишке ашырууга жергиликтүү бизнести кантип тартууга болот?	44
60.	Районду өнүктүрүүгө жарандык коомдун уюмдарын жана жергиликтүү жамааттарды кантип тартууга болот? Экономикалык, ишкердик жана инвестициялык долбоорлорго райондогу аялдарды кантип натыйжалуу тартса болот?	44
61.	Райондун СЭӨПсына жаштар үчүн билим берүү, иш менен камсыз кылуу жана ишкердикти өнүктүрүү боюнча кандай чараларды киргизсе болот?.....	45
62.	Райондо жергиликтүү бизнести жана ишкерлерди өнүктүрүү үчүн колдоонун кандай механизмдерин колдонууга болот?	46
63.	“Райондун инвестициялык профили” деген эмне жана ал инвестицияларды тартууда жана аймакты өнүктүрүүдө кандай ролду ойнойт?.....	47
64.	Ыктымалдуу инвесторго чечим кабыл алуу үчүн район жөнүндө кандай негизги маалыматтар жана көрсөткүчтөр керек?.....	48
65.	Инвестициялык профилди районду таанытуу жана инвестицияларды тартуу үчүн практикалык аспап катары кантип колдонууга болот?	49
66.	Райондун инвестициялык профилин түзүү жана жаңыртуу үчүн ким жооп берет жана бул канчалык тез өтүп турушу керек?.....	50
67.	Райондун туруктуу оң инвестициялык бейнесин кантип түзсө болот?	51
68.	Районду таанытуу үчүн кандай иш-чаралар жана форматтар (форумдар, жарманкелер, көргөзмөлөр, бизнес-жолугушуулар) өзгөчө натыйжалуу болот?	52
69.	Инвестицияларды тартуу жана районду өнүктүрүү үчүн аймактын брендингин кантип колдонсо болот?	56
70.	Районду таанытууда жана анын бейнесин түзүүдө кандай типтүү каталар кетирилет?	57
ТИРКЕМЕЛЕР.....		58
	Координациялык кеңештин курамына жарандык коом жана бизнес уюмдарын тартуу жөнүндө кулактандыруунун үлгүсү	58
	Координациялык кеңештин курамына киргизүү үчүн кызыгуу каттарды чогултуу жөнүндө кулактандыруу.....	58
	Райондун координациялык кеңешине катышууга кызыгуу катынын үлгүсү.....	58
	Аймактын (райондун) Социалдык-экономикалык өнүгүүсү боюнча координациялык кеңеш жөнүндө жобону бекитүү тууралуу жергиликтүү мамлекеттик администрациянын башчысынын буйругунун үлгүсү.....	59
	Координациялык кеңештин биринчи отурумунун программасынын үлгүсү.....	60
	Райондун координациялык кеңешинин отурумунун протоколунун үлгүсү	60
	Координациялык кеңештин иш планынын үлгүсү	62
	Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына мониторинг жүргүзүү планынын үлгүсү	65

Кыскартуулардын жана шарттуу белгилердин тизмеси

ЖӨБ —	жергиликтүү өз алдынча башкаруу.
ЖӨБО —	жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары.
КК —	Координациялык кеңеш - бийликтин, бизнестин жана коомдун өкүлдөрүнүн катышуусу менен районду өнүктүрүүнүн социалдык-экономикалык маселелерин координациялоону жана талкуулоону жүзөгө ашыруучу жергиликтүү мамлекеттик администрацияга караштуу кеңешүүчү орган.
КР —	Кыргыз Республикасы.
КР ЭКМ —	Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлиги.
РӨМП —	Региондорду өнүктүрүүнүн мамлекеттик программасы.
СЭӨП —	социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасы-орто мөөнөттүү келечекте районду өнүктүрүү боюнча артыкчылыктарды, максаттарды жана иш-чараларды аныктоочу документ.

Киришүү

Бул колдонмо кимге арналган?

Бул колдонмо биринчи кезекте жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын адистерине, ошондой эле жергиликтүү мамлекеттик администрацияларга караштуу Координациялык (консультативдик) кеңештердин мүчөлөрүнө, жарандык коом институттарынын өкүлдөрүнө жана Кыргыз Республикасынын райондорунун активдүү тургундарына арналган. Ал райондук деңгээлде ар кандай топтордун кызыкчылыктарын макулдашуунун жана аймактарды өнүктүрүү боюнча демилгелерди илгерилетүүнүн негизги куралы катары Координациялык кеңештердин натыйжалуу ишине көмөктөшүү максатында даярдалган. Жетекчилик кеңештин иш процессин калктын жашоо сапатын жакшыртууга жана региондорду туруктуу өнүктүрүүгө багытталган өнүктүрүү программасын талкуулоо, талдоо жана ишке ашыруу үчүн негизги механизм болуп калгыдай кылып түзүүгө жардам берет.

Бул Колдонмонун актуалдуулугу эмнеде?

Акыркы жылдары жергиликтүү бийлик органдарынын, бизнес-коомдоштугунун жана жарандык коомдун натыйжалуу өз ара аракеттенүүсүнө көңүл бурууну күчөтүү региондорду өнүктүрүүнүн мамлекеттик саясатынын ажырагыс бөлүгү болуп калды. Бул Координациялык кеңештин жогорку компетенттүүлүгүн жана тышкы жана ички чөйрөнүн өзгөрүүлөрүнө тез ыңгайлашуу, чакырыктарга өз убагында жооп берүү жана региондун көйгөйлөрүн чечүү ыкмаларын ыкчам иштеп чыгуу жөндөмүн талап кылат.

Жетекчилик мамлекеттик саясат менен кандай байланышта?

Колдонмо расмий документтерге негизделген, анын ичинде:

- Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2025-жылдын 18-мартындагы № 135 токтому менен бекитилген, 2025-2030-жылдарга Кыргыз Республикасынын региондорун комплекстүү социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн мамлекеттик программасы. Программада атап айтканда, мындай деп айтылат *"Региондорду өнүктүрүүгө жарандардын катышуусу, биринчи кезекте, жергиликтүү социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларын иштеп чыгууга жана ишке ашырууга алардын катышуусу аркылуу ишке*

ашырылат <...> Региондорду өнүктүрүүгө жарандардын катышуусу төмөнкү багыттарда кеңейүүгө жана тереңдетилүүгө тийиш: өз аймактарын өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу долбоорлоруна салым кошуу жолу менен түздөн-түз катышуу жана өнүгүүнүн натыйжалары үчүн башкаруу органдары менен жоопкерчиликти бөлүшүү; аймактарды өнүктүрүүнүн артыкчылыктарын аныктоого жана пландаштырууга катышуу".

- Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигинин 2022-жылдын 25-апрелиндеги № 51 буйругу менен бекитилген Кыргыз Республикасынын райондорун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларын иштеп чыгуунун методологиясы. Методологияга ылайык, "башкаруу органдары менен калктын ортосундагы туруктуу диалог механизмдерин түзүү" маанилүү түзүүчүлөрдүн бири болуп саналат.

Координациялык кеңештин анын мүчөлөрү үчүн кандай пайдасы бар?

Координациялык кеңеш – жөн гана кеңешүүчү орган эмес. Бул диалогдун жандуу платформасы, анда бийликтин, бизнестин, коомчулуктун өкүлдөрү жана жергиликтүү тургундар район үчүн маанилүү маселелерди талкуулоо, чечимдерди иштеп чыгуу жана бардык тараптардын кызыкчылыктарын чагылдырган демилгелерди биргелешип илгерилетүү үчүн бир столго чогула алышат. Бул өз ара аракеттенүү аркылуу башкаруунун натыйжалуулугун гана жогорулатпастан, коомдук жашоонун ар кандай катышуучуларынын ортосунда ишенимди бекемдөөгө болот.

Координациялык кеңештин ишинин артыкчылыктарын бардык тараптар сезишет:

- бийлик органдары үчүн - бул кайтарым байланыштын булагы, артыкчылыктарды негиздүү калыптандыруу жана калктан колдоо алуу мүмкүнчүлүгү;
- бизнес үчүн - бул өз сунуштарын жеткирүү, жагымдуу инвестициялык климатты түзүүгө катышуу жана инфраструктуранын өнүгүшүнө таасир этүү мүмкүнчүлүгү;
- жарандык коом жана активдүү тургундар үчүн - бул чечим кабыл алууга таасир этүү механизми, коомчулуктун кызыкчылыктарын коргоо жана өз аймагын өнүктүрүүгө катышуу.

Колдонмо кандай маселелерди чечет?

Колдонмо төмөнкү маселелерди чечүү үчүн багытталган:

- Координациялык кеңештин максаттарын, милдеттерин жана ишинин принциптерин түшүнүү;
- жергиликтүү реалдуулукту эске алуу менен кеңештин оптималдуу курамын жана түзүмүн аныктоо;
- кеңештин ичинде жана акимиат менен иш процесстерин жана коммуникацияларды жөнгө салуу;
- мамлекеттик, жеке жана коомдук өнөктөштөр менен натыйжалуу өз ара аракеттенүүнү түзүү;
- жумушчу планды иштеп чыгуу жана аны ишке ашырууну райондун социалдык-экономикалык артыкчылыктарына байланыштырууну камсыз кылуу.

Колдонмону кантип колдонуу керек?

Колдонмо суроо-жооп түрүндө иштелип чыккан, бул аны практикада колдонууну бир топ жеңилдетет. Колдонмо ырааттуу түзүмдөлгөн – кеңешти түзүүдөн баштап, анын ишин пландаштырууга жана натыйжаларын баалоого чейин. Ар бир бөлүмдө түшүндүрмөлөр, практикалык сунуштар, реалдуу практикадагы мисалдар келтирилген. Тиркемеде шаблондор жана документтердин үлгүлөрү камтылган. Окурман аны ырааттуу колдонмо катары колдоно алат же зарылчылыкка жараша айрым бөлүмдөргө кайрыла алат. Бул ар бир райондун муктаждыктарына ылайыкташкан курал.

Өнүктүрүү саясат институтунун командасы бул документ районду өнүктүрүүдө жана жарандардын катышуусун күчөтүүдө Координациялык кеңештердин ишенимдүү жардамчысы болот деген ишенимин билдирет. Анткени, туруктуу өнүгүү - адамдар өз жерин жакшыртуу үчүн жалпы максат үчүн чогулган жерден башталат.

Колдонмонун материалдары СЭӨПни иштеп чыгуу процессине окутуунун жүрүшүндө Кыргыз Республикасынын 40 району менен иштөөнүн базасында, ошондой эле EGED Программасынын колдоосу менен 7 пилоттук райондо Координациялык кеңештердин практикалык иштеринин базасында иштелип чыккан.

Өнүктүрүү саясат институту жергиликтүү мамлекеттик администрацияларынын башчыларына, Координациялык кеңештеринин мүчөлөрүнө жана төмөнкү пилоттук райондордун тургундарына ыраазычылык билдирет: Айтматов, Ат-Башы, Базар-Коргон, Жети-Өгүз, Кадамжай, Кемин жана Ноокат.

Өнүктүрүү саясат институту ошондой эле EGED программасынын алкагында пилоттук райондор менен ийгиликтүү иш алып баргандыгы үчүн ӨСИНин регионалдык координаторлоруна – Нургүл Ысаковага (Кадамжай району); Кадырали Имановго (Базар-Коргон району); Зулайка Жаманкуловага (Жети-Өгүз району); Бакыт Эгембердиевге (Ат-Башы району); Бектурсун Момунбековго (Айтматов району); Асел Оморовага (Кемин району); Абдували Худайбердиевге (Ноокат району) ыраазычылык билдирет.

1-бөлүм. Райондун Координациялык кеңешинин өнүгүүдөгү ролу

1. Райондун Координациялык кеңеши эмне үчүн керек, анын функциялары кандай?

Райондун Координациялык кеңеши аймакты өнүктүрүүнүн маанилүү маселелерин чечүүдө мамлекеттик органдардын, бизнестин, коомдук уюмдардын жана калктын кызыкчылыктарын жана максаттарын компромисске келтирүү үчүн түзүлгөн. Анын негизги максаты – аймактын тең салмактуу жана натыйжалуу өнүгүшү үчүн бардык кызыкдар тараптардын иш-аракеттерин координациялоо. Кеңеш районду кыйла натыйжалуу социалдык-экономикалык өнүктүрүү үчүн аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коммерциялык, коммерциялык эмес, эл аралык жана башка уюмдардын, ошондой эле активдүү жарандардын өз ара аракеттенүүсүн координациялоо максатында түзүлгөн консультациялык-кеңеш берүүчү орган болуп саналат.

Координациялык кеңештин иши жергиликтүү мамлекеттик администрациянын акиминин (башчысынын) буйругу менен бекитилген Жобо¹ менен жөнгө салынат, ага ылайык

Координациялык кеңеш иштөөдө төмөнкү принциптерди жетекчиликке алат:

- мыйзамдуулукту сактоо;
- иштин ачыктыгы;
- мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коммерциялык, коммерциялык эмес, эл аралык жана башка уюмдардын, ошондой эле жарандардын районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелери боюнча өз ара аракеттенүүлөрү;
- Координациялык кеңештин отурумунун күн тартибине киргизилген маселелерди коюуда жана талкуулоодо жана чечимдерди кабыл алууда Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн укуктарынын теңдиги;
- кызыкчылыктардын кагылышуусун болтурбоо;
- Координациялык кеңештин отурумдарында коюлган милдеттерди коллегиялдуу, эркин жана ачык талкуулоо.

Координациялык кеңеш төмөнкү функцияларды ишке ашырат:

- аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коммерциялык жана коммерциялык эмес уюмдардын, эл аралык жана башка уюмдардын, ошондой эле районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын

¹ Экономика жана коммерция министрлигинин 2024-жылдын 19-февралындагы № 01 "Райондук деңгээлдеги социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын иштеп чыгуу боюнча стратегиялык пландаштыруу методологиясын бекитүү жөнүндө" буйругу, Методологияга 8-тиркемени караңыз: социалдык-экономикалык өнүгүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө жобонун типтүү формасы.

пландаштыруу, ишке ашыруу жана мониторинг жүргүзүү боюнча чараларды иштеп чыгууга жана ишке ашырууга, инвестицияларды тартууга, ошондой эле районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү чөйрөсүндөгү башка маселелерди чечүүгө багытталган жарандардын ишин координациялоону камсыз кылат;

- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорун жана ал боюнча келип түшкөн сын-пикирлерди жана сунуштарды карайт – кароонун жыйынтыгы боюнча районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоору боюнча өзүнүн сунуштарын берет;
- жергиликтүү мамлекеттик администрация менен бирдикте районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорун коомдук талкуулоону уюштурат;
- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын аткарылышынын жүрүшү жөнүндө жергиликтүү мамлекеттик администрациянын маалыматын карайт;
- райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө багытталган мамлекеттик программаларды ишке ашыруу боюнча аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана башка уюмдардын жетекчилеринин маалыматтарын карайт;
- райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө багытталган мамлекеттик программалардын мазмуну жана максаттуу көрсөткүчтөрү боюнча сунуштарды киргизет;
- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын максаттуу багыттарына жетишүүгө мониторинг жана баалоо жүргүзөт.

2. Райондун Координациялык кеңешинин функциялары менен жергиликтүү мамлекеттик администрациянын функциялары ортосунда кайталануу барбы?

Мындай кайталоолор жок, эки органдын ролу жана ыйгарым укуктары ар башка, бирок райондун Координациялык кеңешинин иши жергиликтүү мамлекеттик администрациянын функциялары менен байланышкан. Эки орган тең райондун социалдык-экономикалык өнүгүү маселелерин чечишет, программалардын аткарылышын талдашат жана ар кандай уюмдар менен иштешет. Бирок, негизги айырмачылык - Координациялык кеңеш - диалог, идеяларды жана сунуштарды иштеп чыгуу платформасы, ал эми жергиликтүү мамлекеттик администрация - аткаруучу ыйгарым укуктарга ээ жана аймакты түздөн-түз башкаруу үчүн жооп берет.

Райондун координациялык кеңеши районду өнүктүрүүгө кызыкдар болгон жана катышкан ар кандай тараптардын ортосундагы диалог аянтчасы болуп саналат. Кеңеш акыркы чечимдерди кабыл албайт, бирок ар кандай пикирлерди эске алууга мүмкүндүк берет, сунуштарды иштеп чыгат, өнүктүрүү программаларын талкуулайт жана алардын ишке ашырылышына мониторинг жүргүзөт. Анын башкы милдети – районду натыйжалуу социалдык-экономикалык өнүктүрүү үчүн мамлекеттик органдардын, бизнестин, коомдук уюмдардын жана жарандардын күч-аракеттерин бириктирүү. Жергиликтүү мамлекеттик администрация аткаруу бийлигинин органы болуп саналат. Ал Кыргыз Республикасынын Президентине жана Министрлер кабинетине баш ийет жана райондук деңгээлде мамлекеттик саясатты ишке ашыруу үчүн жооп берет. Администрация мамлекеттик органдардын аймактык бөлүмдөрүнүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен өз ара аракеттенүүсүн камсыз кылат, ошондой эле берилген ыйгарым укуктардын аткарылышына мамлекеттик контролду жүзөгө ашырат.

3. Райондун Координациялык кеңешинен жергиликтүү мамлекеттик администрацияга кандай пайдасы бар?

Координациялык кеңеш жергиликтүү мамлекеттик администрацияга маанилүү милдетти аткарууга – өнүгүүнү координациялоого жардам берет. Кыргыз Республикасынын "Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө"

Мыйзамынын 7-беренесине² ылайык, жергиликтүү мамлекеттик администрация консультациялык-кеңешүүчү органдарды түзөт. Кеңеш социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелерин чечүүгө комплекстүү мамилени камсыз кылуу менен мамлекеттик органдардын, бизнестин, коомдук уюмдардын жана тургундардын өз ара аракеттенүүсүн координациялайт. Бул администрациянын жүгүн азайтат, анткени ал районду өнүктүрүү программаларын, анын ичинде ар кандай пикирлерди эске алуу менен иштеп чыгууда жана мониторинг жүргүзүүдө колдоо алат жана келечектеги чечимдерге карата калктын ар кандай топторунун мамилесин баалоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болот.

Мындан тышкары, Координациялык кеңеш келип түшкөн сунуштарды жана сын-пикирлерди талдайт, коомдук талкууларды өткөрөт жана сунуштарды иштеп чыгат. Бул администрацияга чечимдерди кабыл алууда тургундардын жана кызыкдар тараптардын пикирин жакшыраак эске алууга жардам берет, бул саясатты ачык жана натыйжалуу кылат.

Дагы бир маанилүү артыкчылык – инвестиция тартууга көмөктөшүү. Кеңеш потенциалдуу инвесторлорду табууга жана райондогу экономикалык абалды жакшыртуу боюнча демилгелерди иштеп чыгууга жардам берет, бул кирешенин өсүшүнө жана инфраструктуранын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт.

Ошондой эле Координациялык кеңеш өнүктүрүү программаларынын аткарылышына мониторинг жүргүзөт жана алардын натыйжаларын баалайт. Бул администрацияга көйгөйлөрдү өз убагында аныктоого жана өнүгүү программасын оңдоп, өз ишинин натыйжалуулугун жогорулатууга мүмкүндүк берет.

Ошентип, Координациялык кеңеш жергиликтүү администрация үчүн пландаштырууну жөнөкөйлөтүүчү, коом, бизнес менен өз ара аракеттенүү деңгээлин жогорулатуучу жана районду өнүктүрүү үчүн кошумча ресурстарды табууга жардам берүүчү маанилүү курал катары кызмат кылат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Мисалы, 2025-жылдын 28-февралында Кемин районунда регион үчүн негизги окуялардын бири – райондун 2025-2027-жылдарга социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын (СЭӨП) долбоорун талкуулоого арналган коомдук угуу болуп өттү, ал жашоочулар менен бийлик өкүлдөрүнүн ортосунда ачык диалог үчүн уникалдуу платформа болуп калды.

Райондун 200дөн ашуун тургуну биринчи жолу өз аймагынын келечегин түздөн-түз талкуулоого мүмкүнчүлүк алышты. Талкууга жергиликтүү бийлик өкүлдөрү, Координациялык кеңештин мүчөлөрү, жумушчу топтор жана активисттер катышышты. Жолугушунун катышуучулары райондун негизги көйгөйлөрүн карап чыгып, өз сунуштарын беришти жана өнүгүүнүн келечектүү багыттарын белгилешти. Угуулардын жыйынтыгы жергиликтүү коомчулуктун маанилүү чечимдерди кабыл алууга катышуусун камсыз кылуу менен конструктивдүү сунуштамаларды калыптандыруу болду. Угуулардын айрым катышуучуларынын айтымында, "район ойгонду". Иш-чара Координациялык кеңештин катышуусунун аркасында өткөрүлдү.

4. Райондун Координациялык кеңешинин укуктук негизи эмнеде?

Социалдык-экономикалык өнүгүү боюнча Координациялык кеңештин жобосунун типтүү формасы бар, ал стратегиялык документтерди иштеп чыгуу МЕТОДОЛОГИЯСЫНЫН тиркемеси болуп саналат - Кыргыз Республикасынын Экономика жана коммерция министрлигинин 2024-жылдын 19-февралындагы №01 буйругу менен бекитилген регионалдык деңгээлдеги социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын.

² Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 20-октябрындагы №123 "Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө" мыйзамы. Караңыз: <https://cbd.minjust.gov.kg/4-3095/edition/24684/kg>

5. Райондун Координациялык кеңеши коллегиядан жана башка кеңешүүчү органдардан эмнеси менен айырмаланат?

Райондун Координациялык кеңеши жана жергиликтүү мамлекеттик администрациянын коллегиясы – бул түзүлүшү (ким түзөт?), курамы (кандайча түзүлөт?), функциясы жана жоопкерчилик чөйрөсү (кандай жөнгө салынат?) боюнча айырмаланган ар кандай консультациялык-кеңеш берүүчү органдар. Кеңеш - диалог платформасы, коллегия – чечимдерди кабыл алуу жана аткаруу органы.

Коллегия 2-беренеге ылайык³, жергиликтүү мамлекеттик администрациянын түзүмүндө түзүлөт жана аткаруучу-тескөөчү ишмердиктин маселелери менен алектенет. Анын курамына мамлекеттик кызматкерлер, кызмат адамдары кирет: администрациянын башчысы, анын орун басарлары жана ал дайындаган башка кызмат адамдары. Коллегиянын негизги милдети - районду башкарууга, мамлекеттик программаларды ишке ашырууга жана баш ийген түзүмдөрдүн ишин контролдоого байланыштуу маселелерди талкуулоо жана чечимдерди кабыл алуу.

Райондун Координациялык кеңеши, коллегиядан айырмаланып, катышуучулардын кеңири чөйрөсүн камтыйт. Анын курамына мамлекеттик администрациянын өкүлдөрү гана эмес, бизнес, коомдук уюмдар жана жергиликтүү активисттер да кирет. Кеңеш башкаруучулук чечимдерди кабыл албайт, ал сунуштарды иштеп чыгат, ар кандай түзүмдөрдүн өз ара аракеттенүүсүн координациялайт жана инвестицияларды тартууга жардам берет. Анын иши районду узак мөөнөттүү келечекте өнүктүрүүгө жана социалдык-экономикалык маселелерди чечүүгө коомчулукту тартууга багытталган.

Ошентип, коллегия – бул мамлекеттик чечимдерди аткарууга багытталган администрациянын ички органы, ал эми Координациялык кеңеш - бул районду өнүктүрүү үчүн бийликтин, бизнестин жана коомдун өз ара аракеттенүүсү үчүн ачык платформа.

6. Координациялык кеңештин кандай укуктары бар?

Экономика жана коммерция министрлигинин буйругу менен бекитилген⁴ райондун СЭӨП иштеп чыгуу методологиясына ылайык, Координациялык кеңеш өзүнүн компетенциясына кирген маселелер боюнча жергиликтүү мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, ошондой эле башка уюмдар менен мекемелердин жетекчилеринен зарыл болгон маалыматтык жана башка материалдарды суроого жана алууга укуктуу. Мындан тышкары, кеңеш өз жыйналыштарына жергиликтүү мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарын, ошондой эле жарандык коомдун, жеке сектордун өкүлдөрүн, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдү жана көз карандысыз эксперттерди алардын пикирлерин жана сунуштарын угуу менен чакырууга укуктуу. Ошондой эле Координациялык кеңеш райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө байланышкан маселелерди кароо үчүн көчмө жыйындарды өткөрүүгө укуктуу.

³ Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 20-октябрындагы №123 "Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө" мыйзамы. Караңыз: <https://cbd.minijust.gov.kg/4-3095/edition/24684/kg>

⁴ Экономика жана коммерция министрлигинин 2024-жылдын 19-февралындагы № 01 "Райондук деңгээлдеги социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын иштеп чыгуу боюнча стратегиялык пландаштыруу методологиясын бекитүү жөнүндө" буйругу.

2-бөлүм. Райондун Координациялык кеңешин түзүү жана анын курамы

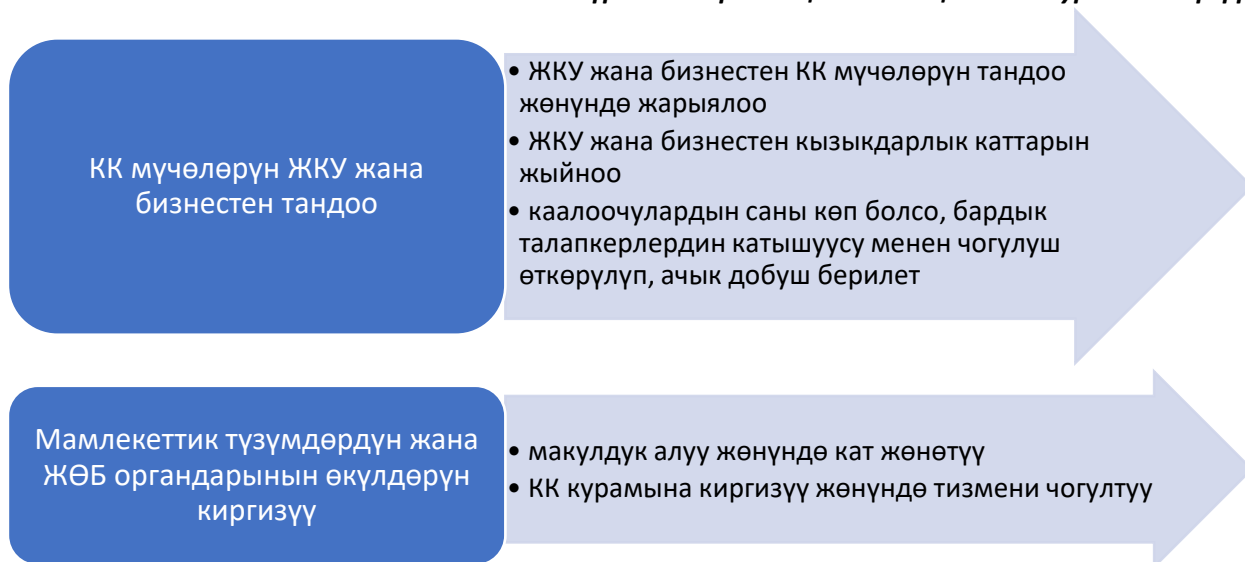
7. Райондун Координациялык кеңеши кандай жол менен түзүлөт жана анын курамына кимдер кирет?

Райондун Координациялык кеңеши бийликтин, бизнестин жана жарандык коомдун өкүлдөрүнөн түзүлөт. Анын курамына аким же анын орун басары, мамлекеттик органдардын аймактык бөлүмдөрүнүн жетекчилери, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, жарандык коом уюмдарынын, аялдар жана жаштар бирикмелеринин, аксакалдар сотунун өкүлдөрү, бизнестин өкүлдөрү жана тышкы эксперттер кирет. Кеңештин жеке курамы райондун акиминин буйругу менен бекитилет. Кеңештин түзүлүшү расмий жарыялангандан кийин, анын курамына бизнес жана жарандык коомдун өкүлдөрү кабыл алынат. Каалоочулар кызыкчылык катын тапшыра алышат же алардын талапкерлиги коомдук уюмдар же бизнес ассоциациялар тарабынан сунушталышы мүмкүн. Эгерде жарандык коом жана бизнес уюмдарынын талапкерлери кеңештеги орундардан көп болсо, ачык отурум өткөрүлүп, анда катышуучулар добуш берүү менен курамдын мүчөлөрүн шайлашат. Аким же анын орун басары кеңешти жетектейт, ал ишти уюштурат жана чечимдердин аткарылышын көзөмөлдөйт. Төраганын эки орун басары болот: бири жарандык коомдун өкүлдөрүнөн, экинчиси - бизнес- коомдоштуктан шайланат. Төрага жок болгон учурда анын функцияларын орун басарларынын бири аткарат. Координациялык кеңеш ачыктык жана районду өнүктүрүүгө кызыкдар болгон бардык негизги топтордун бирдей катышуу принциптеринде түзүлөт.

8. Райондун Координациялык кеңешин түзүүдө иш-аракеттердин тартиби кандай?

Кеңешти түзүү жөнүндө чечим кабыл алынгандан кийин райондун акими аны уюштуруу жөнүндө буйрук чыгарат, анда кеңештин курамы (бийлик органдарынын өкүлдөрү бөлүгүндө) жана жарандык коомдун жана бизнестин өкүлдөрүн тандоо жол-жобосу көрсөтүлөт. Кеңештин түзүлүшү жарыялангандан кийин, талапкерлерди тандоо процесси башталат. Каалоочулар кызыкчылык катын тапшыра алышат же алардын талапкерлиги коомдук уюмдар же бизнес ассоциациялары тарабынан сунушталышы мүмкүн. Эгерде каалоочулардын саны кеңештеги орундардын санынан ашып кетсе, бардык талапкерлердин катышуусу менен ачык чогулуш өткөрүлөт, анда добуш берүү жолу менен тандоо жүзөгө ашырылат. Андан кийин райондук мамлекеттик администрациянын адиси мамлекеттик бийликтин түзүмдүк бөлүмдөрүнө жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына алардын өкүлдөрүн кеңештин курамына киргизүүгө макулдук алуу үчүн кат жөнөтөт. Тиешелүү түзүмдөрдөн макулдук алынгандан кийин Координациялык кеңештин курамы толук түзүлөт. Жеке курам райондун акиминин буйругу менен бекитилет. Аким же анын орун басары Координациялык кеңештин төрагасы болуп шайланат, ал эми жарандык коомдун жана бизнес-коомчулуктун өкүлдөрү кеңештин төрагасынын орун басарлары боло алышат. Төрага кеңештин ишин уюштурат, анын мүчөлөрүнүн иш-аракеттерин координациялайт жана чечимдердин аткарылышын контролдойт. Жетекчилик курамды түзгөндөн жана дайындалгандан кийин Координациялык кеңеш райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүндө бардык кызыкдар тараптардын күч-аракеттерин координациялоого багытталган өз ишине киришет.

1-сүрөт. Координациялык кеңештин курамын түзүү:



ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Ноокат районунда жарандык коом жана бизнес өкүлдөрүнөн Координациялык кеңештин мүчөлөрүн кабыл алуу ачык уюштурулган – кызыгуусун билдирүү үчүн анкета толтурууга бардык каалоочулар чакырылган. Жыйынтыгында 62 анкета келип түшкөн. Кызыкчылык каттарын изилдеп чыккандан кийин, потенциалдуу талапкерлер менен жана Жобонун талаптарын эске алуу менен жолугушуу өткөрүлгөн. Координациялык кеңештин курамы 2021-жылы 21 адамдан түзүлгөн, азыр анын саны 17ге чейин кыскарган. Алардын ар бири - райондун өнүгүшүнө чын дили менен кызыкдар ыктыярчы. Курамы катуу критерийлер боюнча түзүлгөн: 30% ишкерлер, 30% мамлекеттик кызматкерлер, 30% ЖКУнун өкүлдөрү. Конкурстук тандоо элди шыктандырды: жеңиш жөнүндө ой жоопкерчиликти жана камтылууну жогорулатты. Координациялык кеңештин курамына райондун акиминин орун басары, ЖМАнын адистери, мамлекеттик органдардын адистери, ЖӨБ аткаруучу органдарынын өкүлдөрү, жергиликтүү кеңештердин депутаттары, жарандык коом жана бизнес уюмдарынын өкүлдөрү кирди. Координациялык кеңештин төрагасы райондун акиминин орун басары, ал эми орун басарлары – жарандык коомдун жана бизнестин өкүлдөрү болушту. Кеңештин ЖМА менен өз ара аракеттенүү процессин натыйжалуу уюштуруу үчүн иш планы иштелип чыкты.

9. Райондун Координациялык кеңеши канча мөөнөткө түзүлөт?

Райондун Координациялык кеңеши аныкталбаган мөөнөткө түзүлөт, анткени Жободо бул маселе регламенттелген эмес. Ар бир район кеңештин ишинин узактыгын өз алдынча белгилей алат. Иш жүзүндө кеңештин иши анын курамына өзгөртүүлөр киргизилгенге чейин же жергиликтүү мамлекеттик администрациянын башчысы тарабынан аны таркатуу жөнүндө чечим кабыл алынганга чейин улантылат. Курамы зарылдыгына жараша туураланат.

10. Жергиликтүү кеңештин депутаты райондун Координациялык кеңешинин мүчөсү боло алабы?

Жергиликтүү кеңештин депутаты жергиликтүү өз алдынча башкаруу органынын өкүлү катары Координациялык кеңештин курамына киргизилиши мүмкүн⁵. Координациялык кеңешке

⁵ Кыргыз Республикасынын "Жергиликтүү кеңештердин депутаттарынын статусу жөнүндө" Мыйзамынын 5-беренесинде жергиликтүү кеңештин депутатынын статусунун айрым кызмат орундары жана иштин түрлөрү менен дал келбестиги сүрөттөлгөн.

жергиликтүү деңгээлдеги депутаттардын катышуусу чоң мааниге ээ, анткени алар жергиликтүү тургундардын кызыкчылыктарын жакташат жана сунуштарды иштеп чыгууга жана райондун социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын ишке ашырууга активдүү катышышат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Меңдайым АРЗИЕВА, Базар-Коргон районунун Акман айыл аймагынын жергиликтүү кеңешинин депутаты, райондун Координациялык кеңешинин ишине активдүү катышып, өз аракеттерин жергиликтүү тургундардын жашоо шартын жакшыртууга жана жергиликтүү кызматтардын сапатын жогорулатууга багыттап келет. Ал таза суу менен камсыз кылуу, катуу тиричилик калдыктарын башкаруу жана калктын жашоо сапатына түздөн-түз таасир этүүчү башка инфраструктуралык маселелер сыяктуу жергиликтүү кызматтардын маанилүү аспектилерине көңүл буруу менен өз ишин улантууда. Ал өз ишинин алкагында, райондо абалды жакшыртуу боюнча бир нече демилгелерди сунуштады. Мисалы, ал учурда таза суу жетпеген айыл аймактарындагы суу менен камсыздоо системаларын жаңыртууну сунуштады. Ошондой эле ал ирригациялык системаларды калыбына келтирүү боюнча долбоорду жигердүү колдойт, анткени акыркы жылдары алардын көбү иштен чыгып, айыл чарба жерлеринин олуттуу бөлүгү сугатсыз калган.

Мындан тышкары Меңдайым АРЗИЕВА айрыкча райондогу туризмдин өсүшүнө байланыштуу, катуу тиричилик калдыктарын башкаруу тутумун жакшыртуу долбоорлорду демилгеледи. Жай мезгилинде, айрыкча Арсланбап районунда туристтердин агымынын көбөйүшү менен таштандылардын саны кыйла көбөйгөн, буга байланыштуу ал экологиялык көйгөйлөрдү гана чечпестен, жергиликтүү тургундар үчүн жаңы жумуш орундарын түзө турган кайра иштетүүчү ишканаларды түзүүнү сунуштады. Анын райондун Координациялык кеңешине катышуусу жергиликтүү бийликтин натыйжалуу ишинин үлгүсүн көрсөтүп турат, мында депутат калктын инфраструктурасын жана жашоо шарттарын жакшыртууга, ошондой эле райондун узак мөөнөттүү өнүгүүсүн камсыз кылууга багытталган долбоорлорду иштеп чыгууга жана ишке ашырууга активдүү катышат.

11. Мамлекеттик жана муниципалдык кызматчы райондун Координациялык кеңешинин мүчөсү боло алабы?

Ооба, районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө Жобого ылайык мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылар анын мүчөлөрү боло алышат⁶. Кеңештин курамына аким жана / же анын орун басары, тиешелүү мамлекеттик органдардын аймактык бөлүмдөрүнүн жетекчилери, ошондой эле райондун аймагында жайгашкан жергиликтүү өз алдынча башкаруунун аткаруучу органдарынын жетекчилери кирет. Ошентип, мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылардын катышуусу Жободо каралган. Иш жүзүндө ЖӨБ органдарынын өкүлдөрүн тандоо макулдашуунун негизинде жүргүзүлөт.

12. Райондун Координациялык кеңешинин курамын түзүүдө эмне үчүн конкурс өткөрүлүшү керек?

Райондун Координациялык кеңешинин курамын түзүүдө конкурсту өткөрүү жарандык коом уюмдарынын, аялдар жана жаштар уюмдарынын, аксакалдар сотунун, бизнестин, бизнес-ассоциациялардын өкүлдөрүн жана тышкы эксперттерди ачык жана адилеттүү тандоону камсыз кылуу үчүн зарыл. Конкурстук тандоо өз топторунун кызыкчылыктарын натыйжалуу көрсөтө ала турган, райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө олуттуу салым кошо ала турган жана негиздүү чечимдерди кабыл алууга көмөктөшө ала турган кыйла компетенттүү, активдүү жана квалификациялуу талапкерлерди тандоого мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, конкурс бардык кызыктар тараптар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылат жана кеңештин ишине ишенимди арттырат.

⁶ Кыргыз Республикасынын 2021-жылдын 27-октябрындагы № 125 "Мамлекеттик жарандык кызмат жана муниципалдык кызмат жөнүндө" Мыйзамынын 15-беренесинде мамлекеттик жарандык кызматка жана муниципалдык кызматка байланыштуу чектөөлөр сүрөттөлөт. Караңыз: <https://cbd.minjust.gov.kg/112303/edition/24685/kg>

13. Райондун акими өзүнүн жеке чечими менен райондун Координациялык кеңешинин мүчөлөрүн дайындай алабы?

Жок, райондун акими Координациялык кеңештин мүчөлөрүн жеке өзү дайындай албайт, анткени бул курамына ар кандай өкүлдөр – мамлекеттик жана муниципалдык кызматчылар, жергиликтүү кеңештин депутаттары, жарандык коом уюмдары, бизнес-ассоциациялар жана тышкы эксперттер кирген кеңешүүчү орган. Жобого ылайык Координациялык кеңештин жеке курамы райондун акиминин тескемеси же буйругу менен бекитилет, бирок бул анын мүчөлөрүн жеке дайындоону билдирбейт, болгону катышуучулардын айрым категориялары үчүн конкурстук тандоону кошуп алганда, каралган критерийлердин жана жол-жоболордун негизинде түзүлүүчү курамды формалдуу бекитүүнү билдирет.

14. Райондун Координациялык кеңешинин жетекчиси жөнүндө маселени ким чечет?

Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө Жобого ылайык райондун Координациялык кеңешинин жетекчиси жөнүндө чечимди аким кабыл алат.

Аким өзү, же анын орун басары Координациялык кеңештин төрагасы болуп саналат.

Төрага кеңештин ишин уюштурат, анын мүчөлөрүнүн ишин координациялайт жана иш пландарынын жана кабыл алынган чечимдердин аткарылышына жалпы контролдукту жүзөгө ашырат.

15. Эмне үчүн райондун Координациялык кеңешинин төрагасынын эки орун басары болушу керек?

Райондун Координациялык кеңешинин төрагасынын эки орун басарынын болушу районду социалдык-экономикалык өнүктүрүүгө катышкан бардык тараптардын кызыкчылыктарынын тең салмактуулугун жана өкүлчүлүгүн камсыз кылуу үчүн зарыл. Бир орун басары жарандык коомдун өкүлдөрүнүн ичинен, ал эми экинчиси – бизнес-коомдоштугунун өкүлдөрүнүн арасынан дайындалат. Бул ар кандай топтордун пикирлерин эске алууга мүмкүндүк берет, мамлекеттик түзүмдөрдүн, коомдун жана бизнестин өз ара аракеттенүүсүн күчөтөт, ошондой эле Координациялык кеңештин ишин кыйла айкын жана натыйжалуу кылат.

Төраганын орун басарлары Координациялык кеңештин биринчи отурумунда шайланат. Процедура жарандык коомдун жана бизнес уюмдарынын өкүлдөрүнүн ичинен талапкерлерди көрсөтүүнү камтыйт, андан кийин ачык добуш берүү жүргүзүлөт. Ошондой эле, тиешелүү категориядагы каалаган адам өз талапкерлигин сунуштай алат.

Мындан тышкары, төрага жок болгон учурда, анын функцияларын орун басарлардын бири аткарат, бул кеңештин үзгүлтүксүз иштешин камсыз кылат. Орун басарларды тандоодо иш жүзүндө гендердик тең салмактуулук сакталат.

16. Координациялык кеңештин мүчөлөрү кандай укуктарга ээ?

Координациялык кеңештин мүчөлөрү отурумдарга жеке катышууга, каралып жаткан маселелерди талкуулоого жана чечимдерди иштеп чыгууга укуктуу. Алар иш планынын долбоору жана Кеңештин башка документтери боюнча сунуштарды киргизе алышат. Кеңештин мүчөлөрү өз милдеттерин аткаруу үчүн зарыл болгон бардык маалыматтарды алууга жана алар менен таанышууга укуктуу. Алар ошондой эле Координациялык кеңештин компетенциясына кирген маселелерди талкуулоодо чечүүчү добуш укугу менен Кеңештин отурумдарына катыша алышат.

Мындан тышкары, кеңештин мүчөлөрү Координациялык кеңештин ишинин бардык маселелери боюнча өз пикирлерин эркин айтууга укуктуу.

17. Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн кандай милдеттери бар?

Координациялык кеңештин мүчөлөрү кеңештин отурумдарына, ошондой эле кабыл алынган иш пландарынын алкагындагы иш-чараларга жеке өзү катышууга милдеттүү. Алар кеңештин ишине катышып, отурумдарды жүйөлүү себептерсиз өткөрүп жибербеши керек. Кеңештин мүчөлөрү кеңештин иш пландарынын алкагында өз ишинин мазмуну, жүрүшү жана натыйжалары жөнүндө толук маалыматты башка мүчөлөргө берүүгө милдеттүү. Ошондой эле алар Координациялык кеңештин чечимдерин жана сунуштарын ишке ашырууга көмөктөшүүгө тийиш.

3-бөлүм. Райондун Координациялык кеңешинин өнүгүүнүн башка катышуучулары менен өз ара аракеттенүүсү

18. Райондун Координациялык кеңеши мамлекеттик органдар менен кандайча өз ара аракеттенет?

Райондун Координациялык кеңешинин мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттенүүсү районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелерин коллегиялдуу жана ачык талкуулоонун негизинде түзүлөт. Кеңеш мамлекеттик түзүмдөрдүн, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, бизнестин, коммерциялык эмес уюмдардын өкүлдөрүн жана жарандарды бириктирет, бул тең салмакталган чечимдерди иштеп чыгууга өбөлгө түзөт.

Координациялык кеңеш өзүнүн компетенциясына кирген маселелер боюнча жергиликтүү мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, башка уюмдар менен мекемелердин жетекчилеринен зарыл болгон маалыматтык жана башка материалдарды суроого жана алууга укуктуу. Ошондой эле ал өзүнүн отурумдарына жергиликтүү мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын кызмат адамдарын, жарандык коомдун, жеке сектордун өкүлдөрүн, өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдү жана көз карандысыз эксперттерди чакырып, алардын пикирлерин жана сунуштарын уга алат.

Координациялык кеңеш райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө байланышкан маселелерди кароо үчүн көчмө отурумдарды өткөрүүгө да укуктуу.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Мындай өз ара аракеттенүүнүн мисалы катары Айтматов районунун Координациялык кеңеши тарабынан социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорун кароо болуп саналат, анда райондук агрардык өнүктүрүү башкармалыгынын өкүлү (КР Айыл чарба министрлигинин бөлүмү) айыл чарбасы боюнча көрсөткүчтөрдү жана райондун экономикалык адистештирүү мүмкүнчүлүктөрүн түшүндүрүү үчүн чакырылган. Ошондой эле Кеңештин мүчөлөрү мамлекеттик органдын өкүлүнөн өндүрүштү өбөлгөлөө жана агрардык секторго инвестицияларды тартуу үчүн кандай чаралар кыйла натыйжалуу болорун такташты.

Координациялык кеңеш профилдик ведомстволордон аналитикалык материалдарды кошумча сурап, мамлекеттик түзүмдөр менен биргелешкен жумушчу топторду түзө алат жана районду өнүктүрүүгө багытталган стратегиялык документтерди жана программаларды иштеп чыгууга катыша алат.

19. Райондун Координациялык кеңеши жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен кандайча өз ара аракеттенет?

Райондун Координациялык кеңешинин жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын өз ара аракеттенүүсү башкаруу системасынын эки деңгээлинин ортосунда макулдашылган районду жана жергиликтүү жамааттарды социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелерин чечүүгө багытталган. Координациялык кеңеш жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жергиликтүү өз алдынча башкаруу органы өз ыйгарым укуктарынын алкагында чече албаган көйгөйлөрдү жана муктаждыктарды райондун СЭӨПсына трансляциялоого жардам берет.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары Координациялык кеңештин курамында көрсөтүлгөн, бул алардын чечимдерди талкуулоого жана кабыл алууга активдүү катышуусун камсыз кылат. Өз ара аракеттенүү биргелешкен отурумдар, жумушчу топтор жана консультациялар аркылуу жүзөгө ашырылат, анда аймакты өнүктүрүүнүн негизги маселелери, мамлекеттик жана муниципалдык программаларды ишке ашыруу, ресурстарды бөлүштүрүү жана иштин артыкчылыктуу багыттары каралат.

Мисалы, демилгелерди жана инвестициялык долбоорлорду талкуулоодо жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары инфраструктураны жакшыртуу, ишкердикти колдоо жана социалдык чөйрөнү өнүктүрүү боюнча сунуштарды киргизишет. Мындан тышкары, Координациялык кеңеш жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынан маалымат сурап, аларды стратегиялык документтерди иштеп чыгууга жана райондогу ар кандай түзүмдөрдүн ишин координациялоого тарта алат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Райондук мамлекеттик администрациялардын колдоосу менен 7 райондун Координациялык кеңештеринин демилгеси менен “Кыргызстандын айылдык аймактарында аярлуу топтордун финансылык сабаттуулугу жана инвестициялык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү” деген темада практикалык семинар өткөрүлдү.

Семинар Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын “Калк” жана “Экономикалык өнүгүү” бөлүмдөрү боюнча иш-чаралар планын ишке ашыруунун алкагында уюштурулду. Калктын финансылык сабаттуулугун жогорулатуу, инвестициялык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, ошондой эле элет жергесинде инклюзивдүү экономикалык өнүгүүнү колдоо семинардын негизги максаты болду.

Координациялык кеңештер райондук мамлекеттик администрациялар менен биргеликте аялдардын, жаштардын жана калктын аярлуу топторунун арасында ишкердик көндүмдөрдү өнүктүрүүгө, инвестицияларды тартууга көмөктөшүүгө, билим берүүчү иш-чараларды уюштурууга, “Жаш ишкер” жана “Аял ишкер” программаларынын алкагында демилгелерди колдоого багытталган иштерди жүзөгө ашырат.

20. Райондун Координациялык кеңеши бизнес, жарандар, мамлекеттик эмес уюмдар менен кандайча өз ара аракеттенет?

Бизнес менен өз ара аракеттенүү. Кеңештин курамына бизнестин жана бизнес-ассоциациялардын өкүлдөрү кирет, бул чечимдерди түзүүдө алардын пикирин эске алууга мүмкүндүк берет. Бизнес отурумдарга катышып, инвестициялык климатты жакшыртуу, ишкердикти өнүктүрүү жана жаңы жумуш орундарын түзүү боюнча сунуштарды киргизет. Мындан тышкары, Координациялык кеңеш бизнес-коомчулукту мамлекеттик-жеке өнөктөштүккө, чакан жана орто ишкерликти колдоо программаларына, ошондой эле районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча биргелешкен демилгелерге тарта алат.

Жарандар менен өз ара аракеттенүү ачык жыйналыштар, коомдук талкуулар, консультациялар жана сунуштарды чогултуу аркылуу камсыз кылынат. Жарандар демилге көтөрүп, районду өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын талкуулоого катыша алышат, ошондой эле кабыл алынган чечимдер жөнүндө маалымат ала алышат. Райондук СЭӨПны иштеп чыгууда калктын ар кандай топторунун кызыкчылыктарын эске алуу Координациялык кеңештин маанилүү милдети

болуп саналат. Ошондуктан кеңештин мүчөлөрү калк менен фокус-топторду өткөрөт, сурамжылоолорду, маалыматтык жолугушууларды уюштурат. СЭӨП долбоору боюнча коомдук угуулар жооптуу жана негизги этап болуп саналат, анын жүрүшүндө жарандар өнүктүрүү программасынын долбоорун жеткире иштеп чыгууга түздөн-түз катышууга мүмкүнчүлүк алышат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Ноокат районунда Координациялык кеңештин иши актуалдуу көйгөйлөрдү иликтөөдөн башталган, анын жүрүшүндө кеңеш 51 негизги көйгөйдү аныктоого мүмкүндүк берген фокус-топторду өткөргөн, анын ичинде сугат суунун жетишсиздиги, туристтик аймактардын жана багыттардын так белгиленбегендиги, аялдардын ишкердүүлүгүнүн жетишсиз өнүгүшү аныкталган. Тизме кеңештин отурумунда каралып, анда жергиликтүү мамлекеттик администрациянын жана башка кызыкдар тараптардын сунуштарын иштеп чыгуу үчүн аныкталган маселелерди деталдуу изилдөө жөнүндө чечим кабыл алынган.

Мамлекеттик эмес уюмдар менен өз ара аракеттенүү. Координациялык кеңеш жарандык коом уюмдарынын, аялдар жана жаштар бирикмелеринин, аксакалдар сотунун өкүлдөрүн, ошондой эле тышкы эксперттерди камтыйт. Бул коомдук кызыкчылыктарды кеңири камтууга, социалдык программаларды ишке ашырууга жана кеңештин ишинин натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт. Мамлекеттик эмес уюмдар демилгелер менен чыга алышат, социалдык жана экономикалык долбоорлорду ишке ашырууга мониторинг жүргүзүүгө жана баалоого катыша алышат, ошондой эле районду өнүктүрүүнүн актуалдуу маселелери боюнча чечимдерди сунуштай алышат.

Мындай өз ара аракеттенүү Координациялык кеңешти салмактуу жана натыйжалуу чечимдерди кабыл алууга көмөк көрсөтүү менен бардык кызыкдар тараптардын диалогу жана кызматташуусу үчүн аянтча кылат.

4-бөлүм. Райондун Координациялык кеңешинин иш тартиби

21. Райондун Координациялык кеңеши ишин жүргүзүүдө кайсы документти жетекчиликке алат?

Райондун Координациялык кеңеши өз ишин жүзөгө ашырууда районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө Жобону жетекчиликке алат. Бул документ жергиликтүү мамлекеттик администрациянын башчысы – аким тарабынан бекитилет жана кеңештин ишинин укуктук негизин, анын максаттарын, милдеттерин, ишинин принциптерин, курамын, ыйгарым укуктарын жана ишти уюштуруунун тартибин аныктайт⁷.

Кеңеш районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелеринде мамлекеттик органдардын, бизнестин жана жарандык коомдун күч-аракеттерин координациялоо үчүн түзүлөт. Ал өз ишмердүүлүгүндө мыйзамдуулук, ачыктык, мүчөлөрдүн укуктарынын теңдиги, чечимдерди кабыл алууда коллегиялдуулук жана кызыкчылыктардын кагылышуусун болтурбоо принциптерин карманат.

Ал районду өнүктүрүүнүн негизги маселелерин карайт, сунуштарды иштеп чыгат, мамлекеттик органдар жана коомчулук менен өз ара аракеттенет. Кеңештин ишин уюштуруу жыйналыштарды өткөрүүнүн, чечимдерди кабыл алуунун жана башка түзүмдөр менен өз ара аракеттенүүнүн тартибин регламенттейт.

⁷ Экономика жана коммерция министрлигинин 2024-жылдын 19-февралындагы № 01 "Райондук деңгээлдеги социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын иштеп чыгуу боюнча стратегиялык пландаштыруу методологиясын бекитүү жөнүндө" буйругу, Методологияга 8-тиркемени караңыз: социалдык-экономикалык өнүгүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө жобонун типтүү формасы.

22. Райондун Координациялык кеңеши канча жолу чогулушу керек?

Районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш жөнүндө Жобого ылайык, райондун Координациялык кеңеши Координациялык кеңештин иш планына ылайык, кварталына бир жолудан кем эмес чогулушу керек. Эгерде райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн маанилүү маселелерин кароо зарылдыгы келип чыкса, кошумча отурумдар пландан тышкары өткөрүлүшү мүмкүн. Кезексиз жыйналышты чакыруу жөнүндө чечимди Координациялык кеңештин төрагасы же кеңештин мүчөлөрүнүн демилгеси боюнча кабыл алат. Ошондой эле, кеңештин отурумдарынын саны иш планына жараша болот, анда отурумдарды өткөрүүнүн темалары жана зарылдыгы көрсөтүлөт.

23. Райондун Координациялык кеңешинин отурумунун протоколун жүргүзүү керекпи?

Ооба, райондун Координациялык кеңешинин отурумунун протоколун жүргүзүү милдеттүү болуп саналат. Протоколдо кеңештин ишинин ачыктыгын жана документтештирилишин камсыз кылуу менен отурумдун жүрүшү, катышуучулардын тизмеси жана кабыл алынган чечимдер жазылат.

Протоколдо отурумдун датасы, убактысы жана орду, кызмат орундарын жана уюмдарды көрсөтүү менен катышкандардын тизмеси, күн тартиби, талкуулануучу маселелердин кыскача баяндалышы, жооптуу адамдарды жана аткаруу мөөнөттөрүн көрсөтүү менен кабыл алынган чечимдер, кийинки отурумдун датасы (эгер аныкталса), ошондой эле отурумдун төрагасынын жана катчысынын колтамгалары көрсөтүлүүгө тийиш. Протоколго Координациялык кеңештин төрагасы же отурумга төрагалык кылган адам кол коет. Координациялык кеңештин отурумунун жүрүшүндө протокол Катчылык тарабынан жүргүзүлөт. Отурумдун протоколунун долбоору Координациялык кеңештин төрагасына же төрагалык кылуучу адамга отурум өткөрүлгөн күндөн тартып 3 жумушчу күндөн кечиктирбестен кол коюуга киргизилет. Отурумдун протоколунан кол коюлгандан кийин катчылык аны Координациялык кеңештин мүчөлөрүнө жөнөтүүнү уюштурат жана райондун жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын расмий веб-сайтына жайгаштырат.

24. Райондун Координациялык кеңеши өзүнүн отурумдарында кандай маселелерди карайт?

Райондун Координациялык кеңеши райондогу социалдык-экономикалык кырдаалды өнүктүрүүгө жана жакшыртууга багытталган маселелердин кеңири чөйрөсүн, анын ичинде районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорун жана ага келип түшкөн сын-пикирлерди жана сунуштарды карайт.

Кеңеш жергиликтүү мамлекеттик администрация менен бирдикте районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорун коомдук талкуулоону уюштурат. Ал ошондой эле райондун социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын жүрүшү жөнүндө жергиликтүү мамлекеттик администрациянын маалыматын карайт.

Координациялык кеңеш Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн сунуштарынын негизинде бир жылга түзүлгөн иш планын иштеп чыгат жана анын отурумдарында бекитилет. Иш планы актуалдуу болууга жана кароого киргизиле турган маселелердин так баяндалышын, аларды кароо даталарын, баяндамачылардын (кошумча баяндамачылардын) жана материалдарды даярдоого жооптуу адамдардын фамилияларын жана инициалдарын камтууга тийиш. Ошондой эле иш пландын долбооруна кыскача жазуу жүзүндөгү түшүндүрмө (маалымкат) формасында Координациялык кеңештин отурумуна киргизилген маселелерди кароонун максатка ылайыктуулугунун негиздемеси киргизилүүгө тийиш.

Мындан тышкары, кеңеш райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө багытталган мамлекеттик программаларды ишке ашыруу боюнча аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана башка уюмдардын жетекчилеринин маалыматтарын карайт. Ал райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө

багытталган мамлекеттик программаларга мазмуну жана максаттуу көрсөткүчтөрү боюнча сунуштарды киргизет. Кеңеш тарабынан районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын максаттуу багыттарына жетишүүнүн мониторинги жана баалоосу жүзөгө ашырылат. Отурумдарда мониторингдин жыйынтыктары жана райондун деңгээлинде иш-чараларды уюштуруу жана өткөрүү каралат.

25. Райондун Координациялык кеңешинин отурумдарында кароо үчүн суроолорду ким сунуштай алат?

Райондун Координациялык кеңешинин отурумдарында райондун акими, акимдин орун басарлары, Координациялык кеңештин мүчөлөрү, ошондой эле мамлекеттик органдардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жетекчилери, бизнестин, жарандык жана коммерциялык эмес уюмдардын өкүлдөрү, тышкы эксперттер жана башка кызыкдар тараптар кароо үчүн маселелерди сунуштай алышат. Бул сунуштар аймактын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн ар кандай аспектилерин, инфраструктураны, бизнес-климатты, социалдык чөйрөнү, экологияны жана башка аймактын актуалдуу маселелерин чечиши мүмкүн.

26. Катардагы жаран же жеке ишкер өзүнүн маселесин райондун Координациялык кеңешинин кароосуна киргизе алабы?

Ооба, эгерде бул маселе райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө тиешелүү болсо жана кеңештин ишинин принциптерине ылайык келсе, катардагы жаран же жеке ишкер өзүнүн маселесин райондун Координациялык кеңештин кароосуна киргизе алат. Бул үчүн төраганын атына маселенин маңызын баяндоо, анын негиздемеси жана чечим боюнча сунуштар менен жазуу жүзүндөгү кайрылууну жөнөтүү зарыл. Маселе актуалдуу болуп, Координациялык кеңештин максаттарына жана милдеттерине ылайык келүүгө тийиш.

Кайрылуу, эгерде ал районду андан ары өнүктүрүү үчүн маанилүү деп таанылса, Кеңештин отурумдарында маселелерди жалпы талкуулоонун алкагында каралышы мүмкүн. Кароого киргизилген маселелер кеңештин иш планына ылайык келишин камсыз кылуу үчүн алдын ала экспертизадан жана кеңештин мүчөлөрү менен макулдашуудан өтүшү маанилүү.

ТАЖРЫЙБАДАН МИСАЛ

Гүлмира БАЗАРБАЕВА, Айтматов районунун Координациялык кеңешинин мүчөсү, беш жылдан ашык убакыттан бери тамак-аш азыктарын, анын ичинде жарым фабрикаттарды жана тез тамак-аш азыктарын өндүрүү тармагында ийгиликтүү иштеп келет. Мындан тышкары, ал коомдук турмушка активдүү катышып, райондун аялдар кеңешинин мүчөсү. Анын аялдардын ишкердүүлүгүн өнүктүрүүгө болгон үмтүлүүсү кесиптик ишмердүүлүгүнүн маанилүү багыты болгон. Координациялык кеңештин отурумунда ал аялдарды бизнесте колдоо зарылдыгы тууралуу маселени көтөрүп, бул жагын райондун социалдык-экономикалык өнүгүү программасына киргизүүнү сунуштады. Анын демилгеси колдоо таап, бул темага арналган семинарды уюштуруу чечими кабыл алынган. Натыйжада, Айтматов районунун Кызыл-Адыр айылында 2025-2030-жылдарга социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын алкагында айыл чарбасын өнүктүрүү боюнча маалыматтык семинар болуп өткөн. Иш-чарага 60тан ашык катышуучу, анын ичинде фермерлер, жаштар, ишкер аялдар жана жергиликтүү бийлик өкүлдөрү катышкан. Семинардын негизги максаты жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, фермерлердин жана ишкерлердин айыл чарба тармагында бизнес жүргүзүү мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү болду. Гүлмира БАЗАРБАЕВАНЫН демилгесинин аркасында ишкер аялдар өз ишканаларын өнүктүрүү үчүн маанилүү маалыматтарга жана инструменттерге ээ болушту, бул райондун экономикалык өнүгүүсүнө чоң салым кошту.

27. Райондун Координациялык кеңештин мүчөлөрү жалпы пикирге макул болбошу мүмкүнбү?

Ооба, райондун Координациялык кеңешинин мүчөлөрү жалпы пикирге макул болбошу мүмкүн. Эгерде Кеңештин мүчөсү кабыл алынган чечимге каршы добуш берсе, ал өзүнүн өзгөчө пикирин жазуу жүзүндө баяндоого укуктуу. Бул өзгөчө пикир Координациялык кеңештин отурумунун протоколуна тиркелет. Ошентип, чечимдер көпчүлүк добуш менен кабыл алынганына карабастан, чечимге макул болбогон Кеңештин мүчөлөрү өз позициясын расмий түрдө билдире алышат жана бул позиция Кеңештин документтеринде белгиленет.

28. Координациялык кеңеш өз ишин кандай формада жүргүзөт?

Координациялык кеңеш өз ишин отурумдар түрүндө жүзөгө ашырат. Бул отурумдар зарылдыгына жараша, бирок 3 айда бир жолудан кем эмес өткөрүлөт. Кечиктирилгис маселелер келип чыккан учурда кезексиз жыйындар өткөрүлүшү мүмкүн. Координациялык кеңештин отурумдарын кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча төраганын орун басары алып барат. Кеңештин бардык мүчөлөрү отурумдарга жеке катышууга милдеттүү жана алмаштырылышы мүмкүн эмес. Координациялык кеңештин отуруму анын мүчөлөрүнүн жарымынан көбү катышкан шартта укуктуу деп эсептелет.

29. Координациялык кеңештин отурумуна материалдарды даярдоо кандай уюштурулууга тийиш?

Координациялык кеңештин отурумуна материалдарды даярдоо кеңештин мүчөлөрүнүн сунуштарынын негизинде иштелип чыккан Кеңештин жылдык иш планын түзүү менен башталат. Бул план кеңештин отурумдарында бекитилет. Пландын долбооруна сунуштар актуалдуу болуп, маселелердин түзүлүшүн, аларды кароо даталарын, баяндамачылардын аты-жөнүн жана материалдарды даярдоого жооптуу адамдарды камтууга тийиш. Отурумга чыгарылган ар бир маселе анын максатка ылайыктуулугунун кыскача жазуу жүзүндөгү негиздемеси менен коштолууга тийиш.

Материалдарды даярдоо жүктөлгөн жооптуу адамдар алардын сапаты жана катчылыкка өз убагында берилиши үчүн жеке жоопкерчилик тартышат. Бардык материалдар отурумга чейин 10 жумушчу күндөн кечиктирилбестен берилүүгө тийиш.

Координациялык кеңештин отурумун өткөрүүнүн күн тартиби, датасы, убактысы жана орду Координациялык кеңештин төрагасы тарабынан белгиленет жана отурум өткөрүлгөн датага чейин 5 жумушчу күндөн кечиктирбестен катчылык тарабынан райондун жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын расмий веб-сайтына жайгаштырылат.

Материалдарды алгандан кийин катчылык отурумга чейин 3 жумушчу күндөн кечиктирбестен Кеңештин мүчөлөрүнө жөнөтүүнү координациялайт.

Эгерде даярдоо же талкуулоо процессинде сын-пикирлер келип чыкса, кеңештин мүчөлөрү кат түрүндө өз сунуштарын киргизе алышат, алар жыйындын материалдарына тиркелет. Ошондой эле Кеңештин төрагасы менен макулдашуу боюнча материалдарды башка даректерге жөнөтүүнү уюштурууга болот.

30. Координациялык кеңештин учурдагы ишин ким уюштурат – иш кагаздарды жүргүзүүнү, отурумдарды уюштурууну жана башка ыкчам маселелерди чечет?

Катчылыктын функцияларын аткарган жергиликтүү мамлекеттик администрациянын аппараты Координациялык кеңештин жумушчу органы болуп саналат. Катчылык Кеңештин жыйындарын даярдоо жана өткөрүү менен байланышкан уюштуруу-техникалык иш-чараларды жүзөгө ашырат, анын ичинде күн тартибинин долбоорлорун, жыйындын катышуучуларынын тизмесин түзүү жана кеңештин мүчөлөрүнө аны өткөрүүнүн убактысы жана орду жөнүндө маалымдоо.

Катчылык отурумга материалдарды даярдайт жана жөнөтөт, Кеңештин иш планынын долбоорун иштеп чыгат, анын макулдашуусун жана бекитилишин уюштурат. Ал ошондой эле

жолугушууларды өткөрүүнү, анын ичинде убакытты жана жерди тактоону, катышуучуларды каттоону жана протокол жүргүзүүнү камсыз кылат.

Катчылык иш кагаздарын жүргүзөт, Кеңештин жетекчилигинин айрым тапшырмаларын аткарат, ар кандай уюмдардын сунуштарын жалпылайт жана алардын аткарылышына учурдагы контролду жүзөгө ашыруу менен бекитилген пландар менен чечимдердин аткарылышына көмөк көрсөтөт.

31. Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн ортосунда маалыматтык алмашууну кантип мыкты уюштурса болот?

Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн ортосунда маалымат алмашууну натыйжалуу уюштуруу үчүн жеткиликтүү мессенджерлерди пайдаланууга болот (практикада, негизинен, WhatsApp мессенджери колдонулат, бирок ар бир кеңеш мессенджерди тандоо тууралуу өз алдынча чечим кабыл алууга тийиш). Бул инструмент учур чакта тез баарлашуу, билдирүүлөр жана документтер менен алмашуу үчүн ыңгайлуу болуп саналат.

Мессенджер аркылуу топтук чат түзсө болот, анда Кеңештин бардык мүчөлөрү учурдагы маалыматтарга, анын ичинде отурумдун күн тартибине, отчетторго, талкуулоо документтерине жана башка маанилүү материалдарга ээ болушат. Мессенджер ыкчам пикир алмашууга жана суроолорду берүүгө мүмкүндүк берет, бул даярдоо жана чечим кабыл алуу процессин кыйла тездетет.

Мындан тышкары, документтерди жана үн билдирүүлөрүн жөнөтүү функциясын колдонсо болот, бул тексттик билдирүүлөрдү алмашууга гана эмес, файлдарды бөлүшүүгө жана пайда болгон суроолорго ыкчам жооп алууга мүмкүндүк берет. Ошондой эле мессенджер кеңештин ишин жеңилдетүүчү, отурумдардын ортосунда добуш берүүнү жана талкууларды уюштурууга мүмкүнчүлүк берет.

Ошентип, мессенджерди колдонуу Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн ортосунда натыйжалуу жана тез маалымат алмашууну камсыз кылып, кыйла ырааттуу жана жемиштүү иштөөгө шарт түзөт.

32. Райондун координациялык кеңеши иш-чараны өзү уюштуруп, өткөрө алабы?

Райондун координациялык кеңеши райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн актуалдуу маселелерин чечүүгө жана калк менен өз ара аракеттенүүгө багытталган ар кандай иш-чараларды өз алдынча уюштуруп жана өткөрө алат. Бул негизги маселелерди талкуу, стратегияларды жана чечимдерди иштеп чыгуу, ошондой эле Кеңештин ишинин жыйынтыктарын чыгаруу үчүн расмий отурумдар болушу мүмкүн. Тегерек столдор жана коомдук угуулар маанилүү иш-чара болуп калышы мүмкүн, анда жергиликтүү бийлик органдарынын, бизнестин, жарандык коомдун өкүлдөрүнүн, эксперттердин жана райондун тургундарынын катышуусу менен маанилүү демилгелер ачык талкууланат. Ошондой эле кеңеш кеңештин мүчөлөрүн, жергиликтүү өз алдынча башкаруунун өкүлдөрүн, ишкерлерди жана жарандарды өнүктүрүү, укуктук аспекти жана башка багыттар маселелери боюнча окутуу үчүн семинарларды жана тренингдерди уюштура алат.

Координациялык кеңеш тажрыйба алмашуу, районду өнүктүрүүнүн заманбап тенденцияларын жана перспективаларын талкуулоо үчүн аянтча катары кызмат кылган форумдарды, ошондой эле жер-жерлердеги кырдаалды баалоо жана калк менен өз ара аракеттенүү үчүн көчмө жыйындарды өткөрө алат. Калктын аялуу топторун колдоого багытталган социалдык жана кайрымдуулук акцияларын уюштуруу жана экологиялык демилгелер маанилүү багыт болушу мүмкүн. Ошондой эле кеңеш өзүнүн ишмердүүлүгүн чагылдыруу жана маанилүү маселелерге көңүл буруу үчүн маалыматтык кампанияларды, пресс-конференцияларды өткөрүп, ЖМКга материалдарды жарыялай алат. Координациялык кеңеш өз ишинин алкагында инфраструктураны жакшыртууга, туризмди өнүктүрүүгө, ишкердикти жана башка негизги багыттарды колдоого багытталган долбоордук демилгелерди ишке ашыра алат.

Бул иш-чаралар өз алдынча да, мамлекеттик органдар, бизнес, эл аралык өнөктөштөр жана коомдук уюмдар менен өнөктөштүктө да уюштурулушу мүмкүн.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Жети-Өгүз районунун Кызы-Суу айылында 2025-жылы 21-мартта Нооруз майрамына жана 2025-2029-жылдарга социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын (СЭӨП) презентациясына карата иш-чара өткөрүлдү. “Жети-Өгүздүн 7 керемети” («Семь чудес Джеты-Огуза») жаңы туристтик концепциясын таанытуу программанын «өзөгү» болду. Презентация аяктагандан кийин Жети-Өгүз райондук мамадминистрациясынын, Туризм департаменти жана “Көк-Жайык” дестинациясы менен кызматташуу жөнүндө меморандумга кол коюлган. Фестивалдын катышуучулары фото көргөзмөгө барышты жана улуттук буюмдарды жасоо боюнча мастер-класстарга катышышты.

33. Райондун Координациялык кеңеши өз атынан расмий кат жаза алабы?

Ооба, райондун координациялык кеңеши ар кандай мамлекеттик органдардын, уюмдардын, ишканалардын же жарандардын дарегине кеңештин компетенциясына тиешелүү маселелер боюнча өзүнүн атынан расмий кат жазууга укуктуу. Мындай каттарда кеңештин ишинин алкагында талкууланган конкреттүү маселелер боюнча суроо-талаптар, сунуштар же кеңештин ишинин алкагында талкууланган конкреттүү маселелер боюнча маалыматтар камтылышы мүмкүн. Расмий каттар маалымат алуу, кабыл алынган чечимдер жөнүндө кабарлоо же биргелешкен иш-чараларды жана демилгелерди уюштуруу үчүн жөнөтүлүшү мүмкүн.

Муну менен бирге, катка Координациялык кеңештин төрагасы же ыйгарым укуктуу өкүлү кол коюуга тийиш жана ал иш кагаздарды жүргүзүүнүн белгиленген эрежелерине жана кеңештин ички документтери менен регламенттелген формалдуулуктарга ылайык келүүгө тийиш.

34. Кеңеш чечим кабыл алуусу үчүн координациялык кеңештин канча мүчөсү отурумга катышууга тийиш?

Координациялык кеңештин чечимдери кворум болгондо ачык добуш берүү аркылуу жөнөкөй көпчүлүк добуш менен кабыл алынат. Добуштардын саны бирдей болгон учурда төраганын добушу чечүүчү добуш болуп саналат.

Кабыл алынган чечимдер протокол менен таризделет, ага Кеңештин төрагасы же жыйналышка төрагалык кылган адам кол коет. Чечимдер жөнөкөй көпчүлүк добуш менен кабыл алынат.

35. Эмне үчүн координациялык кеңештин иши жөнүндө коомчулукка кеңири маалымдоо керек?

Кеңештин отурумдары, кабыл алынган чечимдер жана иш-чаралардын аткарылышы маалымат такталары же социалдык медиа сыяктуу расмий платформалар аркылуу коомчулукка жеткиликтүү болушу керек. Бул ачык маалыматтык чөйрөнү түзүүгө жана жарандарга Кеңештин иш-аракеттерин көзөмөлдөөгө жардам берет.

Мындан тышкары, бардык жолугушуулардын жана чечимдердин деталдуу протоколдорун жүргүзүү маанилүү, алар да коомчулук үчүн ачык болушу керек. Мындай мамиле талкуунун жана чечим кабыл алуунун ачык-айкындуулугун камсыз кылат, ошондой эле жарандарга Кеңештин ички иши менен таанышууга мүмкүндүк берет.

Ачык добуш берүү жана чечимдерди кабыл алуунун так жол-жоболору Кеңешке болгон ишенимди арттырат, анткени ар бир мүчө конкреттүү маселелер боюнча кандай добуш бергенин ар бир адам көрө алат, демек, калктын бардык топтору угулат, эч кимдин пикири эске алынбай койгон жок.

Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын ишке ашыруунун жүрүшү жөнүндө туруктуу отчет берүү ишенимди жогорулатуу үчүн да маанилүү. Аларда максаттарга жетүү, аныкталган кечигүүлөр жана келип чыккан көйгөйлөр жөнүндө маалыматтар камтылууга тийиш.

Жарандардан жана уюмдардан пикирлерди жана сунуштарды чогултуу механизмин түзүү жергиликтүү калкты жана башка кызыкдар тараптарды чечим кабыл алуу процессине тартууга жардам берет. Бул анкеталар, онлайн платформалар же кадимки сунуш кутучалары аркылуу ишке ашырылышы мүмкүн. Бул иш-чаралар Координациялык кеңештин ишин баарына ачык жана түшүнүктүү кылууга жардам берет, бул аймакты өнүктүрүүгө кызыккандардын баарына ишеним жана катышуу деңгээлин жогорулатат.

5-бөлүм. Өнүктүрүү программасынын аткарылышына мониторинг жүргүзүүдө райондук Координациялык кеңештин ролу

36. Координациялык кеңеш Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын ишке ашырууга мониторингди кантип жүргүзөт?

Координациялык кеңеш маалыматтарды чогултуу жана талдоо аркылуу Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын ишке ашырууга мониторинг жүргүзөт. Баштоо үчүн Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын иштеп чыгуу боюнча жумушчу топ өткөн жылдын пландык көрсөткүчтөрү менен салыштыруу үчүн иш жүзүндөгү маалыматтарды чогултат. Бул маалыматтар СЭӨПтүн бардык бөлүмдөрү боюнча жыйынды көрсөткүчтөрдү камтыйт. Маалымат чогултулгандан кийин аны талдоо социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңештин катышуусу менен жүргүзүлөт.

Жумушчу топ Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын колдонуудагы Иш-чаралар планын жана анда көрсөтүлгөн иш-чараларды пайдалануу менен социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңеш менен консультацияларды жана талкууларды өткөрөт: иш-чаралар планынан иш-чараларды ишке ашырууну талдоо төмөнкү маселелерди кароону камтыйт: отчеттук мезгилде бардык пландаштырылган иш-чаралар ишке ашырылдыбы? алар канчалык толук аткарылды? иш-чаралардын тизмесин кайра кароо керекпи? аларды ишке ашыруунун кечиккенине кандай маселелер же факторлор себеп болду? пландаштырылган натыйжаларга жетүү үчүн кандай аракеттерди көрүү керек?

37. Райондук деңгээлде мониторинг жүргүзүүнүн тартиби жана мөөнөттөрү кандай?

Райондук деңгээлде мониторинг белгилүү бир мөөнөттөргө ылайык бир нече этап же кадам менен жүргүзүлөт.

1-кадам. Жумушчу топтун ишин жандандыруу жана Координациялык кеңешти ишке тартуу 1-августта (1-жарым жылдыгы) жана 5-февралда (2-жарым жылдыгы) башталат, ал эми 5-августта (1-жарым жылдыгы) жана 10-февралда (2-жарым жылдык) аяктайт. Бул мөөнөттөрдө МГА жумушчу топтун жана Координациялык кеңештин мүчөлөрүнө СЭӨПтү ишке ашырууга мониторинг жүргүзүүнүн зарылдыгы жөнүндө кабарлайт. Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңештин отурумдары ушул даталарда өткөрүлөт.

2-кадам. Мониторинг жүргүзүү 5-августта (1-жарым жылдык) жана 10-февралда (2-жарым жылдык) башталат, ал эми 20-августта (2-жарым жылдык) жана 25-февралда (2-жарым жылдык) аяктайт. Жумушчу топ өткөн жылдын планы менен салыштыруу үчүн иш жүзүндөгү маалыматтарды чогултат, четтөөлөрдү талдайт, көйгөйлөрдү аныктайт, ошондой эле иш-чаралар планынан тармактык саясатты жана иш-чараларды ишке ашырууга талдоо жүргүзөт. Бул маалыматтар Координациялык кеңеш менен талкуулоо үчүн колдонулат.

3-кадам. Мониторингдин натыйжалары боюнча чечимдерди даярдоо жана кабыл алуу 20-августта (1-жарым жылдык) жана 25-февралда (2-жарым жылдык) башталат, ал эми 10-сентябрда

(1-жарым жылдык) жана 20-мартта (2-жарым жылдык) аяктайт. Жумушчу топ жана социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш каржылоону кайра бөлүштүрүү же жаңы жооптуу адамдарды дайындоо сыяктуу СЭӨПтү ишке ашырууга тоскоол болгон көйгөйлөрдү жоюу үчүн чечимдердин тизмесин иштеп чыгат. Чечимдер ЖМАнын регламентине ылайык документтештирилет жана кабыл алынат.

Мониторинг белгиленген мөөнөттөрдө, милдеттүү талдоо жана натыйжалар боюнча августта жана февралда чечимдерди кабыл алуу менен жүргүзүлөт.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Ат-Башы районунун Координациялык кеңеши социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын иштеп чыгуу боюнча жумушчу топ менен биргеликте Программанын иш-чаралар планынын ишке ашырылышына мониторинг жүргүзүү боюнча маанилүү жыйынды өткөрдү. Жолугушууда 2025-жыл үчүн жана 2026-жылдын биринчи кварталы үчүн программаны ишке ашыруунун жыйынтыктары чыгарылып, жетишилген жыйынтыктар жана негизги көрсөткүчтөр боюнча жумушчу топтун отчеттору үгүлдү. Жыйынтыгын талкуулагандан кийин жыйындын катышуучулары 2025-жылга жана 2026-жылдын биринчи кварталына карата иш-чаралар планын карап чыгып, жүргүзүлгөн мониторингди эсепке алуу менен аткарылган жана аткарылбай калган чараларды белгилешти. Айрым чаралардын аткарылбай калышынын себептерине биргелешип талдоо жүргүзүлүп, жетишилбеген көрсөткүчтөр аныкталды. Бул учурдагы кырдаалды калыс баалоого жана кандай түзөтүүлөрдү киргизиш керектигин аныктоого мүмкүндүк берди.

Районду өнүктүрүү үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү издөөгө өзгөчө көңүл бурулду. Мында туристтик шаарчаны түзүү менен Таш-Рабат туристтик зонасын өнүктүрүү, аткаруучулардын жеке жоопкерчилиги менен квартал сайын жүргүзүлчү мониторингди күчөтүү, шарттарды жакшыртып, инвестицияларды тартуу аркылуу чакан жана орто бизнеске колдоо көрсөтүү, ошондой эле айылдарда негизги инфраструктураны – жолдорду, суу менен камсыздоону, электр менен жабдууну өнүктүрүүгө артыкчылык берүү сунушталды.

Базар-Коргон районунун Координациялык кеңеши 2025-2030-жылдарга СЭӨПа жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктарын талкуулады. Сунуштардын арасында туризмди өнүктүрүү, эко жана этнотуризмди кеңейтүү, бренд катары түзүү менен күзгү “Жаңгак фестивалын” өткөрүү, чакан жана орто бизнести колдоо жана инвестициялык климатты жакшыртуу бар. Мындай жыйындар жана кеңештин райондук иш-чараларга катышуусу үзгүлтүксүз, дээрлик квартал сайын өтүп жатканы маанилүү.

Ноокат районунун Координациялык кеңеши социалдык объектилерге мониторинг жүргүзүп чыкты. 2026-жылы райондо 19 объект ишке ашырылууда, анын ичинде мектептер, бала бакчалар, спорттук курулмалар, медициналык мекемелер жана комплекстүү объектилер бар. Координациялык кеңештин өкүлдөрү беш объектке – ооруканага, бала бакчага жана орто мектепке барышты; объектердин даярдыгы 70-80 пайызды түздү.

38. Райондук деңгээлде мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыктары боюнча кандай чечимдер кабыл алынат?

СЭӨПтү ишке ашырууга жолтоо болгон көйгөйлөрдү четтетүү үчүн жумушчу топ жана социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңеш ЖМАнын жетекчилиги тарабынан кабыл алынуучу чечимдердин тизмесин иштеп чыгат. Бул долбоорду ишке ашырууну кийинкиге калтыруу же тездетүү, өнүктүрүү фонддорунан каржылоону ар кандай тармактык артыкчылыктарга бөлүштүрүү же белгилүү бир иш-чараларга же долбоорлорго жооптуу адамдарды дайындоо (кайра дайындоо) жөнүндө чечимдер болушу мүмкүн.

Чечимдерди кабыл алуу жергиликтүү мамлекеттик администрациянын жоболоруна жана иш регламенттерине ылайык жүргүзүлөт. Бул чечимдер документтештирилет жана белгиленген тартипте кабыл алынат.

Мындан тышкары, жумушчу топ райондун же региондун деңгээлинде кабыл алынбай же ишке ашырылбай турган чечимдер боюнча сунуштарды иштеп чыгат. Мындай сунуштар Кыргыз Республикасынын ыйгарым укуктуу мамлекеттик органдарына жана Министрлер Кабинетине жиберилет. Мисалы, эгерде улуттук же региондук масштабдагы долбоорлорду башкаруу талап кылынса, мамлекеттик менчик объектилерине тиешелүү маселелер же республикалык бюджеттен каражаттарды кошуп алганда кошумча финансылык ресурстар.

Чечимдерди кабыл алуу менен байланышкан суроо-талаптар кат алышуунун колдонуудагы регламенттерине ылайык жазуу жүзүндө же электрондук формада тиешелүү мамлекеттик органдарга жиберилет.

СЭӨПкө мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыктары боюнча маселелер жана сунуштар келип чыгышы мүмкүн, аларды кароо жана аткаруу үчүн жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жөнөтүү зарыл. Ошондой эле райондук деңгээлде чечим кабыл алууга суроо-талаптар келип түшүшү мүмкүн, алар каралууга тийиш, ал эми бул суроо-талаптар боюнча чараларды көрүү жөнүндө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына маалымдоо керек.

39. Мониторингдин жыйынтыктарын жарыялоо керекпи? Керек болсо, алар кайсы булактарда жарыяланат?

Ооба, мониторингдин жыйынтыктары жарыяланууга тийиш. Жергиликтүү мамлекеттик администрация⁸ өзүнүн расмий веб-сайтында же ага байланышкан ресурста СЭӨПтү ишке ашырууга жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыктары тууралуу отчетту жарыялоого тийиш. Бул процесстин ачык-айкындуулугун камсыз кылат, кызыктар тараптарга жана жалпы коомчулукка иштин натыйжалары менен таанышууга мүмкүндүк берет, ошондой эле ишке ашырылып жаткан чараларга ишенимди арттырат. Отчетторду жеткиликтүү платформаларда жарыялоо жарандарды, бизнес-коомчулукту жана мамлекеттик органдарды СЭӨПтү ишке ашырууну жакшыртуу боюнча талкууга жана андан аркы кадамдарды кабыл алууга тартууга жардам берет, ошондой эле кайтарым байланыш жана сунуштарды алуу үчүн мүмкүнчүлүк берет. Мындан тышкары, кеңири камтуу жана көңүл бургуу үчүн, мониторингдин натыйжалары социалдык тармактарда жарыяланып, кеңири аудиторияга жетип, жарандардын жигердүү талкууга жана процесске катышуусуна шарт түзөт.

40. Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына (Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбооруна, анын аткарылышына жүргүзүлгөн мониторингдин жыйынтыгы боюнча) киргизилген Координациялык кеңештин сунуштары жана сын-пикирлери кандайча эске алынат?

Координациялык кеңештин сунуштары жана сын-пикирлери бир нече ырааттуу этаптар аркылуу эске алынат, алар социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына интеграцияланышын камсыз кылат. Кеңештин отурумдарында талкуулоо процессинде бардык келип түшкөн сунуштар белгиленет жана жумушчу топко берилет, алар программанын максаттарына жана аны ишке ашыруунун реалдуу мүмкүнчүлүгүнө ылайык келүү көз карашынан аларды талдайт.

Талдоодон кийин сунуштар иш-чаралардын планына киргизилиши же кошумча иштеп чыгуу талап кылынса, предметтик эксперттердин кароосуна берилиши мүмкүн.

Демилгелерди сунуштаган Координациялык кеңештин мүчөлөрү райондук мамлекеттик администрациядан аларды кароонун жана киргизүүнүн статусу жөнүндө кайтарым байланыш алышат.

6-бөлүм. Координациялык кеңеш районду өнүктүрүү үчүн кандай чараларды жана иш-чараларды колдонот?

⁸ "Жергиликтүү мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 3-беренесинин негизинде жергиликтүү мамлекеттик администрация өз ишин маселелерди чечүүдө ачыктык жана айкындуулук, мамлекеттин, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана калктын алдында натыйжасы үчүн жоопкерчилик принциптерине негизделип, жүзөгө ашырат.

41. Райондун Координациялык кеңеши социалдык өнүктүрүүнүн кандай чараларын сунуштай алат?

Райондун Координациялык кеңеши социалдык инфраструктураны жакшыртууга, калктын аярлуу катмарын колдоого, саламаттыкты сактоону, билим берүүнү жана жаштар саясатын өнүктүрүүгө, ошондой эле үй-бүлөлүк баалуулуктарды жана гендердик теңчиликти чыңдоого багытталган чараларды сунуштай алат.

Социалдык инфраструктураны жакшыртуу үчүн мектептерди, бала бакчаларды, медициналык мекемелерди куруу жана оңдоо, ичүүчү таза суу менен камсыз кылуу, коомдук транспортту өнүктүрүү жана сейил бактары жана спорт аянтчалары сыяктуу активдүү эс алуу жайларын түзүү зарыл.

Калктын аз камсыз болгон жана аялуу катмарын колдоо социалдык жардам программаларын кеңейтүүнү, жеткиликтүү турак жайды, жумушка орноштурууну жана квалификацияны жогорулатууну, ошондой эле акысыз юридикалык кеңештерди камтышы мүмкүн.

Саламаттык сактоо чөйрөсүндө айыл жериндеги медициналык мекемелерди модернизациялоо, милдеттүү медициналык камсыздандыруу программаларын кеңейтүү, оорулардын алдын алууну жакшыртуу жана сапаттуу медициналык кызматтардын жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуу маанилүү.

Билим берүүнү жана жаштар саясатын өнүктүрүү окутуунун жеткиликтүүлүгүн камсыз кылууну, кесиптик-техникалык билим берүүнү өнүктүрүүнү, жаштар борборлорун түзүүнү, санариптик көндүмдөрдү колдоону жана ишкердик боюнча билим берүү программаларын жүргүзүүнү талап кылат.

Үй-бүлөлүк саясат жана гендердик теңчилик маселелери ишкер аялдарды колдоону, аялдарды жана балдарды зомбулуктан коргоону, кризистик борборлордун ишин жана үй-бүлөлүк баалуулуктарды бекемдөө программаларын камтышы керек.

Эс алуу жайларын жакшыртуу, жаштарды экологиялык тарбиялоо, маданий мурастарды сактоо жана этнотуризмди өнүктүрүү сыяктуу экологиялык жана маданий демилгелер да маанилүү. Бул чаралар калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга, социалдык туруктуулукту жакшыртууга жана райондун бардык тургундарына ыңгайлуу шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берет.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Кеңеште жарандык коомдун өкүлү Аида ТАШБАЛТАЕВА Ноокат районунун Координациялык кеңешинин жыйынында бала бакчалардагы жана спорт аянтчаларындагы шарттарды жакшыртуу маселелерин көтөрүп жатат. Ал айыл аймактарында Ноокат жаштар борборунун эки филиалынын ачылышына катышты: "Мен мугалиммин жана балдарыбыздын өнүгүүсү жана келечеги кандай болот мен үчүн маанилүү", – дейт ал. Кеңешке катышуу менен Аида эл аралык уюмдун сынагын жеңип, эки мектеп үчүн 400 миң сомдук музыкалык жабдуулар жана дрондор топтомун алды. Грантка арыз берүү идеясын мэрия берди. Аида райондук өнүгүү пландарын буга чейин администрация өз алдынча даярдап келген, коомдук пикирди эске албай эле койсо болот дейт. Кемчилиги-бийлик аймактардын көйгөйлөрүн дайыма эле билип турчу эмес, ал эми аймактар өздөрү акимиятка пайда болгон кыйынчылыктар тууралуу өз убагында маалымдашкан эмес.

42. Райондук Координациялык кеңеши майыптыгы бар адамдарга жардам бере алабы?

Координациялык кеңеш жеткиликтүү чөйрөнү камсыз кылуу, майыптарды социалдык жана экономикалык турмушка киргизүү, ошондой эле алардын укуктарын коргоо боюнча иш-чараларды демилгелей алат. Ал жумушка орношуу, социалдык колдоо, медициналык жардам жана коомдук жайлардын жеткиликтүүлүгү боюнча иштей алат. Мындан тышкары, кеңеш майыптыгы бар адамдардын жашоо шарттарын жакшыртууга багытталган программаларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу үчүн коомдук уюмдар, бизнес өкүлдөрү жана мамлекеттик түзүмдөр менен иштеше алат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Майыптыгы бар адамдардын кызыкчылыгын коргогон коомдук уюмдун директору Алтынбек КАБАЕВ, Кемин районунун СЭӨПтү иштеп чыгуу процессине активдүү катышкан. Анын өжөрлүгүнүн жана демилгелүүгүнөн улам өзгөчө муктаждыктары менен адамдар үчүн иш-чараларды жана жумуш орундарын камсыз кылуу боюнча маанилүү сунуштар чыгарылган. Анын идеялары программанын иштеп чыгуучуларына жагып, 2025-2030-жылдарга жыйынды планына негизги демилгелер киргизилген. Алардын ичинде – майыптыгы бар адамдардын арасында спорттук мелдештерди уюштурууга колдоо көрсөтүү, райондук деңгээлде ишкерлер менен жолугушууларды өткөрүү жана калктын аялуу топторунун арасында иш менен камсыз кылууну жогорулатуу үчүн жаңы жумуш орундарын түзүү. Алтынбек КАБАЕВДИН аракетинин жана пландоо процессине активдүү катышуусунун натыйжасында Кемин районунда өзгөчө муктаждыктары бар адамдар үчүн шарттарды жакшыртуу боюнча конкреттүү кадамдар башталды, мисалы, өзгөчө балдарды реабилитациялоо боюнча энелерди окутуу жүргүзүлүүдө. Окуу аяктагандан кийин энелер сертификат алышат жана өзгөчө балдар менен реабилитациялык иштерди жүргүзүшөт.

43. Райондук Координациялык кеңеши жакыр үй-бүлөлөргө жардам бере алабы?

Райондун Координациялык кеңеши жакыр үй-бүлөлөргө социалдык колдоо чараларын баштоо жана алардын жашоо шарттарын жакшыртуу аркылуу жардам бере алат. Ал начар жашаган жарандар үчүн материалдык жардам программаларын, окутуу курстарын, жумушка орноштурууну жана чакан бизнести колдоону иштеп чыгууга катыша алат. Ошондой эле кеңеш медициналык жана билим берүү кызматтарына жеткиликтүүлүктү жакшыртууга, кошумча ресурстарды жана демилгелерди тартуу үчүн мамлекеттик жана коомдук уюмдар менен өз ара аракеттенүүгө көмөктөшө алат.

44. Райондун Координациялык кеңешинин "ишинин инклюзивдүү принциби" деген эмне?

Райондун Координациялык кеңешинин "ишинин инклюзивдик принциби" деген чечим кабыл алуу процессине бардык кызыкдар тараптар, анын ичинде калктын ар кандай топтору, жарандардын аялуу категориялары, бизнестин, коомдук уюмдардын жана бийлик органдарынын өкүлдөрү тартылганын билдирет. Мындай мамиле коомдун бардык катмарынын ой-пикирлерин жана муктаждыктарын эске алууну камсыз кылат, чечимдерди иштеп чыгууга жана ишке ашырууга бирдей катышууга өбөлгө түзөт жана райондун саясатын адилеттүү жана натыйжалуу кылат. Инклюзивдүүлүк ошондой эле аялуу топторду активдүү экономикалык жашоого "кошуу" жана аларды ресурстарды керектөөчүлөрдөн иштөөгө мүмкүнчүлүк берүү аркылуу товарларды өндүрүүчүлөргө айландыруу дегенди билдирет.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Кадамжай районунда санариптик билим берүү борбору ийгиликтүү иштеп жатат, анда жаштар программалоо жана санариптик сабаттуулук боюнча билим алууда. Бул долбоор аркылуу жаштар каржы мүмкүнчүлүктөрүн таап, алдыңкы технологияларды өздөштүрүп, ийгиликке карай ишенимдүү кадам таштап, карьераларын куруп жатышат. Кадамжай районунун жаштар кеңешинин төрагасы Атабек ШАРИПОВ борбор жаштардын кесиптик өнүгүүсүнө гана жардам бербестен, өспүрүмдөр арасындагы кылмыштуулуктун азайышына жана билим берүүнүн сапатынын жогорулашына өбөлгө түзөрүн белгиледи. Координациялык кеңештин активдүү мүчөсү катары АРИПОВ жаштардын кызыкчылыгын коргоп, маанилүү демилгелерди көтөрүүнү улантууда. Анын аракети менен социалдык-экономикалык өнүгүү программасына жаштарды колдоого жана сергек жашоо образын жайылтууга багытталган иш-чаралар киргизилген. Программанын алкагында Кадамжай районунда заманбап жаштар борборун курууга көмөк көрсөтүү, сергек жашоонун маанилүү бөлүгү катары дене тарбия жана спортту пропагандалоо боюнча чаралардын комплексин иштеп чыгуу жана ишке ашыруу, Кадамжай районунун 200дөн ашуун жаштарынын катышуусу менен марафон уюштуруу, ошондой эле 14 жаштан 35 жашка чейинки жаштар үчүн оратордук чеберчилик боюнча тренингдерди өткөрүү пландаштырылган.

45. Райондун Координациялык кеңеши мейкиндик өнүгүүнүн кандай чараларын сунуштай алат?

Райондун координациялык кеңеши аймактарды натыйжалуу пайдаланууга жана калктын жашоо шартын жакшыртууга багытталган мейкиндикти өнүктүрүү чараларын сунуштай алат. Бул узак мөөнөттүү өнүгүүнү эске алуу менен райондун башкы планын иштеп чыгууну жана тууралоону, коомдук мейкиндиктерди көрктөндүрүүнү, майыптар үчүн жеткиликтүү чөйрөнү түзүүнү, транспорт тармагын өнүктүрүүнү жана жолдорду жакшыртууну камтышы мүмкүн. Ошондой эле турак жай, коммерциялык, өнөр жай жана рекреациялык курулуш үчүн калктуу конуштардын аймагын укуктук зоналарга бөлүүнү оптималдаштыруу, социалдык объекттерди куруу, инженердик инфраструктураны өнүктүрүү, ошондой эле инвестицияларды тартуу жана жергиликтүү экономиканы чыңдоо үчүн туристтик жана маданий зоналарды түзүү маанилүү багыттар болуп саналат. Бул чаралар аймактын бирдей өнүгүүсүнө жана анын жашоочуларынын жашоо сапатынын жогорулашына өбөлгө түзөт.

46. Координациялык кеңештин мүчөлөрүн кантип мотивациялоо керек?

Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн мотивациясы алардын активдүү катышуусунда жана натыйжалуу иштешинде маанилүү ролду ойнойт. Бул үчүн бир нече ыкмаларды колдонсо болот. Биринчиден, алардын салымын жана жетишкендиктерин таануу маанилүү. ЖМК жана социалдык медиа, отчеттор жана ыраазычылык каттары аркылуу Кеңештин ишинин жыйынтыктары жөнүндө коомчулукка үзгүлтүксүз маалымдоо алардын ишмердүүлүгүнүн маанилүүлүгүн жогорулатат. Экинчиден, кесиптик өсүү жана тажрыйба алмашуу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылуу зарыл. Тренингдерди, семинарларды жана эксперттер менен жолугушууларды уюштуруу Кеңештин мүчөлөрүнө жаңы билимдерди өнүктүрүүгө жана иште колдонууга мүмкүндүк берет. Үчүнчүдөн, катышууну стимулдаштыруу грамота, коомдук таануу, символикалык сыйлыктар же убакытты сарптагандыгы үчүн компенсациялар сыяктуу шыктандыруулар аркылуу мүмкүн болот.

Мындан тышкары, Кеңештин иши үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү зарыл: керектүү ресурстар менен камсыз кылуу, жолугушуулардын ыңгайлуу графиги жана милдеттерди так бөлүштүрүү.

Акырында, мотивация чечим кабыл алуу процессине катышууну жогорулатат. Эгерде Кеңештин мүчөлөрү алардын сунуштары эске алынып, ишке ашырылып жатканын көрүшсө, бул алардын иштин жыйынтыгына болгон кызыгуусун жана жоопкерчилигин арттырат.

47. Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн дараметин кантип жогорулатуу керек?

Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн потенциалын жогорулатуу үчүн окутууну, тажрыйба алмашууну, мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүнү жана иштөө үчүн жагымдуу шарттарды түзүүнү уюштурса болот. Биринчиден, стратегиялык пландаштыруу, долбоорду башкаруу, инвестицияларды тартуу жана социалдык-экономикалык маалыматтарды талдоо сыяктуу иш-аракеттерине байланыштуу темалар боюнча үзгүлтүксүз тренингдерди, семинарларды жана семинарларды уюштуруу керек. Экинчиден, башка региондор жана уюмдар менен тажрыйба алмашуу пайдалуу болот. Бул жумушчу сапарларды, конференцияларга жана форумдарга катышууну жана эксперттер менен өз ара аракеттенүүнү камтышы мүмкүн. Үчүнчүдөн, Кеңештин мүчөлөрүнө аналитикалык материалдарга, отчетторго жана изилдөөлөргө мүмкүнчүлүк берилиши керек, ошондо алар жакшы чечим кабыл алышат.

Ошондой эле командалык ишти өркүндөтүү жана ички процесстерди жакшыртуу, анын ичинде милдеттерди натыйжалуу бөлүштүрүү, жолугушууларды так пландаштыруу, талкуулоо жана чечим кабыл алуу үчүн ыңгайлуу шарттарды түзүү маанилүү.

Координациялык кеңештин экспертизасын жогорулатуу үчүн социалдык-экономикалык өнүктүрүү, саясат жана башка чектеш тармактар жаатында терең билими бар жогорку

квалификациялуу адистерди тартуу зарыл. Бул анализдин жана чечим кабыл алуунун сапатын жакшыртат.

7-бөлүм. Райондун Координациялык кеңеши инвестицияларды тартуу жана территориянын экономикалык өнүгүүсү үчүн кандай чараларды көрөт жана иш-чараларды өткөрөт?

48. Райондун Координациялык кеңеши жергиликтүү экономикалык өнүктүрүүнүн кандай чараларын сунуштай алат?

Райондун Координациялык кеңеши чакан жана орто бизнести колдоого багытталган чараларды, анын ичинде субсидияларды, салыктык жеңилдиктерди, бизнес-инкубаторлорду түзүүнү жана окутуу программаларын сунуштай алат. Инвестициялык жагымдуулукту жогорулатуу үчүн индустриалдык парктарды өнүктүрүү, административдик жол-жоболорду жөнөкөйлөтүү жана мамлекеттик-жеке өнөктөштүк аркылуу жеке инвестицияларды тартуу зарыл.

Инфраструктураны өнүктүрүү негизги ролду ойнойт, ошондуктан транспорттук жеткиликтүүлүктү жакшыртуу, коммуналдык системаларды модернизациялоо жана мамлекеттик кызмат көрсөтүү чөйрөсүн санариптештирүү маанилүү. Айыл чарбасында жеңилдетилген насыялар, жергиликтүү өндүрүүчүлөргө жарманкелерди уюштуруу жана агротуризмди өнүктүрүү натыйжалуу чаралар болушу мүмкүн.

Туризм дагы маанилүү тармак, ошондуктан туристтик каттамдарды өнүктүрүү, маданий иш-чараларды колдоо жана коноктор үчүн инфраструктураны жакшыртуу керек. Жумушка орношуу деңгээлин жогорулатуу үчүн квалификацияны жогорулатуу программаларын киргизүү, жаштардын ишкердүүлүгүн колдоо жана билим берүү мекемелери менен бизнестин кызматташтыгын жайылтуу керек. Бул чаралардын бардыгы райондун экономикасын чыңдоого, жаңы жумуш орундарын түзүүгө жана калктын жашоо деңгээлин жогорулатууга жардам берет.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Жети-Өгүз районунда Координациялык кеңеш региондорду өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыты катары туризмде аялдар жана жаштар ишкерлигин өнүктүрүү боюнча чараларды сунуштады. Дамира КИЙИЗБАЕВА 17 жылдан бери туризм чөйрөсүндө эмгектенип келген жана жыл сайын 200дөн ашык туристти кабыл алат. Ал заманбап бой үйдү жайгаштырып, конокторду улуттук тамактар менен тосуп алат. Жети-Өгүздүн жаратылыш өзгөчөлүктөрү ишмердигин туризм менен байланыштырууга шыктандырды. Дамира белгилегендей, бул тармакты өнүктүрүү үчүн биринчи кезекте инфраструктураны жакшыртуу зарыл. Координациялык кеңештин мүчөсү болгондон кийин ал 2025-2029-жылдарга регионду Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына бир катар сунуштарды киргизди, мисалы, аялдар жана жаштар үчүн ишкердик жана финансылык сабаттуулук боюнча окуу курстарын уюштуруу; кол өнөрчүлөрдү колдоо; аялдар үчүн үй-бүлөлүк туризмди өнүктүрүү; жаштар үчүн маалыматтык туристтик борборду ачуу. Бул сунуштар эске алынган жана ишке ашыруу үчүн СЭӨП программасына киргизилген.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

2026-жылдын 14-апрелинде Кызыл-Адыр айылында “Ишкер аял – өнүккөн коом” аттуу ишкер аялдардын форуму өттү. Форумду райондук администрация Координациялык кеңеш менен биргеликте уюштурду. Форумга 70ке жакын ишкер аял катышты. Көргөзмө-жарманкеге колго тигилген буюмдар, кол өнөрчүлүк өнүмдөрү, азык-түлүк, гүлдөр жана башка жергиликтүү продукциялар коюлду. Программага ийгиликтүү кейстердин презентациялары, мастер-класстар, консультациялар кирип, 2026-жылы социалдык контрактты алгандарга сертификаттар тапшырылды. Ошол эле айда райондо 100дөн ашык адамдын катышуусунда үй-бүлөлүк зомбулукка каршы жаштардын конкурсу, 50дөн ашык аялдын катышуусунда жашы 40тан ашкан аялдардын арасында волейбол мелдеши, кесиптик лицейде Ачык эшик күнү жана 16 китепкананын катышуусунда “Китеп күнү” фестиваль-көргөзмөсү өткөрүлдү.

49. Райондук Координациялык кеңеши чакан жана орто бизнеске жардам бере алабы?

Ооба, жардам бере алат. Биринчиден, ишкерлердин муктаждыктарын изилдөө, анын ичинде каржылоонун жетишсиздиги, административдик тоскоолдуктар, инфраструктурага жана сатып өткөрүү рынокторуна жеткиликтүүлүк сыяктуу негизги көйгөйлөрдү талдоо маанилүү. Бул колдоонун кыйла так жана натыйжалуу чараларын иштеп чыгууга мүмкүндүк берет.

Чогулган маалыматтардын негизинде, Кеңеш райондо бизнести өнүктүрүү программасына сунуштарды даярдай алат. Аларда бюрократияны жөнөкөйлөтүү, жагымдуу салык саясатын түзүү, жеңилдетилген насыяларды жана субсидияларды киргизүү, стартаптарды жана инновациялык долбоорлорду колдоо боюнча чаралар сунушталышы мүмкүн.

Ошондой эле Координациялык кеңеш бизнес форумдар, жарманкелер, көргөзмөлөр жана тренингдер сыяктуу ишкерлер үчүн иш-чараларды уюштурууга көмөктөшө алат. Бул иш-чаралар бизнеске байланыштарды кеңейтүүгө, өнөктөштөрдү жана инвесторлорду табууга, билим берүү программаларына жана консультацияларга жетүүгө жардам берет.

Ошентип, чакан жана орто бизнести өнүктүрүүгө Кеңештин активдүү катышуусу райондун ишкердик чөйрөсүн кыйла жакшыртып, жаңы жумуш орундарын түзүп, аймактын экономикалык өсүшүнө жана брендингин, райондун уникалдуу имиджин (имиджин) түзүүгө көмөктөшө алат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ

Көйгөйлөрдү аныктоодон тышкары, Ноокат районунун Координациялык кеңешинин ишине кырдаалды талдоо киргизилген, аны аткарууда кеңешке туризм жана аялдардын ишкердүүлүгүн өнүктүрүү чөйрөсүндөгү улуттук бизнес-ассоциациялар чоң жардам беришкен.

Жыйында Координациялык кеңештин орун басары, ишкерлер ассоциациясынын төрайымы Сайра ИСРАИЛОВА сүйлөп, чөйрөнүн негизги көйгөйлөрү жөнүндө айтып берди: аялдардын каттоо жана ишкердик (бизнес) жүргүзүү жол-жоболору боюнча маалымдуулугунун төмөн деңгээли, каржы жана жайга жеткиликтүүлүктүн жетишсиздиги, ишкерлер ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн жетишсиз деңгээли ж. б.. Ассоциациянын лидери ишкерлер үчүн борбор ачууну, аялдардын финансылык сабаттуулугун жогорулатуу боюнча тренингдерди өткөрүүнү, ишкер аялдардын жана өз алдынча иштеген аялдардын катышуусу менен фестивалдарды жана жарманкелерди уюштурууну, аялдардын ишкердигин колдоо боюнча мамлекеттик программа жөнүндө маалыматты жайылтууну сунуш катары киргизди.

Жергиликтүү мамлекеттик администрациянын социалдык маселелери боюнча адиси Гүля ТОКТОРОВА аймактагы туризмдин өнүгүү келечеги тууралуу сүйлөдү. Чыгып сүйлөөгө фокус-топтордун жыйынтыктары жана Кыргыз туристтик операторлор ассоциациясынын (КТОА) эксперттеринин корутундусу негиз болду. Райондо туризмди өнүктүрүүгө жолтоо болгон эң актуалдуу проблемалардын катарында: туристтик ресурстар жөнүндө маалыматтын жетишсиздиги, туристтик объектилерди инвентаризациялоо маалыматтарынын жоктугу, аймактык туризм чөйрөсүндө алдыңкы тажрыйбалар жана ийгиликтүү практикалар жөнүндө маалыматтын жетишсиздиги белгиленди. Тармактагы көйгөйлөрдү чечүү үчүн аймакта туризмди өнүктүрүү маселелерин көзөмөлдөгөн жооптуу адисти белгилөө; туристтик ресурстардын реестрин жана материалдык эмес мурастардын реестрин иштеп чыгуу; туроператорлор менен үзгүлтүксүз жолугушуу практикасын киргизүү; инфраструктураны жакшыртуу – Кара-Кой эс алуу аймагына чейин жолду асфальт менен жабуу (15 км), туристтердин келиши үчүн шарттарды жакшыртуу сунушталды.

Кызыктуу жана олуттуу темалар боюнча кайчылаш талкуу болду: катышуучулар туризмди өнүктүрүү аялдардын ишкердүүлүгүн өнүктүрүүгө жагымдуу таасирин тийгизет деген негиздүү тыянакка келишти.

50. Райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасында (СЭӨП) инвестицияларды кантип чагылдырыш керек?

Райондун Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасында (СЭӨП) инвестициялар аймакты өнүктүрүүнүн максаттарын жана тапшырмаларын ишке ашыруунун маанилүү механизми

болуп саналат. Алар районду социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн артыкчылыктарына жетишүүгө багытталган конкреттүү инвестициялык иш-чаралар түрүндө социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына киргизилет. Ал артыкчылыктар: инфраструктураны өнүктүрүү, экономиканын өсүшү, калкты иш менен камсыз кылууну жогорулатуу жана жашоо сапатын жакшыртуу.

СЭӨПга киргизилген ар бир инвестициялык долбоор төмөнкүдөй негизги параметрлерди камтууга тийиш:

- артыкчылыктуу багыт катары белгилениши керек;
- мүмкүн болгон чаралардын жана долбоорлордун жалпы сүрөттөлүшү болууга тийиш;
- күтүлгөн жыйынтыкты жана ишке ашыруу мөөнөттөрүн (башталышы жана аякташы) камтылышы керек;
- зарыл болгон инвестициялардын көлөмүн/баалоо наркын камтууга тийиш;
- каржылоо булактарын камтышы керек (мамлекеттик бюджет, жеке инвестициялар, мамлекеттик-жеке өнөктөштүк, эл аралык финансылык уюмдар жана донордук жардам)

СЭӨПнын алкагындагы инвестициялык долбоорлор районду өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын эске алуу менен түзүлөт жана социалдык-экономикалык өнүгүүнүн максаттуу индикаторлору жана көрсөткүчтөрү менен байланыштырылат. Бул алардын программанын стратегиялык максаттарына жетүүгө кошкон салымын баалоону камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Ошондой эле СЭӨПда инвестициялык долбоорлорду ишке ашыруунун натыйжалуулугуна мониторинг жана баалоо жүргүзүү системасы каралат. Ал өзүнө аткаруу мөөнөттөрүнө, ишке ашыруунун этаптарына, каражаттарды өздөштүрүүгө жана пландалган жыйынтыктарга жетишүүгө көзөмөлдү камтыйт.

51. Райондун инвестициялык жана стратегиялык артыкчылыктарын аныктап жатканда тургундардын, жергиликтүү бизнестин жана башка кызыкдар тараптардын пикирин кантип эске алыш керек?

СЭӨПны иштеп чыгуу методикасы райондун стратегиялык жана инвестициялык артыкчылыктарын аныктоодо бардык кызыкдар тараптардын кызыкчылыктарын эсепке алуунун институционалдык механизмдерин карайт. Мындай ыкма калктын, бизнестин, дыйкан чарбалардын, коомдук жана коммерциялык эмес уюмдардын аймакты өнүктүрүү багыттарын түзүүгө катышуусун камсыз кылат жана макулдашылган чечимдерди даярдоого көмөктөшөт.

Бул үчүн жумушчу топтордун жана Координациялык кеңештин курамына жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, бизнестин, дыйкан чарбалардын, коммерциялык эмес уюмдардын, бизнес-ассоциациялардын өкүлдөрү, эксперттер жана жигердүү жарандар киргизилет. Алардын катышуусу Программаны даярдоодо жана ишке ашырууда экономиканын жана калктын чыныгы муктаждыктарын эсепке алууга мүмкүндүк берет.

Райондук деңгээлде жумушчу топ түзүлөт, ал Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн катышуусу менен жашоочулардын жана экономиканын ар кандай тармактарынын өкүлдөрү менен коомдук талкууларды, жолугушууларды, консультацияларды, фокус-топторду жана сурамжылоолорду уюштурат. Мындай өз ара байланыштын алкагында жергиликтүү бийлик органдарынын, калктын жана бизнестин ортосунда түрүктүү диалог түзүлөт. Мындай диалог өзгөчө актуалдуу көйгөйлөрдү таап, инвестициялоонун артыкчылыктуу багыттарын аныктоого мүмкүндүк берет.

Топтолгон маалыматтын негизинде район аймактын инвестициялык керектөөлөрүн аныктайт, анын ичинде:

- социалдык жана инженердик инфраструктурага бюджеттик инвестицияларды;
- ишкердикти өнүктүрүүгө жеке инвестицияларды тартууну;
- айыл чарбасы, кайра иштетүү, кызмат көрсөтүү жана өнөр жай чөйрөсүндөгү долбоорлорду колдоону;

- транспорттук, энергетикалык, санариптик жана коммуналдык инфраструктураны өнүктүрүүнү.

Артыкчылыктарды аныктоодо жергиликтүү жамааттар эмнелерди күтүп жатканы жана алардын кызыкчылыктары эсепке алынат. Эреже катары, калк үчүн негизги багыттар болуп төмөнкүлөр саналат:

- жаңы жумуш орундарын түзүү жана калктын кирешесин көбөйтүү;
- социалдык жана коммуналдык кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жана сапатын жогорулатуу;
- жолдорду, суу менен камсыздоону, энергетиканы жана санариптик инфраструктураны өнүктүрүү;
- экологиялык туруктуулукту жана жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдаланууну камсыз кылуу;
- жаштарды, аялдарды жана калктын аялдуу топторун ишкердикке жана экономикалык ишке тартуу.

Бизнестин жана инвесторлордун тарабынан төмөнкү артыкчылыктар да эсепке алынат:

- инвестициялык долбоорлорду ишке ашырууда административдик тоскоолдуктарды азайтуу;
- салык, жер жана жөнгө салуу саясатын болжолдой алуу мүмкүнчүлүгү;
- финансылык ресурстарга жана мамлекеттик колдоо механизмдерине жеткиликтүүлүк;
- жергиликтүү кайра иштетүүнү жана экспорттук дараметти өнүктүрүү;
- квалификациялуу кадрларды даярдоо жана дуалдык билим берүүнү өнүктүрүү.

Инвестициялык жана стратегиялык артыкчылыктарды түзүүдө райондун тармактык профилдерин, инвестициялардын болжолдорун, иш-чаралардын пландарын, долбоорлордун наркын баалоону жана социалдык-экономикалык натыйжаларды талдоону камтыган аналитикалык аспаптар кошумча колдонулат. Инклюзивдүүлүк принциптерине, “жашыл” экономиканы өнүктүрүүгө, климаттын өзгөрүшүнө ыңгайлашууга жана аймактарды туруктуу өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурулат.

Ошентип, тургундардын, бизнестин жана башка кызыкдар тараптардын пикирин эсепке алуу пландоонун тең салмактуу системасын түзүүгө мүмкүндүк берет. Мындай системада инвестициялар экономикалык өсүшкө гана эмес, ошону менен бирге калктын жашоо сапатын жогорулатууга жана районду туруктуу өнүктүрүүгө багытталат.

52. “Инвестициялар” деген эмне жана алар райондорду жана муниципалитеттерди өнүктүрүүдө кандай ролду ойношот?

Инвестициялар – келечекте экономикалык, социалдык же инфраструктуралык натыйжа алуу максатында экономиканы жана социалдык чөйрөлөрдү өнүктүрүүгө финансылык, материалдык, интеллектуалдык жана башка ресурстарды салуу. Райондордун жана муниципалитеттердин шарттарында инвестициялар аймактын туруктуу социалдык-экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылган негизги аспаптардын бири болуп саналат.

Райондун Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын (СЭӨП) алкагында инвестициялар стратегиялык артыкчылыктарды ишке ашыруунун негизи катары каралып келет. СЭӨПны даярдоо этабында райондун социалдык-экономикалык абалына талдоо жүргүзүлөт, атаандаштык артыкчылыктары, экономикалык адистешүүсү жана аймакты өнүктүрүүнүн келечектүү багыттары аныкталат. Анын негизинде Программанын максаттарына жетүүнү камсыз кылган инвестициялык долбоорлор жана демилгелер аныкталат.

Аймактык өнүктүрүү практикасында инвестициялардын бир нече негизги түрлөрү бөлүп каралат. Биринчи кезекте бул мамлекеттик (бюджеттик) инвестициялар – жергиликтүү жана республикалык бюджеттердин каражаттары, алар төмөнкүлөргө багытталат:

- социалдык инфраструктураны куруу жана жаңылоо;
- инженердик тармактарды жана коммуналдык системаларды өнүктүрүү;

- жолдорду жана коомдук пайдалануудагы объекттерди куруу;
- суу менен камсыздоону, энергетиканы жана санариптик инфраструктураны өнүктүрүү.

Мамлекеттик инвестициялардын негизги максаты экономиканы өнүктүрүү үчүн негизги шарттарды түзүү жана калктын жашоо сапатын жогорулатуу болуп саналат.

Экинчи маанилүү багыт – ишкерлер, компаниялар жана инвесторлор өзүнүн же тартылган каражаттардын эсебинен жүзөгө ашырган жеке инвестициялар. Мындай инвестициялар төмөнкүлөргө багытталат:

- ишканаларды түзүүгө жана кеңейтүүгө;
- айыл чарбасын, кайра иштетүүнү жана өнөр жайды өнүктүрүүгө;
- сооданы, кызмат көрсөтүүлөрдү жана логистиканы өнүктүрүүгө;
- жаңы технологияларды киргизүүгө жана бизнестин атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатууга.

Жеке инвестициялар райондун экономикалык өсүшүнө, жумуш орундарын түзүүгө, калктын кирешесин көбөйтүүгө жана салык базасын кеңейтүүгө көмөктөшөт.

Муниципалитеттерди өнүктүрүүдө түз инвестициялар өзгөчө мааниге ээ. Алар капиталды салууну гана эмес, ошону менен бирге инвестордун ишкананы же долбоорду башкарууга катышуусун да болжолдойт. Портфельдик инвестициялардан айырмаланып, түз инвестициялар аймакты узак мөөнөттүү өнүктүрүүгө багытталган жана төмөнкүлөрдү караштырат:

- жаңы өндүрүштөрдү түзүүнү;
- иштеп жаткан ишканаларды модернизациялоону;
- заманбап технологияларды киргизүүнү;
- экспорттук дараметти өнүктүрүүнү;
- кадрлардын квалификациясын жогорулатууну.

Түз инвестициялар райондун өндүрүштүк базасын чыңдоодо, туруктуу жумуш орундарын түзүүдө жана аймактын инвестициялык жагымдуулугун жогорулатууда маанилүү ролду ойнойт.

Жалпысынан СЭӨНын алкагындагы инвестициялар бюджеттик, жеке жана түз инвестициялардын өз ара байланыштагы системасы катары каралууда. Алар бири-бирин толуктап, райондун комплекстүү өнүгүүсүн камсыз кылып турушат.

СЭӨНын алкагында инвестициялык саясат жашоочулардын, бизнестин жана башка кызыкдар тараптардын пикирин эсепке алуу менен түзүлөт. Бул коомдук катышуу механизмдери, анын ичинде жумушчу топтор, Координациялык кеңештер, консультациялар, фокус-топтор жана коомдук талкуулар аркылуу ишке ашат. Мындай ыкма мамлекеттин, бизнестин жана калктын кызыкчылыктарын макулдашууну камсыз кылып, инвестицияларды районду жана муниципалитетти өнүктүрүүнүн эң маанилүү тапшырмаларын аткарууга багыттоого мүмкүндүк берет.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. СЭӨНын (2025-2030-жж..) алкагында Кемин районунун инвестициялык өнүгүүсү

Кемин району инвестицияларды экономиканын туруктуу өсүшүнө, калктын жашоо сапатын жогорулатууга жана аймактын инфраструктурасын өнүктүрүүгө багытталган Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын (СЭӨП) ишке ашыруунун негизги аспабы катары карайт. 2025-2030-жылдарга СЭӨНын алкагында райондун инвестициялык саясаты жергиликтүү калктын жана бизнестин ресурстук дараметин, тармактык адистешүүсүн жана керектөөлөрүн талдоонун негизинде түзүлөт.

Инвестициялардын ар кандай түрлөрүнүн – мамлекеттик, жеке жана тике инвестициялардын комплекстүү айкалышы Кемин районунун ыкмасынын өзгөчөлүгү болуп саналат. Бул бир эле учурда негизги инфраструктураны өнүктүрүүгө, ишкердик жигердүүлүктү колдоого жана экономиканын негизги тармактарына узак мөөнөттүү капиталды тартууга мүмкүндүк берет.

2025-2030-жылдарга СЭӨНын алкагында мамлекеттик инвестициялар социалдык жана инженердик инфраструктураны жаңылоого багытталган. Жергиликтүү жолдорду оңдоо жана реконструкциялоо, элеттик калктуу конуштарда суу менен камсыздоо системаларын жакшыртуу, ошондой эле социалдык чөйрөнүн объекттерин, анын ичинде мектептерди жана спорттук инфраструктураны өнүктүрүү боюнча долбоорлор артыкчылыктанат деп тандалган. Бул чаралар инфраструктуралык

чектөөлөрдү четтетүүгө жана калк үчүн негизги кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга багытталган.

Кемин районунда жеке инвестициялар айыл чарбасы, кайра иштетүү жана өнөр жай өндүрүшү чөйрөлөрүндө топтолгон. 2025-2030-жылдарга орто мөөнөттүү мезгилдин алкагында агроөнөр жай комплексин өнүктүрүүгө, кайра иштетүү кубаттуулуктарын кеңейтүүгө, продукцияны ички жана тышкы рынокторго кыйла натыйжалуу таанытууну камсыз кылуучу логистикалык түйүндөрдү түзүүгө өзгөчө көңүл бурулууда. Бул жаңы жумуш орундарын түзүүгө жана жергиликтүү калктын кирешесин жогорулатууга көмөктөшөт.

Райондун экономикасын модернизациялоодо түз инвестициялар, анын ичинде чет өлкөлүк түз инвестициялар маанилүү ролду ойнойт. Алар жаңы технологияларды киргизүүгө, өндүрүмдүүлүктү жогорулатууга жана экспортко багыт алган өндүрүштөрдү өнүктүрүүгө багытталган. 2025-2030-жылдарга СЭӨПнин алкагында Кемин районунда агро кайра иштетүүгө, энергетикага (анын ичинде энергиянын кайра жаралма булактарына) жана өнөр жай инфраструктурасына инвестицияларды тартуу артыкчылыктуу багыт болуп саналат. Мындай долбоорлор инвесторлордун узак мөөнөттүү катышуусун жана туруктуу экономикалык натыйжаны камсыз кылат.

Мамлекеттин, бизнестин жана калктын кызыкчылыктарын макулдашуу механизми райондун инвестициялык моделинин өзүнчө элементи болуп саналат. Бул үчүн Координациялык кеңеш, коомдук талкуулар, фокус-топтор, ишкерлер жана тургундар менен консультациялар колдонулат. Мындай ыкма аймактын чыныгы муктаждыктарын эсепке алууга мүмкүндүк берип, кабыл алынган инвестициялык чечимдердин сапатын жогорулатат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Жети-Өгүз районунун инвестициялык өнүгүүсү Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасында (СЭӨП) (2025-2030-жылдарга) кандайча чагылдырылган?

СЭӨПда райондун инвестициялык өнүгүүсүнүн үч деңгээлдүү түзүмү бекитилет. Мамлекеттик инвестициялар негизги инфраструктураны түзүүнүн жана кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгүн камсыз кылуунун өзөгү катары каралат. Жеке инвестициялар ишкердикти өнүктүрүүнүн, жумуш орундарын түзүүнүн жана өндүрүштүк дараметти кеңейтүүнүн негизги булагы катары аныкталат. Түз инвестициялар, анын ичинде чет өлкөлүк инвестициялар технологиялык модернизациялоонун, экспорттук мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүнүн жана заманбап өндүрүштүк стандарттарды киргизүүнүн аспабы катары каралууда.

Жети-Өгүз районунун СЭӨПсында инвестициялар тармактык артыкчылыктарга тикелей интеграцияланган. Айыл чарбасында алар мал чарбасын, продукцияны кайра иштетүүнү жана багбанчылыкты өнүктүрүүгө, анын ичинде кооперацияны кеңейтүүгө, кайра иштетүүчү кубаттуулуктарды курууга жана сактоо инфраструктурасын өнүктүрүүгө багытталган. Өнөр жайда инвестициялар тамак-аш жана курулуш тармагындагы иштеп жаткан ишканаларды жаңылоого, жеңил өнөр жайды өнүктүрүүгө, элеттик жана тоолуу аймактарда чакан экологиялык туруктуу өндүрүштөрдү түзүүгө багыт алган. Туристтик тармакта инвестициялар курорттук жана рекреациялык инфраструктураны өнүктүрүүнү, туристтик объектердин транспорттук жеткиликтүүлүгүн жакшыртууну, мейманкана фондун кеңейтүүнү жана туристтик кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатын жогорулатууну карайт.

СЭӨПда инвестициялар райондун инфраструктуралык өнүгүүсүнүн бир бөлүгү катары каралат. Программа транспорттук тармакты жаңылоону, анын ичинде эл аралык коридорду жана Барскоон-Бедел жолун өнүктүрүүнү, чакан ГЭСтерди куруунун эсебинен энергетикалык системаны жакшыртууну, ошондой эле суу менен камсыздоо жана санариптик инфраструктура маселелерин этап-этабы менен чечүүнү карайт. Бул чаралар жеке инвестициялардын өсүшүнө жана аймактын инвестициялык жагымдуулугун арттырууга шарттарды түзөт.

СЭӨП ошондой эле инвестициялык саясатты түзүүнүн жана ишке ашыруунун институционалдык механизмдин бекемдейт. Инвестициялык чечимдер Координациялык кеңештер, жумушчу топтор жана коомдук талкуулар аркылуу жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, райондук администрациянын, бизнестин жана калктын өз ара байланышынын негизинде иштелип чыгат.

53. Борбордук бийликтин катышуусу болбосо, район өз алдынча кандай инвестициялык долбоорлорду демилгелей алат?

Район жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жергиликтүү экономиканы, инфраструктураны өнүктүрүүгө жана калктын жашоо сапатын жогорулатууга багытталган инвестициялык долбоорлордун кеңири өңүтүн өз алдынча демилгелеп, коштой алышат. Райондун негизги ролу – инвесторлор үчүн жагымдуу шарттарды түзүү, административдик тоскоолдуктарды азайтуу жана мамлекеттин, бизнестин жана жергиликтүү жамааттын ортосундагы натыйжалуу өз ара байланышты уюштуруу.

Инвестициялык сунуштарды даярдоо жана аймактын инвестициялык профилин түзүү негизги багыттардын бири болуп эсептелет. Район төмөнкүлөрдү өз алдынча иштеп чыга алат:

- инвестициялык аянтчалардын паспортторун;
- бош жаткан жер участкакторунун тизмесин;
- муниципалдык мүлктүн каталогдорун;
- райондун инвестициялык карталарын жана презентацияларын.

Мындай документтерде жер ресурстары, инфраструктура, коммуникациялар, транспорттук жеткиликтүүлүк жана ыктымалдуу чектөөлөр жөнүндө маалыматтар чагылдырылат. Бул инвесторлорго чечимдерди кабыл алуу үчүн зарыл маалыматтарды алууга мүмкүндүк берет.

Тажрыйба көрсөткөндөй, райондор экономиканын ар кандай тармактарында инвестициялык долбоорлорду ийгиликтүү демилгелей алышат. Мисалы, Жети-Өгүз районунда “Аймактагы бизнес – 2026” инвестициялык форумунун алкагында райондук администрациянын, айыл өкмөтүнүн жана инвесторлордун ортосунда үч тараптуу меморандумдарга кол коюлган. Райондук мамлекеттик администрация Координациялык кеңеш менен биргеликте уюштурган бул форумда туризм; айыл чарба продукциясын сактоо жана кайра иштетүү; багбанчылык; өндүрүш жана кайра иштетүү; ден соолукту чыңдоо жана рекреациялык кызмат көрсөтүүлөр чөйрөлөрүндөгү долбоорлор боюнча меморандумдар түзүлдү.

Инвесторлорду институционалдык жактан коштоо маанилүү аспап болуп саналат. Район төмөнкүлөрдү жасай алат:

- “бирдиктүү терезе” механизмин түзөт;
- инвестициялар боюнча жооптуу адистерди дайындайт;
- жер, архитектуралык, экологиялык жана коммуналдык кызматтардын ишин координациялайт;
- долбоорду ишке ашыруунун бардык этаптарында инвесторду коштой алат.

Мындай ыкма макулдашуу жол-жоболорун тездетүүгө жана бизнес үчүн административдик чыгымдарды азайтууга мүмкүндүк берет. Мисалы, Кемин районунда мындай механизм канаттуулар чарбасы, логистика жана энергиянын кайра жаралма булактары чөйрөсүндөгү долбоорлорду ишке ашырууда колдонулган.

Район муниципалдык мүлктү жана жер ресурстарын пайдаланууга байланышкан долбоорлорду өз алдынча демилгелей алат. Аларга төмөнкүлөр кирет:

- ижара жана аукциондор аркылуу жер участкакторун берүү;
- пайдаланылбаган имараттарды чарбалык жүгүртүүгө тартуу;
- индустриялык, агроөнөр жай жана туристтик аянтчаларды түзүү;
- базарларды, кампаларды жана тейлөө инфраструктурасын өнүктүрүү.

Жергиликтүү деңгээлде мамлекеттик-жеке өнөктөштүктү (МЖӨ) өнүктүрүү өзүнчө багыт болуп саналат. Муниципалитеттер (ЖӨБ органдары) төмөнкү чөйрөлөрдө долбоорлорду демилгелей алышат:

- суу менен камсыздоо;
- катуу тиричилик калдыктарын ташып чыгаруу жана кайра иштетүү;
- көчөлөрдү жарыктандыруу;
- аймактарды көрктөндүрүү;
- коммуналдык жана транспорттук кызмат көрсөтүүлөр.

Инвестициялык маркетинг аркылуу аймакты таанытуу да олуттуу ролду ойнойт. Райондор өз алдынча:

- инвестициялык жана бизнес-форумдарды өткөрө алышат;
- инвесторлор менен жолугушууларды уюштура алышат;
- аймактын туристтик жана экономикалык дараметин тааныта алышат;
- бизнес-ассоциациялар, диаспоралар жана эл аралык өнөктөштөр менен өз ара байланыш түзүшөт.

Айрыкча мындай механизмдер туристтик райондордо, анын ичинде Жети-Өгүз, Кемин жана Ат-Башы райондорунда жигердүү колдонулууда, мында туризмди өнүктүрүү конок үйлөрүн, туристтик комплекстерди жана тейлөө объекттерин түзүүгө түрткү берди.

Долбоор ишке киргизилгенден кийин район инвесторду коштоп жүрүүнүн маанилүү функциясын аткарууну улантууда. Жергиликтүү башкаруу органдары төмөнкүлөргө жардам берет:

- инфраструктуралык маселелерди чечүүгө;
- жергиликтүү калк менен өз ара байланыш түзүүгө;
- ыктымалдуу чыр-чатактарды алдын алууга жана жөнгө салууга;
- долбоордун туруктуу иштешин камсыз кылууга.

Ошентип, борбордук бийликтин тикелей катышуусу болбосо да район туризм, айыл чарбасы, кайра иштетүү, коммуналдык инфраструктура, логистика, кызмат көрсөтүүлөр жана кайра жаралма энергетика тармактарындагы инвестициялык долбоорлорду өз алдынча демилгелеп, коштой алат. Жер жана мүлк ресурстарын натыйжалуу башкаруу, административдик колдоо, өнөктөштүктү өнүктүрүү, аймакты таанытуу жана долбоорлорду ишке ашыруунун бардык этаптарында инвесторлорду колдоо райондун негизги аспаптары болуп саналат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Базар-Коргон районунун экономикасынын инвестициялардын эсебинен өсүшү

2025-жылы Базар-Коргон району өнөр жайында, инвестициялык жигердүүлүктө жана ишкердикте туруктуу өсүштү көрсөтө алды. Жылдын жыйынтыгы боюнча өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү 2,767 млрд сомго жетти, бул 2024-жылга салыштырмалуу 1,069 млрд сомго көп дегенди билдирет. Өсүш ыргагы 162,9 пайызды, ал эми өндүрүштүн физикалык көлөмүнүн индекси 106,2 пайызды түздү. Мындай өсүш жаңы өндүрүш объекттерин ишке киргизүүнүн, кайра иштетүү кубаттуулуктарын кеңейтүүнүн жана энергетикалык долбоорлорду ишке ашыруунун эсебинен камсыздалды.

Инвестицияларды жигердүү тартуу өсүштүн негизги факторлорунун бири болуп калды. 2025-жылы райондун экономикасына 1,545 млрд сомго ички жана тышкы инвестиция тартылган, бул өткөн жылга салыштырмалуу 180,5 млн сомго көп. Каржылоонун негизги көлөмүн эл аралык уюмдар камсыз кылышты – 824,5 млн сом, республикалык бюджет – 420,7 млн сом, ошондой эле жеке инвесторлор жана демөөрчүлөр – 252,4 млн сом. Бул жагымдуу инвестициялык климат түзүлүп, донорлор менен бизнестин ишеними пайда болгонунан кабар берет.

Ири инфраструктуралык жана өндүрүштүк долбоорлорду ишке ашыруу олуттуу ролду ойноду. Арстанбап-Ата айылында 452 млн сомго кубаттуулугу 4,9 МВт болгон чакан ГЭС курулган. Долбоор райондун энергетикалык камсыздалышын жогорулатууга, жаңы жумуш орундарын түзүүгө жана аймактын инвестициялык жагымдуулугун жогорулатууга мүмкүндүк берди. Дагы бир маанилүү долбоор Базар-Коргон шаарынын Үч-Эмчек районунда ишке ашырылды. Бул жерде 70 миң жөжөнү бакчу канаттуулар фабрикасы курулду. Долбоорго салынган инвестициялар 130 млн сомду түзүп, ишкананын ачылышы жергиликтүү продукцияны өндүрүүнү жана агроөнөр жай секторун өнүктүрүүнү камсыз кылды.

Жерлерди трансформациялоо инвестицияларга дем берген маанилүү аспап болуп калды. Жыл ичинде 2646 гектар жер өнөр жай, транспорт, энергетика жана башка багыттагы жерлердин категориясына өткөрүлдү. Бул жаңы ишканаларды жана өндүрүш объекттерин жайгаштыруу үчүн аянтчаларды түзүүгө мүмкүндүк берди. Эң ири участоктор Акман айыл өкмөтүндө жана Падачы-Сай аймагында трансформацияланды.

Ишкердикти өнүктүрүү да экономикалык өсүштүн драйверине айланды. 2025-жылдын 12 айында жеке ишкерлер 228 чакан жана орто ишкана ачып, 601 жумуш орун түзүлдү. Жумуш орундарынын көпчүлүгү соода тармагында (190), айыл чарбасында (149) жана өнөр жайда (112) түзүлдү. Бул райондун экономикасы диверсификацияланганын, чакан жана орто бизнес тармагы акырындык менен кеңейип жатканын көрсөтүүдө.

Туризм экономикалык жигердүүлүктүн кошумча булагы болуп калды. 2025-жылы районго 104 миңден ашык турист, анын ичинде 3 миңден ашык чет элдик конок келген. Туристтик ишмердиктен түшкөн

бюджеттин кирешеси 1 млн сомдон ашты. Туристтик агымдын өсүшү жаратылыш жана рекреациялык объектерди, анын ичинде Арстанбап аймагын өнүктүрүү менен байланыштуу болду.

Базар-Коргон районунун тажрыйбасы көрсөткөндөй, инфраструктуралык инвестицияларды айкалыштыруунун, ишкердикти колдоонун, өнөр жай үчүн жерлерди даярдоонун жана энергетика, агроөнөр жай жана туризм тармактарындагы долбоорлорду ишке ашыруунун эсебинен райондук деңгээлде жогорку экономикалык өсүштү камсыз кылууга болот.

54. Бүгүнкү күндө инвестицияларды тартууга кандай негизги көйгөйлөр жана тоскоолдуктар бут тосууда?

Бүгүнкү күндө Кыргызстандын райондоруна инвестицияларды тартууга инфраструктурага, башкарууга, ресурстарга жеткиликтүүлүккө жана инвестициялык чөйрөнүн жалпы сапатына байланышкан бир катар системалуу көйгөйлөр бут тосуп жатат. Табигый, агрардык, өнөр жайлык же туристтик дарамет олуттуу болгон учурда да, көптөгөн райондор инвесторлорду тартууда жана аларды кармап калууда кыйынчылыктарга туш болуп келүүдө.

Инфраструктуранын көп жакшы өнүкпөгөнү негизги тоскоолдуктардын бири бойдон калууда. Көптөгөн райондордо жолдордун сапатына; электр энергиясы менен камсыз кылуунун түрүктүүлүгүнө; суу менен камсыздоого жана канализацияга жетүүдө; газ жана жылуулук инфраструктурасы менен камсыздоого; санариптик жана телекоммуникациялык тармакты өнүктүрүүгө байланышкан көйгөйлөр бар.

Инвесторлор үчүн бул инженердик коммуникацияларды курууга жана туташтырууга кошумча чыгымдарды жаратып жатат. Бул көйгөй айрыкча алыскы райондордо, анын ичинде Ат-Башы районунда курч байкалууда, бул жак ири базарлардан жана логистикалык борборлордон алыс болгондуктан долбоорлорду ишке ашыруунун баасын да жогорулатып жатат.

Жер ресурстарына байланышкан кыйынчылыктар да олуттуу чектөө болуп калууда. Көпчүлүк райондордо төмөнкүлөр жок:

- даяр инвестициялык аянтчалар;
- индустриялык жана өнөр жай зоналары;
- инфраструктура курулган участоктор;
- алдын ала трансформацияланган өнөр жай багытындагы жерлер.

Натыйжада инвесторлор жерлердин категориясын макулдашуунун жана өзгөртүүнүн узакка созулган жол-жоболорунан өтүүгө мажбур болушат. Айрым райондордо, мисалы, Базар-Коргон районунда жаңы өндүрүштөрдү ишке киргизүүнү жөнөкөйлөтүү жана аймактын инвестициялык жагымдуулугун жогорулатуу үчүн жер участокторун алдын ала өнөр жай категориясына өткөрүү боюнча чаралар көрүлүүдө.

Административдик тоскоолдуктар жана бюрократиялык жол-жоболор өзгөчө аяр факторлордун бири бойдон калууда. Инвесторлор көп учурда төмөнкүлөргө туш болушат:

- долбоорлорду макулдашууда мөөнөттөр узак;
- жол-жоболордо ачык-айкындуулук көп жетишпейт;
- мамлекеттик органдардын ортосунда координация чабал;
- көп сандагы ведомстволор менен байланышты өз алдынча түзүш керек;
- инвестициялык долбоорлорду коштоонун натыйжалуу системасы жок.

Мындай факторлор бизнестин ишенимин төмөндөтүп, инвестициялык тобокелдиктерди жогорулатат.

Жергиликтүү бюджеттердин финансылык ресурстарынын чектелүү болушу да кошумча кыйынчылыктарды жаратууда. Көпчүлүк райондордо төмөнкүлөр үчүн жетиштүү каражаттар жок:

- инженердик инфраструктураны курууга;
- инвестициялык аянтчаларды даярдоого;
- долбоорлорду кошо каржылоого;
- инвесторлорго кошумча стимулдарды берүүгө.

Ушуга байланыштуу көптөгөн келечектүү демилгелерге республикалык бюджеттин, эл аралык уюмдардын же жеке өнөктөштөрдүн колдоосу зарыл.

Квалификациялуу кадрлардын жетишсиздиги жана эмгек миграциясынын жогору болгону да ооздуктаган фактор болуп саналат. Көптөгөн райондордо төмөнкүлөр байкалууда:

- жаштар ири шаарларга жана чет өлкөлөргө кетип жатышат;
- өнөр жайда, курулушта жана кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө адистер тартыш;
- кадрларды кесипкөй даярдоодо мүмкүнчүлүктөр чектелүү.
- Бул көйгөй элет жергесинде өзгөчө курч байкалууда.

Туристтик райондордо экономиканын сезонго көз каранды болгону кошумча тоскоолдукту жаратууда. Мисалы, Жети-Өгүз районунда туристтик долбоорлорду өнүктүрүү төмөнкүлөр менен чектелип жатат:

- туристтердин агымы туруксуз;
- тейлөө деңгээли жетишсиз;
- заманбап инженердик жана туристтик инфраструктура тартыш;
- инвестициялар өзүн акташы үчүн убакыт өтө көп кетет.

Табигый дарамет жогору болгонуна карабастан, инвесторлор бизнести жүргүзүүнүн болжолдоого боло турган жана туруктуу шарттарына кызыкдар.

Райондор инвестициялык дараметин көп жакшы тааныта албай жатканы дагы бир көйгөй болуп калууда. Көпчүлүк учурларда төмөнкүлөр жок:

- аймактардын инвестициялык паспорттору;
- жер участкалардын санариптик карталары;
- даяр бизнес-долбоорлор;
- инвестициялык сунуштардын бирдиктүү базалары;
- ыктымалдуу инвесторлор менен жолго салынган туруктуу коммуникация.

Натыйжада райондор инвестициялык иштери натыйжалуу жана системалуу уюштурулган аймактар менен атаандаша албай калып жатышат.

Ошентип, райондорго инвестицияларды тартууну ооздуктап турган негизги көйгөйлөр болуп төмөнкүлөр саналат:

- инфраструктуранын чабал өнүгүшү;
- жер маселелерине жана коммуникацияларды кошууга байланышкан кыйынчылыктар;
- административдик тоскоолдуктар жана бюрократия;
- жергиликтүү бюджеттердин ресурстарынын чектелгендиги;
- квалификациялуу кадрлардын тартыштыгы;
- эмгек миграциясынын жогору болушу;
- экономиканын айрым тармактарынын сезонго көз каранды болушу;
- аймактардын инвестициялык дарамети көп жакшы таанытылбай жатканы.

55. Райондук администрация инвесторлор туш болуп жаткан көйгөйлөрдү кантип ыкчам аныктап, чече алат?

Райондук администрация бизнес менен системалуу жана туруктуу өз ара байланышты түзүп, ошондой эле инвестициялык долбоорлорду коштоонун комплекстүү механизм киргизет деген шарттарда гана инвесторлордун көйгөйлөрүн ыкчам аныктап, чече алат. Региондорду өнүктүрүү практикасы көрсөткөндөй, инвесторлор жаратылыш ресурстарын, жеңилдиктерди жана инфраструктуранын болушун гана баалабастан, ошону менен бирге жергиликтүү бийлик органдарынын пайда болгон маселелерге ыкчам чара көрүп, административдик тоскоолдуктарды азайта алуу жөндөмдүүлүгүн да баалашат.

Райондук администрациянын бул багыттагы негизги максаты туруктуу жана болжолдоого мүмкүндүк берген инвестициялык чөйрөнү түзүү болуп саналат. Мындай шартта ар бир долбоор идеядан баштап объекти пайдаланууга бергенге чейин ишке ашыруунун бардык этаптарында өз убагында колдоо таба алат. Бул үчүн бардык тартылган түзүмдөрдүн, анын ичинде жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, тармактык бөлүмдөрдүн, коммуналдык кызматтардын жана бизнес өкүлдөрүнүн иш-аракеттерин координациялоо системасы түзүлөт.

Ишти натыйжалуу уюштуруунун алкагында райондук администрация төмөнкү принциптерди жетекчиликке алса болот:

- инвесторлор менен туруктуу жана түз өз ара байланыш;
- бизнестин кайрылууларына жана көйгөйлөрүнө ыкчам чара көрүү;
- инвестициялык долбоорлорду коштоо жол-жоболорунун ачыктыгы;
- ишке тартылган бардык мамлекеттик жана муниципалдык түзүмдөрдүн иш-аракеттерин координациялоо;
- көйгөйлөрдү чечкендин ордуна алардын алдын алуу;
- ар бир инвестициялык долбоорго жекече мамиле кылуу;
- ашыкча административдик тоскоолдуктарды жана бюрократияны жоюу.

Инвесторлордун көйгөйлөрүн ыкчам аныктап, аларды чечүү үчүн райондук администрация төмөнкү функцияларды аткарат:

- бир ыйгарым укуктуу түзүм аркылуу бардык жол-жоболорду, анын ичинде жер участкактору, уруксат берүүчү документтер жана инфраструктураны кошуу маселелерин координациялоону камсыз кылуу менен инвесторлор үчүн “бирдиктүү терезе” системасын киргизет;
- ай сайын жолугушууларды, көчмө кеңешмелерди жана бизнес-форумдарды өткөрүп, ишкерлер менен үзгүлтүксүз диалогду уюштурат, бул болсо көйгөйлүү маселелерди өз убагында аныктоого жана биргелешкен чечимдерди табууга мүмкүндүк берет;
- инвесторлордун реестрин түзүп, ар бир долбоорду ар бир баскычында коштоо менен инвестициялык долбоорлордун ишке ашырылышына туруктуу мониторинг жүргүзөт;
- инвесторлордун жергиликтүү бийлик органдары жана тармактык кызматтар менен өз ара байланышын камсыз кылган инвестициялык долбоорлордун жеке кураторлорун дайындайт;
- инфраструктура, жер ресурстары жана инженердик тармактарды кошуу маселелери боюнча ведомстволордун ортосундагы координацияны камсыз кылат;
- жерге, электр энергиясына, сууга жана транспорттук инфраструктурага жеткиликтүүлүктү кошо алганда инвестициялык аянтчаларды алдын ала даярдоо үчүн шарттарды түзөт;
- административдик, техникалык жана инфраструктурага байланышкан көйгөйлөрдү өз убагында аныктоо үчүн бизнес менен кайтарым байланыш системасын өнүктүрөт;
- өтүнмөлөрдү кароо мөөнөттөрүн кыскартып, процесстердин ачык-айкындуулугун жогорулатуу үчүн инвестициялык ишмердикке байланыштуу мамлекеттик кызмат көрсөтүүлөрдү санариптештирүүгө көмөктөшөт.

Ошентип, инвесторлор менен иштөөдө райондук администрациянын натыйжалуулугу ресурстардын болушу менен гана эмес, башкаруу механизмдеринин сапаты менен да аныкталат. Дал ушул долбоорлорду системалуу коштоо, бизнес менен туруктуу байланыш түзүү жана пайда болгон көйгөйлөргө ыкчам чара көрүү жөндөмдүүлүгү инвесторлордун ишенимин жаратып, райондун инвестициялык жагымдуулугуна тикелей таасирин тийгизет.

56. Инвестицияларды тартууда жана коштоодо Координациялык кеңеш кандай ролду ойнойт?

Координациялык кеңеш инвестицияларды жөн гана талкуулап койбостон, аларды районго чындап тартып келүүдө жана жыйынтык болгонго чейин коштоп жүрүүдө маанилүү ролду ойнойт. Жалпак тил менен айтканда, бул – райондук администрация, бизнес жана башка уюмдар чогулуп, районго кандай долбоорлор керек экенин жана аларды кантип ишке ашырса болорун биргелешип чече турган платформа.

Кеңештин башкы милдети – инвестициялар үчүн райондун кандай реалдуу мүмкүнчүлүктөрү бар экенин түшүнүүгө жардам берүү жана аларды конкреттүү долбоорлорго айландыруу. Эгерде буга чейин “бизде дарамет бар” деп көп айтышса, учурда Координациялык кеңеш “мына бул конкреттүү долбоор, мына аянтча, шарттары жана тобокелдиктери мындай” деген практикалык мамилеге өтүүгө жардам берет.

Мисалы, кеңештер инвестициялар жана бизнес үчүн шарттар жөнүндө маалыматтарды чогултуп, ишкерлерден, бизнес-ассоциациялардан жана туристтик уюмдардан маалыматтарды сурата алат. Бул көйгөйлөр кайда экенин жана экономиканын кайсы багыттары өнүгүп жатканын түшүнүүгө жардам берет.

Кеңештер атайын инвестициялык жолугушууларды – фокус-сессияларды өткөрсө болот. Ал жолугушууларда катышуучулар район келечекте кайсы жерден киреше табышы керектигин талкуулап, негизги багыттарды бөлүп көрсөтүшөт, мисалы: экотуризм, айыл чарба продукциясын кайра иштетүү, кол өнөрчүлүк, кайра жаралма энергетика, логистика жана чакан өндүрүш. Бул маанилүү, себеби эми ар бир район кайсы чөйрөлөргө инвесторлорду тартыш керектигин түшүнөт. Мисалы, Кемин району кайра иштетүүгө, логистикага, күнөсканага жана күн энергиясына; Базар-Коргон району айыл чарба продукциясын кайра иштетүүгө, логистикага, альтернативалуу энергетикага жана чакан бизнеске; Ат-Башы району туризмге, экологиялык брендге жана аялдардын ишкердигин колдоого; Жети-Өгүз району туризмге, кол өнөрчүлүккө, логистикага, IT-коворкингдерге жана күн энергиясына; Кадамжай району айыл чарбасына, кайра иштетүүгө жана туризмге; Айтматов району айыл чарба продукциясын кайра иштетүүгө, чакан ГЭСтерге жана инфраструктуралык долбоорлорго басым жасайт.

Ошентип, Координациялык кеңеш районго үч иште жардам берет: биринчиден, анын чыныгы күчтүү жактары кандай экенин түшүнүүгө; экинчиден, аларды конкреттүү инвестициялык долбоорлорго айландырууга; үчүнчүдөн, бийлик менен бизнестин ортосунда түрүктүү диалогду жөнгө салууга көмөктөшөт. Мунун жардамы менен инвесторлор түшүнүктүү шарттарды алышат, ал эми райондор инвестицияларды тартып келип, кармап калууга көбүрөөк мүмкүнчүлүк алышат.

57. Инвестициялык климатты жакшыртуу үчүн район Координациялык кеңеш менен биргеликте кандай чечимдерди кабыл ала алат?

Район экономиканы өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын талкуулап, аныктай алат. Ошол эле маалда жөн гана администрациянын ичинде чечимдерди кабыл албастан, бизнестин, ишкерлердин жана Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн пикирлерин чогултуп чыгуу маанилүү. Бул экономиканын чыныгы муктаждыктарын жакшыраак түшүнүүгө жана чындап эле өсүш дарамети бар тармактарды тандап алууга мүмкүндүк берет. Координациялык кеңеш ошондой эле жер-жерлерде көйгөйлөрдү жана мүмкүнчүлүктөрдү аныктоого жардам берүү менен бизнестин муктаждыктарын изилдөөгө катыша алат.

Экинчиден, инвестицияларды тартууга багытталган иш-чараларды уюштуруу жана өткөрүү боюнча чечимдерди биргелешип кабыл алууга болот. Мунун ичине инвестициялык форумдар, бизнес-жолугушуулар, фокус-сессиялар, ишкерлер менен консультациялар жана райондун инвестициялык дараметин таанытуу кирет. Координациялык кеңештин мүчөлөрү аларды даярдоого жана өткөрүүгө жигердүү тартылып, бизнес-коомчулукту тартууга жана ыктымалдуу инвесторлор менен байланыш түзүүгө жардам бере алышат.

Инфраструктураны өнүктүрүү боюнча чечим да маанилүү болуп саналат. Район Координациялык кеңеш менен биргеликте инвестицияларды колдоо үчүн биринчи кезекте кандай объекттерди – жолдорду, өндүрүштүк зоналарды, инженердик тармактарды жана башка негизги шарттарды куруу керектигин аныктайт.

Мындан тышкары, инвестициялык профилдерди даярдоо, долбоорлордун топтомун түзүү, регионалдык жана эл аралык аянтчаларда районду жигердүү таанытуу сыяктуу райондун инвестициялык дараметин биргелешип даярдап, аны сүрөй алат.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Жети-Өгүз: “Жети керемет” райондун инвестициялык таңгагы катары

Идеядан инвестициялык сунушка өтүүнүн эң ынандуу мисалын Жети-Өгүз району көрсөтүүдө. Бул жерде “Жети-Өгүздүн жети керемети” туризмди таанытуу программасы иштелип чыккан. Бул программада жаратылыш жана маданий объекттер, туристтик каттамдар жана аймактын маркетингдик багыттары бөлүп көрсөтүлгөн. Район бул ыкманы кийин имидж үчүн гана эмес, инвесторлор менен сүйлөшүү үчүн да колдонду.

2026-жылдын март айында Координациялык кеңештин мүчөлөрү райондук администрация менен биргеликте “Аймактагы бизнес – 2026” инвестициялык форумун даярдашты: баштапкы талкууларды өткөрүштү, материалдарды даярдашты, “Жети-Өгүз районунун жети керемети” брошюрасы үчүн маалыматтарды чогултушту, элдик кол өнөрчүлүк буюмдарынын жарманкесин, социалдык контракттар боюнча колдоо алган жергиликтүү өндүрүүчүлөрдүн жана ишкерлердин продукцияларынын көргөзмөсүн уюштурууга катышты. 27-марттагы форумга 90го жакын адам катышты, алардын 35и – аялдар. Райондук администрация, айыл өкмөтү жана инвесторлор ортосунда 600 миллион АКШ долларына жакын суммага 16 үч тараптуу меморандумга кол коюу негизги жыйынтык болду. Долбоорлор туризмди, жемиштерди сактоону жана кайра иштетүүнү, өндүрүштү жана айыл чарбасын, анын ичинде туристтик-рекреациялык комплекстерди, сафари зоналарын, ден соолукту чыңдоочу борборлорду, интенсивдүү бактарды жана кайра иштетүүчү ишканаларды камтыйт.

Жети-Өгүз району үчүн инвестициялар экологиялык күн тартибинен бөлүнгөн эмес. 2025-жылдын декабрь айында Координациялык кеңештин мүчөлөрү жаштарды Барскоондо өткөн “Ысык-Көлдү сактайлы” семинарына тартышты, ал жерде 25 катышуучу экологиялык туруктуулукту жана жергиликтүү көйгөйлөрдү чечүү жолдорун талкуулашты. 2026-жылдын январында райондо “Ак илбирсти коргоо” фестивалы өткөрүлүп, анда кышкы туризм, айлана-чөйрөнү коргоо тууралуу маалымат берилип, жергиликтүү продукциялардын жарманкеси уюштурулган. Мындай формат маанилүү: туризм бул жерде бир жолку таасирлерди сатуу катары эмес, жаратылышка түшкөн жүктү, тейлөөнүн сапатын жана жергиликтүү тургундардын кирешесин алдын ала эске алган чөйрө катары каралууда.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Кемин: ири бизнес, кайра иштетүү жана пландоого болгон ишеним

Кемин районунда инвестициялык иштер ири өнөр жай долбоорлору менен да, СЭӨПны калк менен талкуулоо менен да байланыштуу болгондуктан кызыктуу. Буга чейинки фазада 200дөн ашык тургун, мамлекеттик органдардын, Координациялык кеңештин өкүлдөрү жана жергиликтүү активисттер 2025-2027-жылдарга районду өнүктүрүү программасын талкуулашкан. Катышуучулар СЭӨП бардык тармактарды камтып, райондун экономикалык дараметин 50 пайызга жогорулата аларын белгилешкен.

2025-жылдын октябрында Кеминде “АгроКуш Кемин” негизги канаттуулар комплексинин пайдубалына эстелик капсуласы салынган. Долбоор СЭӨПнын артыкчылыктары менен байланышкан. Алар: азык-түлүк коопсуздугу, кайра иштетүү, аялдар, жаштар жана аярлуу топтор үчүн туруктуу жумуш орундары. Ал “талаадан баштап даяр продукцияга чейинки” чынжырды түзүп, жергиликтүү дыйкандардан дан сатып алууга түрткү берет жана жаңы жумуш орундарын түзөт.

Декабрда Кеминде бийликтин, Координациялык кеңештин, бизнестин жана инвесторлордун 25 өкүлүнүн катышуусунда диалогдук жолугушуу өттү. Бизнес негизги тоскоолдуктарды санап берди. Алар: бюрократиялык кыйынчылыктар, бизнести баштап жатканда колдоонун бирдиктүү форматынын жоктугу, башында жеңилдетилген деп жарыяланган насыялардын жогорку ставкада болуп чыкканы. Ошол эле учурда инвесторлор калк арасында бизнестин ролу, жергиликтүү тургундарды ишке орноштуруу мүмкүнчүлүктөрү, аяр абалдагы үй-бүлөлөрдү колдоо жана майыптыгы бар адамдардын ичинен кадрларды тандап алуу тууралуу түшүндүрүү иштерин жүргүзүп турууну өтүнүштү.

2026-жылдын мартында Координациялык кеңеш 2025-жылга жана 2026-жылдын мартына чейинки мезгилде СЭӨПны ишке ашыруунун жыйынтыктарын, анын ичинде жумуш орундарын, инвестицияларды жана долбоорлорду карап чыкты. Район получил положительную оценку как перспективная территория для инвестиций. Кемин району Чүй облусунун инвестициялык дараметин Президенттин Аппаратынын жана Министрлер Кабинетинин деңгээлинде тааныштырды: төрт инвестициялык долбоор андан ары кароого кабыл алынды, он беш долбоор боюнча кошумча материалдар суралды. Район инвестициялар үчүн келечектүү аймак катары оң бааланды.

58. Районду өнүктүрүү үчүн мамлекеттик программаларды жана донорлорду колдоонун механизмдерин кантип натыйжалуу пайдаланса болот?

Районду өнүктүрүү максатында мамлекеттик программаларды жана донорлордун колдоо механизмдерин натыйжалуу пайдалануу үчүн муктаждыктарды талдоодон тарта райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына киргизилген конкреттүү иш-чараларды ишке ашырууга чейин этап-этабы менен, системалуу иш алып барыш керек.

Биринчи этапта **райондун муктаждыктарына талдоо** жасалат. Бул этаптын алкагында аймакты өнүктүрүүнүн негизги көйгөйлөрү жана артыкчылыктуу багыттары аныкталат. Алар: жол инфраструктурасынын абалы, суу менен камсыздоо, энергетика, билим берүү, саламаттык сактоо, калкты иш менен камсыз кылуу жана ишкердикти колдоо. Бул талдоо райондогу социалдык-экономикалык кырдаалдын калыс көрүнүшүн түзүүгө жана мамлекеттик колдоонун жана донордук каржылоонун кайсы чаралары актуалдуу болгонун аныктоого мүмкүндүк берет.

Андан ары **мамлекеттик программалар жана донордук демилгелер** менен таанышып чыгыш керек. Региондорду өнүктүрүүнүн учурдагы мамлекеттик программалары, тармактык стратегиялар жана долбоорлор, ошондой эле эл аралык уюмдардын, фонддордун жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн демилгелери каралат. Бул этапта райондун аныкталган муктаждыктарын каржылоонун шарттары жана программалардын талаптары менен салыштырып, колдоонун эң ылайыктуу аспаптарын аныктап алуу маанилүү.

Ушундан кийин **конкреттүү сунуштарды жана долбоордук демилгелерди** иштеп чыгуу этабы башталат. Райондук органдар кызыкдар тараптар менен биргеликте социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларына киргизилиши мүмкүн болгон иш-чаралардын жана долбоорлордун тизмесин түзөт. Бул сунуштар социалдык-экономикалык натыйжасы, ишке ашырылышы жана күтүлүп жаткан жыйынтыктардын көз карашынан негизделип берилүүгө тийиш.

Кийинки этабында **районду өнүктүрүү программасын макулдашуу жана өзгөртүүлөрдү киргизүү** боюнча иштер жүргүзүлөт. Бул процесстин алкагында тиешелүү мамлекеттик органдар жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр менен сүйлөшүүлөр жүргүзүлөт. Сунушталган иш-чаралар макулдашылып, аларды киргизүү шарттары, каржылоо булактары, ишке ашыруу мөөнөттөрү жана күтүлүп жаткан жыйынтыктар такталат. Макулдашууга жетишилгенден кийин тиешелүү өзгөртүүлөр райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына расмий түрдө киргизилет.

Андан ары **донорлор жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр менен өз ара байланыш** түзүлөт. Мында каржылоого өтүмдөр даярдалып, алар тапшырылып, конкурстук тандоого катышып, ошондой эле эл аралык уюмдар жана фонддор менен туруктуу байланыш болот. Бул этап киргизилген иш-чараларды жана долбоорлорду ишке ашыруу үчүн кошумча финансылык жана техникалык ресурстарды тартууга багытталган.

Долбоорлорду жана иш-чараларды ишке ашыруу акыркы этап болуп саналат. Бул баскычта каражаттарды натыйжалуу жана ачык-айкын пайдаланууга, ишке ашыруу мөөнөттөрүнүн сакталышына, аткарылган иштердин сапатын көзөмөлдөөгө жана мамлекеттик органдар менен донорлорго туруктуу негизде отчет берүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Бул районду өнүктүрүү үчүн пландалган жыйынтыктарга жетүүнү жана туруктуу социалдык-экономикалык натыйжаны камсыз кылат.

Кыргызстанда инвесторлор үчүн долбоорлорду табууга, маалымат алууга жана каржылоону тартууга жардам берген бир нече ыңгайлуу санариптик аспап бар.

Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Инвестициялар боюнча улуттук агенттиктин <https://invest.gov.kg> Улуттук санариптик инвестициялык платформасы маалыматтын башкы булагы болуп саналат. Бул сайтта өлкөдө кандай инвестициялык долбоорлор бар экенин, кайсы тармактар артыкчылыктуу деп эсептелерин, ошондой эле керектүү мыйзамдарды жана байланыштарды табууга болот. Бул Кыргызстандагы инвестициялар менен таанышуу үчүн адамдар адатта ачкан биринчи сайт.

Мамлекет менен бизнес бирге катышкан долбоорлор үчүн Мамлекеттик-жеке өнөктөштүк борбору <https://ppp.gov.kg> колдонулат. Бул порталда МЖӨ долбоорлору, катышуу шарттары жана конкурстар жөнүндө маалымат алууга болот. Ал инвесторлорго мамлекет менен биргеликте кандай долбоорлорду ишке ашырууга болорун түшүнүүгө жардам берет.

Эгерде инвесторго каржылоо керек болсо, Орус-Кыргыз өнүктүрүү фондуна <https://www.rkdf.org> кайрылууга болот. Анын сайты аркылуу онлайн өтүмө жиберип, бизнес үчүн

насыя же инвестиция түрүндө колдоо табууга болот. Фонд ири жана маанилүү долбоорлорду ишке ашырууга жардам берет.

Ошондой эле биргелешкен долбоорлорду колдогон жана бизнес үчүн финансылык өнүмдөрдү сунуштаган Өзбек-Кыргыз өнүктүрүү фонду <https://uk-df.org> бар. Ал өлкөлөр ортосундагы кызматташтыкты өнүктүрүүгө жана инвестицияларды тартууга жардам берет.

59. Райондун инвестициялык демилгелерин ишке ашырууга жергиликтүү бизнести кантип тартууга болот?

Райондун инвестициялык демилгелерин ишке ашырууга жергиликтүү бизнести тартуу институционалдык өз ара байланышка, өнөктөштүк механизмдерге, кошумча нарк чынжырчаларын өнүктүрүүгө жана жеке сектордун аймакты өнүктүрүүгө катышуусу үчүн экономикалык стимулдарды түзүүгө негизделген системалуу мамиле аркылуу ишке ашырылат. Мындай ыкма инвестицияларды тартууга гана эмес, ошону менен бирге райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларын ишке ашырууга бизнестин туруктуу катышуусун камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Биринчиден, райондун Координациялык кеңеши мамлекеттин, бизнестин жана жарандык сектордун өз ара байланышы үчүн негизги аянтча катары өзөктүк ролду ойнойт. Экинчиден, инфраструктуралык жана социалдык долбоорлорду ишке ашырууга бизнести тартууга мүмкүндүк берген мамлекеттик-жеке өнөктөштүк (МЖӨ) маанилүү аспап болуп саналат. МЖӨнүн алкагында:

- мамлекет инвестициялар үчүн шарттарды түзөт (жер, инфраструктура, административдик колдоо);
- бизнес долбоорлорду каржылоону жана ишке ашырууну жүзөгө ашырат;
- тобокелдиктер жана жоопкерчилик тараптардын ортосунда бөлүштүрүлөт;
- долбоорлордун узак мөөнөттүү туруктуулугу камсыз кылынат.

Үчүнчүдөн, жергиликтүү жеткирүү жана кошумча нарк чынжырчаларын колдоо жана өнүктүрүү натыйжалуу механизм болуп саналат. Бул ири инвестициялык долбоорлорду товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр менен камсыздоого, анын ичинде курулуш жана оңдоо иштерине; айыл чарба продукциясын жеткирүүгө; транспорттук-логистикалык кызмат көрсөтүүлөргө; сервистик тейлөөгө жана кайра иштетүүгө жергиликтүү ишкерлердин жигердүү катышуусун болжолдойт.

Төртүнчүдөн, айланасында чакан жана орто бизнес өнүгүп жаткан “якордук” (ири, шаар түзүүчү, экономикалык адистешүүнү түзүүчү) инвестициялык долбоорлорду түзүү маанилүү багыт болуп саналат. Мындай долбоорлорду ишке ашыруу жергиликтүү компаниялардын кызмат көрсөтүүлөрүнө суроо-талапты жаратып, экономиканын тиешелүү тармактарын, анын ичинде өндүрүштү, логистиканы жана тейлөө тармагын өнүктүрүүгө көмөктөшөт.

Бешинчиден, бизнести маалыматтык жана уюштуруучулук жактан колдоо, анын ичинде инвестициялык форумдарды, жолугушууларды, презентацияларды жана коомдук талкууларды өткөрүү маанилүү ролду ойнойт. Бул мамлекет менен бизнестин ортосундагы ишенимди жогорулатууга; ишкерлерди долбоорлорго катышуу мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө маалымдоого; ачык жана айкын инвестициялык чөйрөнү түзүүгө салым кошот.

60. Районду өнүктүрүүгө жарандык коомдун уюмдарын жана жергиликтүү жамааттарды кантип тартууга болот? Экономикалык, ишкердик жана инвестициялык долбоорлорго райондогу аялдарды кантип натыйжалуу тартса болот?

Районду өнүктүрүүгө жарандык коомдун уюмдарын жана жергиликтүү жамааттарды тартуу мамлекеттик бийлик органдары менен системалуу өз ара байланыш, Райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасын (СЭӨП) ишке ашырууга катышуу жана Координациялык кеңештин диалогдун жана биргелешкен чечимдерди кабыл алуунун негизги аянтчасы катары иштеши аркылуу жүзөгө ашырылат. Мындай ыкма калктын демилгелерин реалдуу башкаруу жана инвестициялык процесстерге киргизүүнү камсыз кылат.

Координациялык кеңештин жардамы менен жарандык коомдун сунуштары кагаздагы демилгелерден районду өнүктүрүү программасынын конкреттүү иш-чараларына өтүүдө. Атап айтканда, төмөнкүдөй иш-чаралар ишке ашырылууда:

- финансылык сабаттуулукка жана ишкердиктин негиздерине окутуу;
- бизнес-пландоо көндүмдөрүн өнүктүрүү;
- ишкерлер менен консультацияларды, тегерек столдорду жана жолугушууларды өткөрүү;
- жергиликтүү өнүмдөрдүн жарманкелерин жана презентацияларын уюштуруу.

Ачык иш-чаралар аркылуу жергиликтүү жамааттардын катышуусун кеңейтүү маанилүү багыт болуп саналат. Иш жүзүндө конференцияларды, форумдарды жана коомдук талкууларды өткөрүү айыл чарбасын, туризмди, экологияны жана инвестицияларды өнүктүрүү боюнча чечимдерди сапаттуу даярдоого көмөктөшөт. Ишкерлердин ассоциациялары жана коомдук бирикмелер бул учурда калк менен мамлекеттик органдардын ортосунда туруктуу кайтарым байланышты камсыз кылып, долбоорлорду ишке ашыруунун натыйжалуулугун жогорулатууда.

Жарандык коомду долбоорлорду ишке ашырууга мониторинг жүргүзүүгө жана коомдук көзөмөлгө тартуу чоң мааниге ээ. Калктын инфраструктуралык демилгелерди, гранттык программаларды жана инвестициялык долбоорлорду талкуулоого жана коштоого катышуусу төмөнкүлөргө шарт түзөт:

- СЭӨПны ишке ашыруунун ачыктыгын жогорулатууга;
- бийлик органдарына ишенимди бекемдөөгө;
- аймакты өнүктүрүү үчүн коомдук жоопкерчиликти күчөтүүгө.

Иштин өзгөчө багыты аялдарды экономикалык, ишкердик жана инвестициялык процесстерге натыйжалуу тартуу менен байланышкан. Бул төмөнкүлөрдү камтыган чаралардын жыйындысы аркылуу жетишилет:

- финансылык сабаттуулук жана ишкердик боюнча окуу программаларын өткөрүү;
- каржылоого жетүү үчүн шарттарды түзүү (гранттар, социалдык контракттар);
- аялдардын ишкердик демилгелерин жана клубдарын өнүктүрүү;
- ишин жаңыдан баштап жаткан ишкер аялдарга насаатчылык кылуу жана коштоо.

Тажрыйба көрсөткөндөй, баштапкы колдоо болгондо аялдар тигүү өндүрүшү, айыл чарба продукциясын кайра иштетүү, кондитердик жана кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндөгү долбоорлорду ийгиликтүү ишке ашырып, акырындап туруктуу ишкердикке өтүшөт. Социалдык контракттардын мисалдары мындай колдоо аялдарга кирешелерин көбөйтүүгө, жумуш орундарын түзүүгө жана жергиликтүү экономиканын жигердүү катышуучуларына айланууга мүмкүндүк берерин тастыктап жатат.

61. Райондун СЭӨПсына жаштар үчүн билим берүү, иш менен камсыз кылуу жана ишкердикти өнүктүрүү боюнча кандай чараларды киргизсе болот?

Райондун өнүгүүсү экономиканы кеңейтүүнүн, жаңы инвестициялык долбоорлордун пайда болушунун жана билим берүү менен эмгек рыногунун ортосундагы байланыштарды бекемдөөнүн эсебинен жаштарга билим берүү, иш менен камсыз кылуу жана ишкердик чөйрөсүндө комплекстүү мүмкүнчүлүктөрдү түзөт. Кадамжай районунун тажрыйбасы көрсөткөндөй, айыл чарбасын, кайра иштетүүнү жана инфраструктураны жигердүү өнүктүргөндө жаштарга өз аймагында билим алып, жумушка орношуп, бизнес жүргүзүү үчүн реалдуу шарттар түзүлөт.

Райондун СЭӨПсы жаштардын билим алуу жана кесипке даярдоо мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө багытталган чараларды камтууга тийиш. Инвестициялык долбоорлорду ишке ашыруу шартында квалификациялуу кадрларга болгон муктаждык күч алууда. Чаралардын биринчи тобу төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

- райондун экономикасынын, бизнесинин, инвесторлорунун муктаждыктарына багыт алган кесиптик билим берүүнү жана окуу программаларын өнүктүрүүнү;
- окуу жайлар менен иш берүүчүлөрдүн ортосундагы өз ара байланышты чыңдоону;
- ишканаларда өндүрүштүк практиканы уюштурууну;

- талап кылынган багыттар боюнча адистерди даярдоонун сапатын жогорулатууну.

Районду өнүктүрүү үчүн жаңы жумуш орундары жана жаштардын иш менен камсыз болуу мүмкүнчүлүктөрү зарыл. Айыл чарбасы, кайра иштетүү, курулуш жана кызмат көрсөтүү чөйрөсүндөгү долбоорлорду ишке ашыруунун натыйжасында жаштарды ишке орноштуруу үчүн шарттар түзүлөт жана чаралардын экинчи тобу төмөнкүлөрдү камтый алат:

- тажрыйбасы жок жаштар үчүн баштапкы жумуш орундарын түзүүнү;
- акырындык менен кесиптик өсүү жана квалификацияны жогорулатуу мүмкүнчүлүгүн берүүнү;
- жаштар арасында жумушсуздуктун деңгээлин төмөндөтүүнү;
- башка аймактарга миграциялык агымды кыскартууну.

Жаштарды окутуу жана колдоо программаларын өнүктүрүү ишкердик чөйрөсүндө маанилүү ролду ойнойт. Райондук СЭӨПа жаштар үчүн төмөнкүлөрдү киргизсе болот:

- финансылык сабаттуулук боюнча тренингдерди;
- бизнес-пландоо боюнча курстарды;
- өз ишин баштоо жана өнүктүрүү боюнча консультацияларды;
- каржылоонун жеткиликтүү механизмдери боюнча маалыматтык колдоону.

62. Райондо жергиликтүү бизнести жана ишкерлерди өнүктүрүү үчүн колдоонун кандай механизмдерин колдонууга болот?

Райондо жергиликтүү бизнести жана ишкерлерди өнүктүрүү үчүн каржылоого, билимге, инфраструктурага жана сатуу рынокторуна жеткиликтүүлүктү камсыз кылган, ошондой эле ишкерди анын ишмердигин өнүгүүнүн бардык этаптарында – идеядан туруктуу бизнеске чейин коштогон комплекстүү колдоо механизмдерин колдонуу зарыл.

Финансылык ресурстарга жетүү негизги механизмдердин бири болуп саналат. Кыргызстанда өзгөчө элет жергесинде жаңы долбоорлорду ишке киргизүүгө, иштеп жаткан бизнести кеңейтүүгө жана финансылык тоскоолдуктарды азайтууга мүмкүндүк берген бир катар финансылык аспаптар жана механизмдер бар. Бирок адатта ишкерлер, айрыкча ишин жаңыдан баштаган ишкерлер, алар жөнүндө билишпейт. Райондук СЭӨП ишкерлерди маалымдоо боюнча чараларды камтый алат:

- чакан жана орто бизнес үчүн жеңилдетилген насыялар жөнүндө;
- гранттык колдоо жөнүндө;
- аз камсыз болгон үй-бүлөлөр жана ишин жаңыдан баштаган ишкерлер үчүн социалдык контракттар жөнүндө.

Ишкердик көндүмдөрдү окутуу жана өнүктүрүү экинчи маанилүү багыт болуп саналат, бул бизнестин туруктуулугун жогорулатат жана аны натыйжасыз киргизүү тобокелдиктерин азайтат. Бул үчүн район Координациялык кеңеш аркылуу төмөнкүлөрдү уюштура алат:

- финансылык сабаттуулук боюнча тренингдерди;
- бизнес-пландоо боюнча курстарды;
- маркетингди жана бизнести башкаруунун негиздерин окутууну;
- инвестициялык даярдык боюнча консультацияларды.

Үчүнчү багыт – инвестициялык долбоорлорду жана райондун инфраструктурасын өнүктүрүү. Айыл чарбасы, кайра иштетүү жана өнөр жай тармагындагы ири долбоорлорду ишке ашыруу төмөнкүлөргө көмөктөшөт:

- жаңы жумуш орундарын түзүүгө;
- жергиликтүү өнүмгө туруктуу суроо-талапты түзүүгө;
- жергиликтүү бизнестин кооперациясы үчүн мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүүгө.

Бешинчи механизм – кооперацияны жана кошумча нарк чынжырчаларын өнүктүрүү. Бул төмөнкүлөрдү камсыз кылуу менен өндүрүүчүлөрдү, кайра иштетүүчүлөрдү жана соода түзүмдөрүн бириктирүүгө мүмкүндүк берет:

- жергиликтүү ишкерлердин кирешелерин көбөйтүү;
- ортомчулардан көз карандылыкты азайтуу;

- жергиликтүү өнүмдүн атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу.

“Жаш ишкер” жана “Аял ишкер” сыяктуу атайын программалар, ошондой эле аялдар клубдары, бизнес-форумдар жана насаатчылык демилгелер аркылуу аялдардын жана жаштардын ишкердигин колдоо өзгөчө мааниге ээ. Кадамжай жана Ноокат райондорунун тажрыйбасы көрсөткөндөй, тажрыйбалуу жана ишин жаңы баштап жаткан ишкерлердин ортосундагы насаатчылык бизнести тездетип өнүктүрүүгө, тобокелдиктерди азайтууга жана практикалык билимдерди берүүгө көмөктөшөт.

63. “Райондун инвестициялык профили” деген эмне жана ал инвестицияларды тартууда жана аймакты өнүктүрүүдө кандай ролду ойнойт?

Райондун инвестициялык профили – бул аймактын социалдык-экономикалык, ресурстук жана инфраструктуралык дарамети жөнүндө жыйынды маалыматты камтыган, ошондой эле инвестицияларды тартуу жана бизнести өнүктүрүү үчүн негизги багыттарды чагылдырган системалуу жана түзүмдөштүрүлгөн документ. Анын негизги максаты инвесторлор, мамлекеттик органдар жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөр үчүн райондун мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө түшүнүктүү элести берип, ошондой эле аймактын инвестициялык жагымдуулугун жогорулатуу болуп саналат.

Райондун инвестициялык профили анын дараметин ачып берген негизги бөлүмдөрдү камтыйт:

- райондун жалпы мүнөздөмөсүн (аянты, калкынын саны, административдик бөлүнүшү);
- табигый-ресурстук дараметин (жер ресурстары, жайыттар, токойлор, пайдалуу кендер жана аларды пайдалануу мүмкүндүгү);
- географиялык жайгашуусун жана транспорттук жеткиликтүүлүгүн (логистикалык коридорлор, жолдор, базарларга жана транспорттук түйүндөргө жакындыгы);
- инфраструктуранын өнүгүү деңгээлин (энергия менен камсыздоо, суу менен камсыздоо, жолдор, интернет жана модернизациялоо пландары);
- финансылык ресурстарга жеткиликтүүлүктү (банктер, микрофинансылык уюмдар, мамлекеттик программалар, гранттар жана өнүктүрүү фонддору);
- эмгек ресурстарын (калктын саны, иш менен камсыз болуу деңгээли, адистердин болушу жана кесипкөй билим берүү системасы);
- бизнести жүргүзүүнүн административдик шарттарын (каттоо, лицензиялоо, мамлекеттик органдар менен өз ара байланыш);
- бийликтин, бизнестин жана коомдун өз ара байланыш механизм (Координациялык кеңеш, бизнес-ассоциациялар, коомдук аянтчалар);
- учурдагы инвестициялык активдүүлүктү жана ишке ашырылып жаткан долбоорлорду;
- тармактык инвестициялык дараметти (айыл чарбасы, өнөр жай, туризм жана башка негизги багыттар);
- инвестицияларга муктаждыкты жана районду өнүктүрүүнүн келечегин.

Инвестициялык профилдин ролу төмөнкүдөй:

- инвесторлор үчүн райондун мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө ачык жана түшүнүктүү элести берет;
- аймактын инвестициялык жагымдуулугун жогорулатууга көмөктөшөт;
- экономиканы өнүктүрүү үчүн артыкчылыктуу багыттарды аныктоого жардам берет;
- инвестициялык долбоорлорду түзүп, аларды СЭӨПга киргизүү үчүн негиз болуп кызмат кылат;
- мамлекеттин, бизнестин жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн ортосундагы өз ара байланышты жеңилдетет;
- аймактарды өнүктүрүү чөйрөсүндө башкаруу чечимдеринин негиздүүлүгүн жогорулатат.

Райондун инвестициялык профили стратегиялык пландоонун маанилүү аспабы болуп саналат, ал аймактын дарамети жөнүндө маалыматты бириктирет жана аны инвестицияларды тартып, туруктуу социалдык-экономикалык өнүктүрүү үчүн практикалык негизге айландырат.

64. Ыктымалдуу инвесторго чечим кабыл алуу үчүн район жөнүндө кандай негизги маалыматтар жана көрсөткүчтөр керек?

Ыктымалдуу инвесторго районго инвестиция салуу жөнүндө чечим кабыл алуу үчүн аймактын инвестициялык дараметин, тобокелдиктердин деңгээлин, ресурстардын жеткиликтүүлүгүн жана бизнести өнүктүрүүнүн келечегин баалоого мүмкүндүк берүүчү негизги дайындардын жана көрсөткүчтөрдүн жыйындысы керек болот. Инвестициялык чечимди кабыл алуу үчүн райондун демографиясы, экономикасы, ресурстары, инфраструктурасы, кадрлары, финансысы, башкаруусу жана өнүгүү келечеги жөнүндө комплекстүү жана өз ара байланыштагы маалыматтар зарыл, бул инвесторго аймак жана анын мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө толук түшүнүк алууга мүмкүндүк берет.

Рыноктун масштабын жана жумушчу күчтүн жеткиликтүүлүгүн баалоо үчүн биринчи кезекте райондун негизги демографиялык жана аймактык мүнөздөмөлөрү маанилүү. Аларга төмөнкүлөр кирет:

- райондун аянты жана административдик бөлүнүшү;
- калктын саны жана жайгаштыруу түзүмү;
- эмгекке жарамдуу калктын үлүшү;
- жалпы демографиялык динамика.

Райондун экономикалык түзүмү жана тармактык дарамети маанилүү блок болуп саналат. Инвестициялар үчүн өзгөчө келечектүү багыттарды аныктоо максатында инвестор төмөнкүлөрдү билүүгө тийиш:

- экономиканын негизги тармактары (айыл чарбасы, өнөр жай, кызмат көрсөтүүлөр, туризм);
- иштеп жаткан ишканалардын болушу;
- өндүрүштүн көлөмү жана экономикалык өсүштүн динамикасы;
- ишкердик активдүүлүктүн деңгээли.

Аймактын табигый-ресурстук дарамети өзгөчө мааниге ээ, ал инвестициялык долбоорлорду тандоого жана алардын рентабелдүүлүгүнө тикелей таасирин тийгизет, бул маалыматтарга төмөнкүлөр кирет:

- айыл чарба жерлеринин жана жайыттардын болушу;
- суу ресурстары;
- пайдалуу кендер;
- климаттык жана жаратылыш шарттары.

Райондун инфраструктурасы жана логистикасы маанилүү блок болуп саналат, анын ичинде:

- транспорттук жеткиликтүүлүк (жолдор, транспорттук коридорлор, базарларга жакындыгы);
- энергетикалык камсыздалуусу;
- суу менен камсыздоо жана коммуналдык инфраструктура;
- санариптик жана интернет-инфраструктуранын деңгээли;
- инфраструктураны өнүктүрүү жана модернизациялоо боюнча пландар.

Эмгек ресурстарына өзгөчө көңүл бурулат, тактап айтканда:

- калкты иш менен камсыз кылуунун санына жана түзүмүнө;
- жумушсуздуктун деңгээлине;
- квалификациялуу адистердин болушуна;
- кесиптик билим берүү жана кадрларды даярдоо системасына.

Финансылык жана инвестициялык чөйрө маанилүү ролду ойнойт, анын ичинде:

- банктык жана микрофинансылык кызмат көрсөтүүлөрдүн жеткиликтүүлүгү;

- бизнести колдоонун мамлекеттик программалары;
- гранттык жана насыя механизмдери;
- каржылоонун шарттары жана инвестициялык аспаптары.

Бизнести жүргүзүүнүн административдик шарттары да маанилүү:

- бизнести каттоонун жана жүргүзүүнүн жөнөкөйлүгү;
- уруксаттарды жана лицензияларды алуунун жол-жоболору;
- административдик тоскоолдуктардын деңгээли;
- мамлекеттик органдар менен өз ара байланыштын ачыктыгы.

Өкмөттүн, бизнестин жана жарандык коомдун өз ара байланыш деңгээли өзүнчө көрсөткүч болуп саналат, анын ичинде:

- Координациялык кеңештердин болушу;
- бизнес-ассоциациялардын иши;
- диалог аянтчалары жана биргелешкен пландоо механизмдери.

Жыйынтыгында учурдагы жана келечектеги инвестициялык долбоорлор, ошондой эле төмөнкүлөр эсепке алынат:

- районду өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттары;
- кошумча нарк чынжырчасын түзгөндөр;
- социалдык-экономикалык өнүгүүнүн болжолдору;
- тармактар боюнча инвестицияларга муктаждык.

65. Инвестициялык профилди районду таанытуу жана инвестицияларды тартуу үчүн практикалык аспап катары кантип колдонууга болот?

Инвестициялык профиль аймакты таанытуунун жана инвестицияларды тартуунун практикалык аспабы катары колдонулса болот. Ал аймакты системалуу түрдө таанытып, баштапкы таанышуудан тартып долбоорлорду ишке ашырууга чейинки бардык этаптарда инвесторлор менен ишти коштоп жүрөт.

Биринчи кезекте инвестициялык профиль райондун “таанытма карточкасынын” функциясын аткарууда. Ал төмөнкүлөрдү камсыз кылат:

- аймактын социалдык-экономикалык дарамети жөнүндө бүтүндөй элести;
- ресурстар, инфраструктура жана калк жөнүндө системага салынган маалыматты;
- инвестордун салымдар үчүн мүмкүнчүлүктөрдү тез түшүнүүсүн.
- Экинчиден, инвестициялык профиль презентациялык жана коммуникациялык материалдарды даярдоо үчүн өзөк болуп берет. Анын негизинде төмөнкүлөр түзүлөт:
- ыктымалдуу инвесторлор үчүн инвестициялык сунуштар;
- форумдар жана бизнес-жолугушуулар үчүн презентациялар;
- эл аралык иш-чаралар жана сүйлөшүүлөр үчүн материалдар.

Бул районду таанытууга бирдиктүү мамилени камсыз кылат жана берилген маалыматка ишенимди жогорулатат.

Профиль тармактардын жана инвестициялык багыттардын ичинен артыкчылыктуусун тандап алуучу аспап катары колдонулат. Профилди талдоонун негизинде төмөнкүлөр аныкталат:

- экономиканын кыйла келечектүү тармактары;
- райондун өсүш чекиттери жана атаандаштык артыкчылыктары;
- инвестицияларды тартууну талап кылган багыттар;
- кошумча нарк чынжырчасын түзүү дарамети бар тармактар.

Инвестициялык профиль мамлекеттин, бизнестин жана коомдун ортосундагы диалог үчүн негиз болуп саналат. Ал төмөнкүлөрдүн алкактарында колдонулат:

- Координациялык кеңештин жыйындарында;
- инвестициялык форумдарда жана ишкерлер менен жолугушууларда;
- районду өнүктүрүү боюнча жумушчу топтордо.

Ошону менен бирге талкуулар конкреттүү дайындардын жана көрсөткүчтөрдүн негизинде жүргүзүлөт, бул кабыл алынган чечимдердин сапатын жогорулатат.

Инвестициялык профиль инвесторлорду коштоо жана инвестициялык климатты жакшыртуу аспабы катары колдонулат. Ал төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет:

- инфраструктуралык жана институционалдык чектөөлөрдү аныктоого;
- бизнести жүргүзүү шарттарын жакшыртуунун артыкчылыктуу багыттарын аныктоого;
- инженердик, транспорттук жана социалдык инфраструктураны өнүктүрүү боюнча сунуштарды түзүүгө.

Документ ошондой эле райондун инвестициялык брендин түзүүгө көмөктөшөт. Профилди үзгүлтүксүз жаңыртуу төмөнкүлөрдү көрсөтүүгө мүмкүндүк берет:

- экономикалык өнүгүүнүн динамикасын;
- жаңы инвестициялык долбоорлордун ишке ашырылышын;
- инфраструктураны жана ишкер чөйрөнүн оңолушун.

Акырында, инвестициялык профиль мониторинг жана стратегиялык пландоонун аспабы катары колдонулат. Ал төмөнкүлөргө жардам берет:

- өнүгүүнүн иш жүзүндөгү жана пландык көрсөткүчтөрүн салыштырууга;
- СЭӨПны ишке ашыруунун натыйжалуулугун баалоого;
- райондун инвестициялык саясатынын артыкчылыктарын түзөтүүгө.

66. Райондун инвестициялык профилин түзүү жана жаңыртуу үчүн ким жооп берет жана бул канчалык тез өтүп турушу керек?

Райондун инвестициялык профилин түзүү жана жаңыртуу ведомстволордун ортосундагы жана өнөктөштүк өз ара байланыштын негизинде жүзөгө ашырылып, ага мамлекеттик бийлик органдары, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, Координациялык кеңештин мүчөлөрү жана аймакты социалдык-экономикалык өнүктүрүүгө тартылган кызыкдар уюмдар катышат.

Негизги координациялоочу роль райондук мамлекеттик администрацияга (РМА) таандык, ал төмөнкүлөрдү камсыз кылат:

- дайындарды чогултуу жана системага салуу процессин уюштурууну;
- мамлекеттик органдар жана инвесторлор менен өз ара байланышты координациялоону;
- инвестициялык профилдин негизги бөлүмдөрүн түзүүнү жана актуалдаштырууну;
- башкаруу чечимдерин кабыл алуу үчүн маалыматтарды жалпылоону.

РМАнын түзүмүндө бул функция, эреже катары, экономикалык өнүктүрүү, инвестициялар же СЭӨПны ишке ашыруу үчүн жооптуу бөлүмгө бекитилет.

Инвестициялык профилди түзүүдө жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары (айыл өкмөтү, мэриялар жана жергиликтүү кеңештер) маанилүү ролду ойнойт, алар төмөнкүлөрдү камсыз кылат:

- аймак жөнүндө баштапкы дайындарды берүүнү;
- жер жана жаратылыш ресурстары жөнүндө маалыматты;
- жергиликтүү инфраструктура жана социалдык объекттер жөнүндө маалыматтарды;
- калктын иш менен камсыз болушу жана жергиликтүү ишканалар жөнүндө дайындарды.

Райондук администрацияларга караштуу Координациялык кеңештер, бизнес-коомчулук жана жарандык коомдун уюмдары да олуттуу салым кошушат, алар төмөнкүлөрдү камсыз кылышат:

- маалыматты тактоону жана верификациялоону;
- бизнестин чыныгы муктаждыктарын аныктоону;
- инвестициялык демилгелердин тизмесин түзүүнү;
- райондун экономикасынын көз карашынан алганда долбоорлордун актуалдуулугун баалоону.

Зарыл болгон учурда ишке тармактык мамлекеттик органдар, финансы институттары, өнүктүрүү фонддору, эл аралык уюмдар жана эксперттер тартылат, алар инвестициялык дараметти талдоого жана баалоого катышат.

Жаңыртуунун мезгилдүүлүгү тууралуу айтсак, инвестициялык профиль “жандуу” документ катары каралууга жана үзгүлтүксүз негизде жаңыланып турууга тийиш.

Жаңыртуунун негизги ыкмаларына төмөнкүлөр кирет:

- райондун социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн жыйынтыктарына жана бюджетти түзүүгө байланыштуу жыл сайын жаңылоо;
- инвестициялык долбоорлор, инфраструктура, иш менен камсыз кылуу жана жаңы ишканалар боюнча маалыматтар өзгөргөндө – айрым бөлүмдөрдү ыкчам түзөтүү;
- стратегиялык кайра кароо – райондун экономикасынын түзүмдүк өзгөрүүлөрүн жана өнүктүрүүнүн артыкчылыктарын жаңыртууну эске алуу менен 3-5 жылда бир жолу.

Ошентип, инвестициялык профилди түзүү жана жаңыртуу үчүн жоопкерчилик райондук мамлекеттик администрациялардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдүн ортосунда бөлүштүрүлөт, ал эми процесстин өзү дайындардын актуалдуулугун жана инвестицияларды тартуу үчүн документтин практикалык баалуулугун камсыз кылуу менен системалуу жана туруктуу мүнөзгө ээ болушу керек.

67. Райондун туруктуу оң инвестициялык бейнесин кантип түзсө болот?

Райондун туруктуу оң инвестициялык бейнеси аймакты социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн чыныгы жыйынтыктарына негизделген системалуу, ырааттуу иш процессинде түзүлөт. Инвесторлордо райондун узак мөөнөттүү келечегине ишенимди, болжолдоо мүмкүнчүлүгүн жана түшүнүктү калыптандыруу негизги шарт болуп саналат.

Биринчи кезекте инвестициялык бейненин өзөгүн реалдуу экономикалык динамика түзөт. Райондо жаңы ишканалар ачылганда, өндүрүш кеңейгенде, жумуш орундары түзүлгөндө, инфраструктура өнүгүп, инвестициялык долбоорлор ишке ашырылганда аймактын жагымдуулугунун калыс ырастамасы пайда болот. Мындай учурда практикалык жыйынтыктар ишенимди калыптандыруунун башкы аспабы болуп берет, алар ар кандай презентациялык материалдардын маанилүүлүгүнөн ашып түшөт.

Тастыктоочу мисал катары Ат-Башы районун алса болот, мында оң инвестициялык бейнени калыптандыруу СЭӨПны ишке ашырууга жана райондук мамлекеттик администрацияга караштуу Координациялык кеңештин системалуу ишине байланышкан.

2025-жылдын натыйжасы боюнча райондо туруктуу оң динамиканы тастыктаган төмөнкүдөй жыйынтыктар алынды:

- өнөр жай өндүрүшүнүн көлөмү 451 млн 421 миң сомду түздү, бул 2024-жылдын деңгээлинен 268,3 пайызга жогору дегенди билдирет;
- физикалык көлөмдүн индекси 113,2 пайызга жетти, бул өндүрүштүк активдүүлүктүн реалдуу өсүшүнөн кабар берет;
- райондун экономикасына 1 млрд 105 млн 336 миң сом инвестиция тартылды, бул 2024-жылдын көрсөткүчүнөн (359 млн 323 миң сом) кыйла жогору;
- 48 жаңы ишкана ачылды, 217 жумуш орун түзүлдү;
- жаңы долбоорлорду ишке киргизүүгө жеке инвестициялардын көлөмү 101 млн сомдон ашты;
- туризмдин 33 субъектиси катталды, ал эми туристтердин агымы 40 132 адамга жетти;
- туристтик тармактан түшкөн киреше 13,7 млн сомду түздү;
- туристтик демилгелер, анын ичинде кышкы жана окуяга байланган туризм долбоорлору жигердүү өнүгүүдө, ошондой эле районду эл аралык деңгээлде тааниткан “Көл-Суу керемети” фестивалы өткөрүлүп жатат.

Бул көрсөткүчтөр инвестициялык бейне биринчи кезекте туруктуу экономикалык өсүш, экономиканы диверсификациялоо жана ишкердик жигердүүлүктү кеңейтүү аркылуу түзүлөрүн көрсөтүп жатат.

Маалыматтын ачыктыгы жана жеткиликтүүлүгү туруктуу бейнени түзүүнүн маанилүү фактору болуп саналат. Инвесторлор жер ресурстары, инфраструктура, инвестициялык аянтчалар, инженердик тармактарга кошулуунун шарттары, ошондой эле административдик жана салыктык жол-жоболор жөнүндө актуалдуу маалыматтарга эркин жетүүгө тийиш. Бул маанисинен алып караганда, белгисиздиктин деңгээлин жана инвестициялык тобокелдиктерди азайтуучу инвестициялык профилдер, санариптик платформалар жана долбоорлордун ачык базалары негизги ролду ойнойт.

Мамлекеттик органдардын, бизнестин жана жарандык коомдун ортосундагы өз ара байланыштын сапаты олуттуу мааниге ээ. Координациялык кеңештин болушу, бизнес-форумдарды, инвестициялык сессияларды жана диалогдук аянтчаларды үзгүлтүксүз өткөрүү инвесторлордо райондук деңгээлде чечимдерди кабыл алуунун туруктуу жана алдын ала болжолдоого боло турган системаны түшүнүүнү калыптандырат.

Ийгиликтүү бизнес кейстерди таанытуу инвестициялык бейнени бекемдөөнүн өзүнчө элементи болуп саналат. Өндүрүштү ишке ашырып, кеңейткен, жумуш орундарын түзгөн жергиликтүү ишкерлердин окуялары, ошондой эле аялдардын жана жаштардын долбоорлору райондун мүмкүнчүлүктөрдүн жана ишкердик активдүүлүктүн аймагы катары бейнесин түптөйт.

Ошентип, **райондун туруктуу оң инвестициялык бейнеси чыныгы экономикалык жыйынтыктарды, ачык-айкын маалыматтык чөйрөнү, өнүктүрүү боюнча катышуучуларды натыйжалуу координациялоону жана ийгиликтүү тажрыйбаларды системалуу таанытууну айкалыштыруунун эсебинен түзүлөт**, бул жалпысынан инвесторлордун узак мөөнөттүү ишенимин жана аймактын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатууну камсыз кылат.

Инфраструктуранын жана башкаруу чөйрөсүнүн сапаты чоң ролду ойнойт. Ишенимдүү энергия менен камсыздоо, жеткиликтүү жолдор, санариптик байланыш, бизнесте каттоодо жана иштөөгө уруксат алууда түшүнүктүү жана тез жол-жоболор районду башка аймактарга салыштырмалуу атаандаштыкка жөндөмдүү кылат.

Жигердүү жана **кесипкөй инвестициялык маркетинг** да маанилүү. Форумдарга, презентацияларга, ишкердик миссияларга катышуу, сапаттуу инвестициялык материалдарды даярдоо жана артыкчылыктуу тармактарды туруктуу негизде сүрөө райондун туруктуу тышкы бейнесин калыптандырууга мүмкүндүк берет.

Өнүктүрүү саясатынын туруктуулугу жана болжолдоого мүмкүнчүлүк бергени да маанилүү элемент болуп саналат. Инвестициялык артыкчылыктар өнүктүрүү программаларында бекитилип, ал эми алардын ишке ашырылышы ырааттуу көзөмөлгө алынып жана жаңыланып турганда, инвесторлор районду узак мөөнөттүү келечектеги ишенимдүү өнөктөш катары кабыл алышат.

Оң инвестициялык бейне чыныгы жыйынтыктардын, ачык-айкындуулуктун, өнөктөштүктүн, инфраструктуралык өнүктүрүүнүн жана инвесторлор менен туруктуу коммуникациянын негизинде түзүлөт. Бул бийликтин, бизнестин жана жергиликтүү жамааттын макулдашылган иш-аракеттерин талап кылган узак мөөнөттүү процесс.

68. Районду таанытуу үчүн кандай иш-чаралар жана форматтар (форумдар, жарманкелер, көргөзмөлөр, бизнес-жолугушуулар) өзгөчө натыйжалуу болот?

Районду таанытуу үчүн өзгөчө натыйжалуу иш-чаралар жана форматтар – бул системалуу уюштурулган коммуникациялык жана инвестициялык аянтчалар, алар бир эле учурда аймактын дараметин көрсөтүп, инвесторлор менен түз байланышты жана долбоорлорду практикалык ишке ашырууга өтүүнү камсыз кылат.

Негизги форматтардын бири – **инвестициялык форумдар**. Алар районду бүтүн инвестициялык аянтча катары көрсөтүүгө, артыкчылыктуу тармактарды, СЭӨПнын долбоорлорун жана инфраструктуралык мүмкүнчүлүктөрдү белгилөөгө мүмкүндүк берет. Инвесторлордун, бизнестин жана бийлик органдарынын ортосунда түздөн-түз B2B-жолугушууларын уюштуруу

мындай форумдардын маанилүү элементи болуп саналат, бул таанытып-көрсөтүүдөн конкреттүү келишимдерге өтүүгө көмөктөшөт.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Инвестициялык форум жыйынтыктарды чыгаруу жана өнүгүүнү пландоо аспабы катары (Кемин району)

2026-жылдын 31-мартында райондук Маданият үйүндө 2025-жыл үчүн районду социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн жыйынтыктарына жана 2026-жылга Өнүктүрүү планынын бет ачарына арналган Инвестициялык форум өттү. Иш-чарага бийлик органдарынын, бизнестин, инвесторлордун, финансылык уюмдардын 200гө жакын өкүлү жана адистер катышты. Иш-чара мамлекеттин, бизнестин жана инвесторлордун ортосунда түз диалог түзүү, ошондой эле жаңы инвестициялык демилгелерге жана долбоорлорго дем берүү максатында уюштурулду.

Иш-чаранын алкагында райондун негизги жетишкендиктери, инвестициялык мүмкүнчүлүктөрү жана келечектүү долбоорлору сунушталды. Жергиликтүү өндүрүүчүлөр жана ишкерлер өз продукциясын көргөзмөгө алып чыгып, райондун аймагындагы экономикалык жигердүүлүктүн чыныгы жыйынтыктары тууралуу маалымат берилди.

Катышуучулардын ортосунда инвестициялык долбоорлорду ишке ашырууга жана өнөктөштүктү өнүктүрүүгө багытталган кызматташуу жөнүндө макулдашууларга кол коюу форумдун практикалык жыйынтыгы болуп калды. Ошондой эле райондун экономикасын өнүктүрүүгө салым кошкон мыкты өнөктөштөр белгиленди.

Орловка шаарында газ блокторун чыгаруучу ишкананын курулушуна капсула салуу аземи форумдун маанилүү окуясы болду. Бул инвестициялык демилгелерди пландоодон иш жүзүндө аткарууга өтүүнүн символу болду.

Форум жыйынтык чыгаруу, дараметти таанытуу жана инвесторлор менен түз диалог жүргүзүү боюнча системалуу иш инвестицияларды тартуунун жана аймактын туруктуу өнүгүүсүнүн натыйжалуу аспабы экенин тастыктады.

Райондук деңгээлде уюштурулган **бизнес-форумдар жана диалог аянтчалары** да натыйжалуу болуп саналат, алар аймакты өнүктүрүүнүн практикалык маселелерин тереңирээк чечүүгө мүмкүндүк берет. Мындай иш-чаралардын алкагында төмөнкү тапшырмалар аткарылат:

- жер ресурстарына жана инфраструктурага жеткиликтүүлүктү талкуулоо;
- инженердик тармактарга кошулуу маселелерин карап чыгуу;
- жергиликтүү ишкерлер менен өз ара байланыш түзүү;
- мамлекеттин бизнести колдоо чараларын талкуулоо;
- административдик тоскоолдуктарды аныктоо жана жоюу.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Кадамжай: инвестициялык форум, күн энергетикасы жана айыл чарбасы үчүн суу

Кадамжай району Координациялык кеңеш экономикалык, социалдык жана экологиялык күн тартибин кантип бириктире аларын көрсөтүүдө. 2026-жылдын 13-мартында райондук администрация жана Координациялык кеңеш “Кадамжай – инвестициялардын жана туруктуу өнүгүүнүн аймагы” аттуу инвестициялык форумду уюштурушту. Ага 121 адам, анын ичинде 54 аял: бизнес өкүлдөрү, ыктымалдуу инвесторлор, бийлик органдары, банктар, донордук жана коомдук уюмдар, жаштар кеңештери катышты.

Форумда район үчүн гана эмес, бүтүндөй жашыл өсүш күн тартиби үчүн да маанилүү болгон долбоорлор сунушталды. KCE Group компаниясы кубаттуулугу 500 МВт болгон күн электр станциясынын курулушу менен тааныштырды; мөмө-жемиштерди терең тоңдуруу боюнча айрым долбоорлор дыйкандарга колдоо көрсөтүүгө жана экспортко багытталган; Ак-Суу дарыясындагы экотуризм долбоору модулдук үйлөр жана улуттук ашкана менен жыл бою туристтик аймакты түзүүнү караштырат. Форумдун жүрүшүндө административдик тоскоолдуктарды азайтуу, “Мобилдик прокурор” тиркемесин колдонуу, ишкерлер үчүн “Бирдиктүү терезе” системасынын иши, кооперативдерди өнүктүрүү, туризмдеги тейлөө стандарттары жана экспорттук мүмкүнчүлүктөр талкууланды. “Охна ГЭС” жана KCE Group компаниялары менен кызматташуу тууралуу меморандумдарга кол коюлуп, жаш ишкерлер үчүн насаатчылык кылуу боюнча макулдашууларга жетишилди.

Фестивалдар, жарманкелер жана жергиликтүү өнүмдөрдүн көргөзмөлөрү практикалык мааниге ээ. Алар инвестициялык дараметти гана эмес, райондун иштеп жаткан экономикасын да көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Алардын негизги натыйжаларына төмөнкүлөр кирет:

- айыл чарба, кайра иштетүү жана кол өнөрчүлүк өнүмдөрүн таанытуу;
- жергиликтүү өндүрүүчүлөр үчүн сатуу рынокторун кеңейтүү;
- бизнестин ортосунда кооперациялык байланыштарды түзүү;
- райондун экономикалык жигердүү аймак катары таанымалдыгын жогорулатуу.

Бизнес-жолугушуулар жана инвестициялык роуд-шоулар өзгөчө орунду ээлейт, алар инвесторлор менен иштөөнүн так форматтары болуп саналат. Алардын өзгөчөлүктөрү:

- конкреттүү инвестициялык долбоорлордун даректүү презентациясы;
- ыктымалдуу инвесторлор менен түз сүйлөшүүлөр;
- инвестициялык чечимдерди кабыл алуу мөөнөттөрүн кыскартуу;
- капиталды тартуунун натыйжалуулугун жогорулатуу.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Бизнес-форум районду комплекстүү өнүктүрүүнүн аспабы катары (Ноокат району)

“Улуттук дем – дүйнөлүк бийиктик” мамлекеттик стратегиясын ишке ашыруунун алкагында 2026-жылдын 10-февралында Ноокат районунда “мамлекет – бизнес – коом” ачык өз ара байланыш түзүү форматында уюштурулган бизнес-форум өттү. Аялдарды жигердүү тартуу, ошондой эле райондо иштеп жаткан реалдуу бизнес тажрыйбалар менен тааныштыруу иш-чаранын өзгөчөлүгү болду.

Форумдун жүрүшүндө район мүмкүнчүлүктөрдүн аймагы катары тааныштырылып, айыл чарбасын, чакан бизнестин, туризмди, кол өнөрчүлүктү жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүү бирдиктүү система катары каралды. Катышуучулар каржылоого жеткиликтүүлүк, финансылык сабаттуулукту жогорулатуу, ишкерлерди колдоо жана продукцияны базарга алып чыгуу маселелерин талкуулашты.

Практикалык кейстер менен тааныштыруу форумдун маанилүү элементи болуп калды. Форумда иштеп жаткан тигүү жана кондитердик цехтер, аялдар үчүн социалдык долбоорлор, туризм чөйрөсүндөгү демилгелер, ошондой эле маданий мурастарды сактоо жана киреше табууну айкалыштырган кол өнөрчүлүк өндүрүштөрү көрсөтүлдү. Бул чакан жергиликтүү демилгелер да туруктуу экономикалык долбоорлорго айлана аларын көрсөттү. Районду өнүктүрүүдө аялдардын жана жаштардын ролуна өзгөчө көңүл бурулду. Ошондой эле туруктуу өнүгүүнүн негизи катары маданият, билим берүү жана ишкердикти интеграциялоо маселелери талкууланды.

Ишкерлер ассоциациясы менен банктык түзүмдөрдүн ортосунда бизнес-долбоорлорду колдоого, стартаптарды каржылоого жана калк үчүн, өзгөчө жаштар жана социалдык аялдуу топтор үчүн насыя ресурстарынын жеткиликтүүлүгүн жогорулатууга багытталган кызматташуу жөнүндө меморандумга кол коюу форумдун практикалык жыйынтыгы болду.

Ошондой эле **тармактык иш-чаралар** (агрофорумдар, туристтик жарманкелер, энергетикалык сессиялар ж.б.) да натыйжалуу болот, алар экономиканын конкреттүү тармактарына көңүлдү бурууга мүмкүндүк берет. Алардын негизги артыкчылыктары:

- профилдик инвесторлорду тартуу;
- тармактык көйгөйлөрдү терең изилдөө;
- адистештирилген инвестициялык чечимдерди түзүү.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. “Таш-Рабат кербени – Ат-Башы кыш керемети” фестивалы

Ат-Башы районунун туристтик дараметин өнүктүрүүнүн жана инвестициялык бейнесин таанытуунун алкагында “Таш-Рабат кербени – Ат-Башы кыш керемети” фестивалы ийгиликтүү өткөрүлдү. Бул фестиваль туризмдин, маданияттын жана жергиликтүү экономиканын интеграциясынын айкын мисалы болуп калды.

Иш-чара Таш-Рабат тарыхый-маданий объектисинин аймагында өтүп, ага Координациялык кеңештин мүчөлөрү, Ишкерлер ассоциациясынын, жергиликтүү бизнес түзүмдөрүнүн өкүлдөрү, коңшу өлкөлөрдүн блогерлери, кыргыз журналисттери жана блогерлери, ошондой эле чет элдик туристтер катышты. Катышуучулардын мындай курамы маданий гана эмес, ошону менен бирге маалыматтык-инвестициялык натыйжаны камсыз кылып, районду кыйла таанытты.

Фестивалдын алкагында аймактын туристтик жана экономикалык дараметинин кеңири презентациясы уюштурулду. “Улуттук даам” улуттук тамак-аш көргөзмөсүнө өзгөчө көңүл бурулуп, анда жергиликтүү өндүрүүчүлөр жана ишкерлер өз өндүрүшүнүн өнүмүн көрсөтүштү, бул жергиликтүү кайра иштетүү жана гастронимиялык туризмдин дараметин тааныштырууга мүмкүндүк берди. Куурма чай жана боорсок сыяктуу салттуу тамактарды жасоо боюнча мастер-класстар чоң кызыгууну жаратты.

Райондун кол өнөрчүлөрүнүн жана усталарынын буюмдарынын экспозициясы иш-чаранын өзүнчө блогу болду. Бул элдик кол өнөрчүлүк чөйрөсүндө креативдүү экономиканын өнүгүшүн жана чакан бизнестин дараметин көрсөтүүгө, ошондой эле сатууга жана жаңы ишкердик байланыштарды түзүүгө мүмкүнчүлүк берди.

Фестивалдын маданий программасы салттуу кыргыз оюндары жана аңчылыктын түрлөрү – салбуурун, жаа атуу, бүркүт салуу жана ордо менен толукталды. Ошондой эле кыргыз элинин өзгөчөлүгүн жана маданий артыкчылыгын чагылдырган улуттук кийимдердин көргөзмөсү өттү, бул аймактын салттарды жана маданий мурастарды сактоо борбору катары бейнесин бекемдеди.

Катышуучулардын Улуу Жибек жолунун кайталангыс архитектуралык эстелиги болгон Таш-Рабат кербен сарайына баруусу программанын жыйынтыктоочу бөлүгү болуп калды.

Фестиваль өзүн маданий презентацияны, жергиликтүү бизнестин колдоону жана туризмди өнүктүрүүнү бириктирген районду таанытуунун натыйжалуу аспабы катары көрсөттү.

Ишке ашырылып жаткан инвестициялык долбоорлорго **көчмө демонстрациялык сапарлар** маанилүү ролду ойнойт. Алар инвесторлорго долбоорлорду ишке ашыруунун реалдуу жыйынтыктарын көрүүгө жана ишеним деңгээлин жогорулатууга мүмкүндүк берет.

ПРАКТИКАДАН МИСАЛ. Инвестициялык климатты жакшыртуунун аспабы катары инвесторлор менен диалогдук жолугушуу (Кемин району)

19-декабрда Кемин шаарында мамлекеттик жана жергиликтүү бийлик органдарынын, Координациялык кеңештин, бизнес коомчулуктун, инвесторлордун 25 өкүлүнүн, ошондой эле чакырылган эксперттердин жана консультанттардын катышуусунда диалогдук жолугушуу өттү. Иш-чара райондо бизнес жүргүзүүнүн шарттарын тикелей талкуулоого жана инвестициялык климатты жакшыртуу боюнча практикалык чечимдерди даярдоого багытталган.

Талкуунун жүрүшүндө аймактын инвестициялык жагымдуулугуна таасирин тийгизген өзөктүк системалуу маселелер: квалификациялуу кадрлардын тартыштыгы, каржылоого жеткиликтүүлүктүн чектелүү болушу, административдик жана уруксат берүү жол-жоболору, бизнестин калк жана мамлекеттик түзүмдөр менен өз ара байланышы, ошондой эле райондук деңгээлде инвесторлорду коштоонун бирдиктүү системасынын жоктугу талкууланды. Инклюзивдүү иш менен камсыз кылуу жана жергиликтүү калкты экономикалык ишке тартуу маселелерине өзгөчө көңүл бурулду.

Жолугушуунун жыйынтыгында инвесторлор бизнестин реалдуу муктаждыктарына багыт алган кадрларды даярдоо системасын күчөтүүнү, дуалдык билим берүүнү өнүктүрүүнү, калкты бош орундар жөнүндө маалымдоону кеңейтүүнү жана жергиликтүү тургундарды ишке орноштурууну сунушташты. Ошондой эле административдик жол-жоболорду жөнөкөйлөтүү, документ жүгүртүүнү автоматташтыруу, макулдашуу мөөнөттөрүн кыскартуу жана ведомстволордун ортосундагы координацияны күчөтүү боюнча сунуштар берилди.

Сунуштардын өзүнчө блогу финансылык аспаптарга жана бизнестин колдоого арналды. Инвесторлор жеңилдетилген насыяларга, айрыкча жүгүртүү каражаттарына жеткиликтүүлүктү кеңейтүү, ошондой эле банктык каржылоо механизмдерин өркүндөтүү зарылдыгын белгилешти. Айыл чарба өндүрүүчүлөрү менен кайра иштетүүчү ишканалардын ортосундагы кооперацияны өнүктүрүү маанилүү багыт катары белгиленди.

Өз кезегинде райондук администрация иш менен камсыз кылууга инклюзивдүү мамилени күчөтүүнү, райондун кесиптик билим берүү дараметин жигердүү пайдаланууну, жаштарды жана аялдуу топторду экономикалык ишке тартуу механизмдерин өнүктүрүүнү сунуштады.

Бардык сунуштар андан ары карап чыгып, райондун социалдык-экономикалык өнүктүрүү пландарына киргизүү үчүн жазып алынды.

Ошондой эле Координациялык кеңештердин жана районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларынын алкагындагы **инвестициялык сессиялар** натыйжалуу болуп, анда долбоорлор макулдашылат жана тараптардын конкреттүү милдеттенмелери белгиленет.

Ошентип, төмөнкүлөрдү камтыган комплекстүү ыкма өзгөчө натыйжалуу болуп саналат:

- стратегиялык позициялоо үчүн инвестициялык форумдарды;
- практикалык маселелерди чечүү үчүн бизнес-форумдарды;
- райондун экономикасын көрсөтүү үчүн жарманкелерди жана көргөзмөлөрдү;
- инвесторлор менен так иштөө үчүн бизнес-жолугушууларды жана роад-шоуну;
- ишенимди калыптандыруу үчүн көчмө сапарларды.

Ошентип, өзүнчө иш-чаралар эмес, стратегиялык позициялоо үчүн форумдарды, экономиканы чагылдыруу үчүн жарманкелерди, сүйлөшүүлөр үчүн бизнес-жолугушууларды жана ишенимди калыптандыруу үчүн көчмө сапарларды камтыган форматтардын системасы эң натыйжалуу болуп саналат. Дал ошолордун айкалышы райондун туруктуу өнүгүүсүн жана инвестицияларды тартууну камсыз кылат.

69. Инвестицияларды тартуу жана районду өнүктүрүү үчүн аймактын брендингин кантип колдонсо болот?

Аймактын брендинги – бул жашоо, бизнес жана инвестициялар үчүн аянтчасы катары райондун туруктуу, таанымал жана жагымдуу бейнесин түзүүнүн жолу. Ал инвесторлор үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн, ресурстардын, туруктуу чөйрөнүн жана өнөктөштүккө даярдыктын бар болгону жөнүндө “белги” функциясын аткарат.

Биринчи кезекте брендинг аймактын чыныгы атаандаштыкка жөндөмдүү артыкчылыктарына негизделет. Ал визуалдык символика менен чектелбестен, райондун иш жүзүндөгү өзгөчөлүктөрүн чагылдырат. Брендингдин негизги элементтерине төмөнкүлөр кирет:

- аймактын табигый-ресурстук жана экономикалык дарамети;
- ыңгайлуу географиялык жайгашуу жана транспорттук жеткиликтүүлүк;
- экономиканын өнүккөн тармактары (айыл чарбасы, туризм, өнөр жай, энергетика ж.б.);
- адам капиталы жана калктын ишкердик жигердүүлүгү;
- ишке ашырылып жаткан жана келечектүү инвестициялык долбоорлордун болушу.

Районду бирдиктүү жана ырааттуу таанытуу маанилүү болуп саналат. Аймак конкреттүү адистешүү менен так байланыштырылганда (мисалы, агроөнөр жай району, туристтик зона, өнөр жай-инновациялык борбор), инвесторлордо салымдардын багыттары жана өнүгүүнүн келечеги жөнүндө түшүнүктүү көз карашты калыптандырат. Аймактын брендингинин практикалык аспабы болуп төмөнкүлөр саналат:

- райондун инвестициялык профилдери жана паспорттору;
- инвестициялык форумдар жана бизнес аянтчалар;
- жергиликтүү өндүрүүчүлөрдүн өнүмдөрүнүн көргөзмөлөрү;
- инвестициялык долбоорлордун жана өнүктүрүү кейстеринин презентациялары;
- регионалдык жана эл аралык экономикалык иш-чараларга катышуу.

Инвестициялык форумдар жана бизнес иш-чаралар өзгөчө мааниге ээ, алар аймактын өнүгүүсүнүн дараметин гана эмес, реалдуу жыйынтыктарын да көрсөтүүгө мүмкүндүк берет. Алардын өзөктүк таасири:

- иштеп жаткан ишканалардын жана жаңы долбоорлордун презентациясы;
- кызматташуу жөнүндө макулдашууларга жана меморандумдарга кол коюу;
- бизнестин жана мамлекеттин активдүүлүгүн көрсөтүү;
- практикалык жыйынтыктар аркылуу ишенимди калыптандыруу.

Брендингдин өзүнчө багыты райондун визуалдык жана маалыматтык бейнесин түзүү менен байланышкан. Негизги аспаптарга төмөнкүлөр кирет:

- санариптик платформаларды жана инвестициялык порталдарды өнүктүрүү;
- видео-презентацияларды жана медиа материалдарды даярдоо;
- ишкерлердин жана инвесторлордун ийгиликтүү окуяларын жайылтуу;
- инвестициялык долбоорлорго маалыматтык коштоо;
- көргөзмөлөргө, форумдарга жана медиа иш-чараларга катышуу.

Брендинг натыйжалуу болгонунун өзөктүк фактору анын реалдуу натыйжалар менен тастыкталышы. Райондо жаңы ишканалар ачылып, инвестициялык долбоорлор ишке ашырылып, келишимдерге кол коюлганда, аймактын бренди формалдуу эмес, далилдүү болуп калат. Ошентип, аймактын брендинги:

- инвесторлор үчүн маалыматтык белгисиздикти азайтат;
- инвестициялык аянтча катары районго ишенимди калыптандырат;
- инвестициялык чечимдерди кабыл алууну тездетет;
- аймактын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатат;
- райондун туруктуу социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө көмөктөшөт.

70. Районду таанытууда жана анын бейнесин түзүүдө кандай типтүү каталар кетирилет?

Районду таанытууда жана бейнесин түзүүдөгү каталар, эреже катары, аспаптардын жоктугунан эмес, аларды системасыз пайдалануудан жана аймактын өнүгүүсүнүн иш жүзүндөгү процесстери менен начар байланышынан улам келип чыгууда. Аларды шарттуу түрдө бир нече негизги топторго бөлүп чыкса болот.

Каталардын биринчи тобу бейненин райондун чыныгы абалына дал келбегендиги менен байланыштуу. Презентацияларда, инвестициялык материалдарда же иш-чараларда аймактын мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө ашыкча элес түзүлгөндө, ал эми иш жүзүндө инвестор чектелген инфраструктурага, татаал административдик жол-жоболорго же ресурстардын тартыштыгына түш болгондо, бул ишенимдин жоголушуна жана райондун инвестициялык аброюнун начарлашына алып келет.

Экинчи кеңири жайылган ката – аймактын так позициялоосунун жоктугу. Адатта район бир эле учурда өзүн айыл чарба, туризм, өнөр жай жана инновациялар борбору катары таанытып, артыкчылыктуу багыттарды бөлүп көрсөтпөйт. Натыйжада инвестициялык билдирүү бүдөмүк болуп, ыктымалдуу инвестордо райондун адистешүүсү жана атаандаштык артыкчылыктары жөнүндө так түшүнүк калыптанбайт.

Үчүнчү ката – иш-чараларды андан ары практикалык жыйынтыксыз өткөрүүгө гана багыт алуу. Реалдуу инвестициялык долбоорлор, кол коюлган макулдашуулар жана ишке ашырылган демилгелер болбогон учурда форумдар, көргөзмөлөр жана презентациялар формалдуулукка айланып, аймактын бейнесине туруктуу таасирин тийгизбейт.

Төртүнчү ката маалыматтарды жана дайындарды башкаруунун сапатынын жетишсиздиги менен байланышкан. Эскирген инвестициялык профилдер, толук эмес статистика жана маалыматты системага салбастан жаңыртуу ишенимсиздикти калыптандырат жана чечимдерди кабыл алууда инвесторлор үчүн тобокелдиктерди жаратат.

Бешинчи ката – районду өнүктүрүү процессинин катышуучуларынын ортосундагы координациянын чабалдыгы. Бийлик органдары, бизнес, коомдук уюмдар жана башка кызыкдар тараптар макулдашылбаган билдирүүлөрдү таратканда жана өз-өзүнчө иш алып барганда, аймактын туш келди жана карама-каршылыктуу бейнеси түзүлөт.

Алтынчы ката – жетишилген жыйынтыктарды сүрөөнүн маанилүүлүгүн баалабоо. Ийгиликтүү долбоорлор, жаңы ишканалар жана тартылган инвестициялар болгон учурда да, алар адатта тышкы коммуникацияда жетишсиз көрсөтүлөт, бул жасалган иштердин жалпы жыйынтыгын азайтып, ишенимди чектеп коет.

Жетинчи типтүү ката – инвесторлор жана өнөктөштөр менен системалуу кайтарым байланыштын жоктугу. Алардын тажрыйбасын талдап чыкпастан, тоскоолдуктарды аныктабастан жана сунуштарды эсепке албастан, таанытуу стратегиясына түзөтүүлөрдү киргизип, инвестициялык климатты жакшыртуу жана аймак менен иштөөнүн натыйжалуулугун жогорулатуу мүмкүн эмес.

Ошентип, райондун бейнесин ийгиликтүү калыптандыруунун негизги фактору иш-чаралардын жана аспаптардын саны эмес, алардын макулдашылгандыгы, реалдуулугу жана аймакты өнүктүрүүнүн иш жүзүндөгү жыйынтыктары менен туруктуу байланышы болуп саналат.

Координациялык кеңештин курамына жарандык коом жана бизнес уюмдарын тартуу жөнүндө кулактандыруунун үлгүсү

КУЛАКТАНДЫРУУ

_____ районунун райондук мамлекеттик администрациясы Координациялык кеңештин ишине катышуу үчүн жарандык коом уюмдарынын жана бизнес-коомдоштуктарынын өкүлдөрүн кабыл алуу тууралуу жарыялайт.

Координациялык кеңеш - бул райондун социалдык-экономикалык өнүгүү маселелерин чечүүгө багытталган мамлекеттик органдардын, бизнестин жана жарандык коомдун ортосундагы диалог үчүн аянтча.

Кызыкдар уюмдарды катышууга арыз берүүгө чакырабыз. Кеңештин курамына жарандык коом уюмдарынын, аялдар жана жаштар бирикмелеринин, аксакалдар сотунун, бизнес-ассоциациялардын өкүлдөрү, ошондой эле көз карандысыз эксперттер кириши мүмкүн.

Катышуу үчүн арыз ээси, анын иш тажрыйбасы жана ал Координациялык кеңештин ишине кошо ала турган салымы жөнүндө маалыматты камтыган кызыгуу катын берүү зарыл.

Өтүнмөлөр ____ (дата) чейин ____ (дареги/электрондук почта) дареги боюнча кабыл алынат. Бардык суроолор боюнча төмөнкү телефон аркылуу кайрылса болот: ____ (телефон номери).

**Урматтоо менен,
Координациялык кеңештин катчысы**

Координациялык кеңештин курамына киргизүү үчүн кызыгуу каттарды чогултуу жөнүндө кулактандыруу

КУЛАКТАНДЫРУУ

_____ райондук администрациясы администрация райондун аймагында иш жүргүзгөн жарандык коом уюмдарынын, аялдар жана жаштар уюмдарынын өкүлдөрүн, ошондой эле аксакалдар сотунун, бизнестин жана бизнес-ассоциациялардын өкүлдөрүн Координациялык кеңештин курамына киргизүү үчүн чакырат.

Ноокат районун социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңеши (мындан ары – Координациялык кеңеш) аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коммерциялык жана коммерциялык эмес уюмдардын, эл аралык жана башка уюмдардын, ошондой эле жарандардын районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү маселелеринде өз ара аракеттенүүсүн координациялоо максатында түзүлгөн консультациялык-кеңеш берүүчү орган болуп саналат. Координациялык кеңештин ишине катышууну каалаган кызыкдар тараптар өтүнмөнү толтурууга жана аны көрсөтүлгөн дарекке _____ чейин жөнөтүүгө тийиш.

Райондун координациялык кеңешине катышууга кызыгуу катынын үлгүсү

Кимге: _____ районунун Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча
Координациялык кеңештин Катчылыгына
Кимден: _____ (уюмдун аталышы/ФАА)
байланыш маалыматтары: _____ (телефон, электрондук почта)
Датасы: _____

Тема: Координациялык кеңеште катышууга кызыгуусун көрсөтүү

Урматтуу уюштуруучулар,
Ушуну менен _____ райондун _____ (уюмдун аталышы же статусун
көрсөтүү) социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңешине катышууга
кызыкдарлыгымды билдирем.

_____ (иш чөйрөсүн көрсөтүү: бизнести өнүктүрүү, социалдык долбоорлор, калктын
укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо ж.б.) менин уюмдун/жеке өзүмдүн тажрыйбам бар.
Биздин Кеңештин ишине катышуубуз бардык кызыкдар тараптардын натыйжалуу өз ара
аракеттенүүсүнө жана Районду өнүктүрүүгө багытталган чечимдерди иштеп чыгууга өбөлгө болот
деп ишенем.

Кеңештин жыйындарына активдүү катышууга, сунуштарды киргизүүгө, социалдык-экономикалык
кырдаалды жакшыртууга өбөлгө түзүүчү демилгелерди талкуулоого жана ишке ашырууга
катышууга даярмын.

Менин талапкерлигимди Координациялык кеңештин курамына киргизүү үчүн карап чыгууну
өтүнөм. Зарыл болсо, кошумча маалымат берүүгө даярмын.

Урматтоо менен,

ФАА

Кызматы (колдонулса)

Уюм (колдонулса)

Кол тамгасы (кагаз жүзүндө болсо)

Аймактын (райондун) Социалдык-экономикалык өнүгүүсү боюнча координациялык кеңеш
жөнүндө жобону бекитүү тууралуу жергиликтүү мамлекеттик администрациянын
башчысынын буйругунун үлгүсү

*Бул формат сунуштоо болуп саналат, ага ЖМАнын көз карашы боюнча өзгөртүүлөр
киргизилиши мүмкүн.*

Буйруктун тексти:

**Жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын буйругу
(райондун аталышы)**

Датасы:

Номери:

(райондун аталышы) түрүктүү социалдык-экономикалык өнүгүүсүн камсыз кылуу, анын
аймагынын жашоо-турмушун камсыз кылуу тутумунун иштөөсүн жана өнүгүүсүн уюштуруу, калкка
социалдык жана маданий кызматтарды көрсөтүү максатында, ошондой эле "Жергиликтүү
мамлекеттик администрация жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары жөнүндө" Кыргыз
Республикасынын Мыйзамынын 13-беренесинин 7-пунктун аткарууда,

БУЙРУК КЫЛАМ:

1. Бекитилсин:

- Районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңеш жөнүндө жобо 1-тиркемеге ылайык;
- Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңештин курамы 2-тиркемеге ылайык.

2. Районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңеши төмөнкүлөргө катышсын:

- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорлорун даярдоого;
- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын долбоорлорун талкууга;
- районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасынын аткарылышына мониторинг жүргүзүүгө.

3. Координациялык кеңештин ишин уюштуруучулук, методологиялык жана башка камсыздоо жергиликтүү мамлекеттик администрация башчысынын орун басарына жүктөлсүн.

Мамлекеттик администрациянын башчысы
(райондун аталышы)

Ф.А.А. _____
(колу)

Координациялык кеңештин биринчи отурумунун программасынын үлгүсү

Координациялык кеңештин биринчи отурумунун программасы

Жолугушуунун максаты: Координациялык кеңештин биринчи отурумун өткөрүү

Катышуучулар: Координациялык кеңештин мүчөлөрү

Өткөрүү датасы:

Убакыт	Темалар
09:30 – 10:00	Катышуучуларды каттоо
10:00 – 10:15	Ачуу жана киришүү • Саламдашуу. • Координациялык кеңештин мүчөлөрүн тааныштыруу • Катышуучулар менен таанышуу
10:15 – 11:15	Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңеш жөнүндө жобону көрсөтүү. Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарын тандоо
11:15 – 11:30	Координациялык кеңештин иш планын иштеп чыгуу үчүн сунуштарды чогултуу
11:30 – 11:40	Жыйынтык чыгаруу. Корутунду

Райондун координациялык кеңешинин отурумунун протоколунун үлгүсү

_____ районун Социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча координациялык кеңешинин отурумунун №__ протоколү

Датасы: _____

Убактысы: _____

Өткөрүү жери: _____

Катышкандар:

1. ФАА – кызматы, уюм
2. ФАА – кызматы, уюм
(ж.б.)

Күн тартиби:

1. 1-маселе
2. 2-маселе
3. Ар кандай

Отурумдун жүрүшү:

(Ар бир маселе боюнча кыскача баяндоо)

Кабыл алынган чечимдер:

1. 1--маселе боюнча - чечим кабыл алынды _____. Жооптуулар: ФАА, аткаруу мөөнөтү _____.
2. 2-маселе боюнча - чечим кабыл алынды _____. Жооптуулар: ФАА, аткаруу мөөнөтү _____.

Кийинки отурумдун датасы: _____

Координациялык кеңештин төрагасы _____ (ФАА, колү)

Отурумдун катчысы _____ (ФАА, колү)

Координациялык кеңештин иш планынын үлгүсү

_____ районунун социалдык-экономикалык өнүктүрүү боюнча Координациялык кеңешинин
_____ -жылдарга карата иш планы

№	Иш-чара	Убагы	Жооптуу	Эскертме/мазмуну
Коммуникациялык иш-чаралар				
1.	Координациялык кеңештин түзүлүшү жана иш аракети боюнча маалыматтарды таркатуу: • социалдык баракча аркылуу; • вотсап аркылуу; • Ж.б.	Жыл ичинде	Координациялык кеңештин катчылыгы: Абдувапов Бахтияр Жумаевич	
2.	Координациялык кеңештин отурумунда материалдарды даярдоо жана таркатуу	жыл ичинде	Координациялык кеңештин катчылыгы: Абдувапов Бахтияр Жумаевич	Материалдар Координациялык кеңештин отуруму өткөрүлүүчү күнгө 10 күн калгандан кечиктирилбей катчылыкка тапшырылат. Катчылык тарабынан жергиликтүү мамлекеттик администрациянын расмий веб-сайтына отурум өткөрүлүүчү күнгө 5 иш күнү калгандан кечиктирилбей жайгаштырылат. Координациялык кеңештин мүчөлөрүнө Координациялык кеңештин отуруму өткөрүлүүчү күнгө 3 иш күнү калгандан кечиктирбей таратууну уюштурат. Отурумдун протоколуна кол коюлгандан кийин катчылык аны Координациялык кеңештин мүчөлөрүнө таркатууну уюштурат жана райондун жергиликтүү мамлекеттик администрациясынын расмий веб-сайтына жайгаштырат.
Координациялык кеңештин иш аракети				

3.	1-отурум: Координациялык кеңештин ишмердигин пландоо		Координациялык кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарлары; Координациялык кеңештин катчылыгы: Абдувапов Бахтияр Жумаевич	Координациялык кеңештин иш планы бир жылга, Координациялык кеңештин мүчөлөрүнүн сунуштарынын негизинде түзүлөт жана анын отурумдарында бекитилет. Координациялык кеңештин иш планынын долбооруна сунуштар актуалдуу болууга, кароого алып чыгуучу маселелердин туюнтмаларын, аларды кароонун күндөрүн, баяндамачынын (тең баяндамачылардын) жана Координациялык кеңештин отурумуна материалдарды даярдоо үчүн жооптуу адамдардын фамилияларын жана инициалдарын камтууга тийиш.
4	- Координациялык кеңештин отурумдарына маселелерди коюуга даярдык көрүү; - калктын (айылдык аймактын деңгээлинде) жергиликтүү деңгээлде чечилбеген маселелер боюнча муктаждыктарды чогултуу; - маселелерди изилдөө боюнча жолугууларга катышуу; - аткаруу бийлигинин мамлекеттик органдарынын, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдарынын жана башка уюмдардын жетекчилеринин районду социалдык-экономикалык өнүктүрүүгө багытталган мамлекеттик программаларды ишке ашыруу боюнча маалыматтарын карап чыгуу; - районду социалдык-экономикалык өнүктүрүүгө багытталган мамлекеттик программаларга		Координациялык кеңештин мүчөлөрү	Координациялык кеңештин отурумдарында иш планына ылайык каралуучу тиешелүү материалдарды даярдоо жүктөлгөн жооптуу адамдар ал материалдардын сапаты жана катчылыкка өз учурунда тапшырылышы үчүн жекече жоопкерчилик алып жүрүшөт. Координациялык кеңештин отурумдарына материалдар Координациялык кеңештин отуруму өткөрүлүүчү күнгө 10 күн калгандан кечиктирилбей катчылыкка тапшырылат.

	мазмуну жана максаттык көрсөткүчтөрү боюнча сунуштарды киргизүү			
5	2-отурум: _____жылдарга карата Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын долбоорун талкуулоо		Координациялык кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарлары; Координациялык кеңештин катчылыгы: Абдувапов Бахтияр Жумаевич Координациялык кеңештин мүчөлөрү	Координациялык кеңештин отурумунун күн тартиби, өткөрүлүүчү күнү, убактысы жана орду Координациялык кеңештин төрагасы тарабынан аныкталат жана катчылык тарабынан жергиликтүү мамлекеттик администрациянын расмий веб-сайтына отурум өткөрүлүүчү күнгө 5 иш күнү калгандан кечиктирилбей жайгаштырылат.
6	_____жылдарга карата Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын долбоорун коомдук талкуулоого көмөк көрсөтүү		Координациялык кеңештин мүчөлөрү	
7	Инвестицияларды тартуу, ошондой эле районду социалдык-экономикалык өнүктүрүү багытындагы башка маселелерди чечүү боюнча иш-чараларды уюштуруу		Координациялык кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарлары; Координациялык кеңештин мүчөлөрү	
8	Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын аткарылышына мониторинг жүргүзүү		Координациялык кеңештин мүчөлөрү	
9	3-отурум: _____жылдарга карата Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын аткарылышы боюнча		Координациялык кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарлары;	

	маалымат жана мониторингдин жыйынтыгын талкуулоо		Координациялык кеңештин мүчөлөрү	
10	4-отурум: _____ -жылдарга карата Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын аткарылышы боюнча маалымат; _____ -жылдарга карата Социалдык-экономикалык өнүгүү программасынын долбоорун талкуулоо		Координациялык кеңештин төрагасы же анын тапшырмасы боюнча Координациялык кеңештин төрагасынын орун басарлары; Координациялык кеңештин мүчөлөрү	

Социалдык-экономикалык өнүктүрүү программасына мониторинг жүргүзүү планынын үлгүсү

№	Эмнеге мониторинг жүргүзүлөт	Индикатордун аталышы (көрсөткүч)	Мониторинг жасоонун усулу	Мониторингдин жыйынтыгын ырастаган документ	Мөөнөттөр	Координациялык кеңештин жооптуу мүчөсү
1	“Социалдык контракттын” негизинде жыл сайын кеминде 300 үй-бүлөнү жакырчылыктан чыгууга көмөктөшүү	Үй-бүлөлөр такталып тизмеси түзүлөт, учетко алынат.	Документтер менен таанышуу	Отчет	2025-ж. Май	
2	Калк арасында жергиликтүү таланттарды алып чыгуу максатында сынактарды уюштуруу	АА арасында “Кош Жылдыз” жана Ыр кесе конкурстар өткөрүлөт жалпысынан 60 адам катышат	Иш чарага катышуу	Отчет	2025-ж. Сентябрь-октябрь	
3	Комуз, бий, аккордеон, фортепиано, көркөм окуу ийримдеринин ишин жакшыртууга көмөктөшүү жана балдарды, кыздарды тартуу	Ар бир АА 50 кыз балдар кружокторго катталып окуулар уюштурулат.	Иш чарага катышуу	Отчет	2025-ж. Сентябрь-октябрь	
4	Район аймагында буудайдын аянтын жылына 100 га жер	20 дыйкан чарбаларга окуу куралдары таркатылат, адистер консультация жүргүзөт.	Иш чарага катышуу	Отчет	2025-ж. Апрель	

	аянттан жогорулатууга түшүндүрүү иштерин жүргүзүү					
5	Кант кызылчасынын аянттын жылына 100 га жер аянттар жогорулатууга түшүндүрүү иштерин жүргүзүү	10 дыйкан чарбаларга окуу куралдары таркатылат, адистер консультация жүргүзөт.	Иш чарага катышуу	Отчет	2025-ж. Апрель айы	
6	Жамгырлатып жана тамчылатып сугаруу системаларын жайылтуу жана жылына 2,0 га жер аянттан тамчылатып сугаруу ыкмаларын киргизүү.	Дыйкан чарбаларга окуу куралдары таркатылат, адистер консультация жүргүзөт.		Отчет	2025-ж. Май-июнь	